T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GAZETECİLİK
ANABİLİM DALI

Yapısal Yanlılık Perspektifinden Medyada Yoksulluk;

Haberlerde Yoksulluğun Temsili

Yüksek Lisans Tezi

Aylin YILDIRIM AYKURT

Ankara-2010

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GAZETECİLİK
ANABİLİM DALI

Yapısal Yanlılık Perspektifinden Medyada Yoksulluk;

Haberlerde Yoksulluğun Temsili

Yüksek Lisans Tezi

Aylin YILDIRIM AYKURT

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Bedriye POYRAZ

Ankara-2010

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GAZETECİLİK
ANABİLİM DALI

Yapısal Yanlılık Perspektifinden Medyada Yoksulluk;

Haberlerde Yoksulluğun Temsili

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Bedriye POYRAZ

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı	İmzası
Doç. Dr. Bedriye Poyraz	
Doç. Dr. Ciler Dursun	
Doç. Dr. Abdülkadir Altun	

Tez Sınavı Tarihi 17.09.2010

ÖNSÖZ

Bu çalışma, 1980'lerden sonra küreselleşmenin etkisiyle derinleşen yoksulluğun medyada temsilinin yapısal yanlılık boyutundaki yansımasını incelemeyi amaçlıyor.

Öncelikle çalışmamın çerçevesini çizmem için bilgi ve birikimini benimle paylaşan Hocam Doç. Dr. Abdülrezak Altun'a, çalışmam boyunca bana yol gösteren ve sonuca ulaşabilmemi sağlayan danışmanım Doç. Dr. Bedriye Poyraz'a en içten teşekkürlerimi sunarım.

Tez konumla ilgili kaynaklara ulaşmamda katkı sağlayan eşim Ufuk Aykurt'a, ölçeğin değerlendirme kısmında istatistik bilgisi ile bana destek olan arkadaşım Filiz Akar'a teşekkür ederim.

Ayrıca hayatımın her anında olduğu gibi bu çalışmanın hazırlanmasında da başından beri beni destekleyen arkadaşlarıma, anneme, babama, kardeşime de çok teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ ..... **i**
İÇİNDEKİLER ..... **ii**
KISALTMALAR CETVELİ ..... **v**
GİRİŞ **1**

BİRİNCİ BÖLÜM **9**
1. KÜRESELLEŞME **9**
1.1. Küreselleşme İle Gelen Yeni Dünya Düzeni 9
1.2. Küreselleşmenin Sonucu: Yeni Yoksulluk 14
1.3. Türkiye'nin Sürece Eklemlenmesi 26

İKİNCİ BÖLÜM **30**
2. YOKSULLUK **30**
2.1. Yoksulluk Kavramı ve Farklı Tanımlar 30
2.1.1. Gelire Dayalı Yoksulluk 30
2.1.2. İnsani Yoksulluk 35
2.1.2.1. Geleneksel Yoksulluk/Yeni Yoksulluk 37
2.1.2.2. Sınıfaltı (Underclass) 39
2.1.2.3. Kırsal Yoksulluk / Kentsel Yoksulluk 42
2.1.3. Yoksulluğu Etkileyen Faktörler 44
2.1.4. Yoksulluğun Nedenleri 46
2.1.5. Farklı İdeolojik Perspektiflerden Yoksulluk 50
2.1.6. Türkiye'den Yoksulluk Görünümleri 52
2.1.6.1. Yoksulluk ve Hanehalkı Büyüklüğü 53
2.1.6.2. Hanehalkının Cinsiyet ve Eğitim Durumuna Göre Yoksulluk Oranları 54
2.1.6.3. Fertlerin Çalışma Durumları 55
2.1.6.4. Hanehalkını Oluşturan Fertlerin İktisadi Faaliyetine Göre Yoksulluk Oranları 55
2.1.6.5. Kırsal / Kentsel Yoksulluk Oranları 56
2.1.6.6. Bölgeler Arası Farklılıklar 56
2.1.6.7. Gecekondu 57
2.1.6.8. Geçinme Stratejileri 59

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM **61**
3. HABERLERDE YOKSULLUĞUN TEMSİLİ VE YAPISAL YANLILIK **61**
3.1. Medya ve Temsil 61
3.2. Nesnellik ve Yanlıllık 66
3.3. Yapısal Yanlılık 72
3.3.1. Çerçeve Kurma 73
3.3.2. Doğallaştırma 79
3.3.3. Özneleri Konumlandırma 81

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM **86**
4. GAZETECİLERİN YOKSULLUK VE MEDYADA TEMSİLİ HAKKINDA GÖRÜŞLERİ **86**

4.1. Kişisel Bilgi Formundan Elde Edilen Bulgular ... 86
4.1.1. Çalıştığı Kurum ... 86
4.1.2. Uzmanlık Alanı ... 87
4.1.3. Cinsiyet ... 88
4.1.4. Yaş ... 88
4.1.5. Kıdem ... 89
4.1.6. Eğitim Düzeyi ... 90
4.1.7. Fakülte ... 91
4.2. Veri Toplama Aracı (Gazetecilerin Yoksulluk ve Medyada Temsili Yaklaşımları Ölçeği) ... 92
4.3. Verilerin Analizi ... 98
4.4. Bulgular Ve Yorumlar ... 98
4.4.1. Medyada Yoksulluğun Temsili Yaklaşımı Eleştirel Boyutu ... 99
4.4.1.1. Medya Mensuplarının Cinsiyete Göre Eleştirel Boyuttaki Durumları ... 101
4.4.1.2. Medya Mensuplarının Yaş Değişkenine Göre Eleştirel Boyuttaki Durumları ... 102
4.4.1.3. Medya Mensuplarının Çalıştığı Kuruluşa Göre Eleştirel Boyuttaki Durumları ... 103
4.4.1.4. Medya Mensuplarının Uzmanlık Alanı Değişkenine Göre Eleştirel Boyuttaki Durumları ... 104
4.4.1.5. Medya Mensuplarının Kıdem Değişkenine Göre Eleştirel Boyuttaki Durumları ... 105
4.4.1.6. Medya Mensuplarının Fakülte Değişkenine Göre Eleştirel Boyuttaki Durumları ... 106
4.4.1.7. Medya Mensuplarının Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Eleştirel Boyuttaki Durumları ... 107
4.4.2. Medyada Yoksulluğun Temsili Yaklaşımı Liberal Boyutu ... 107
4.4.2.1. Medya Mensuplarının Cinsiyete Göre Liberal Boyuttaki Durumları ... 109
4.4.2.2. Medya Mensuplarının Yaş Değişkenine Göre Liberal Boyuttaki Durumları ... 110
4.4.2.3. Medya Mensuplarının Çalıştığı Kuruluşa Göre Liberal Boyuttaki Durumları ... 111
4.4.2.4. Medya Mensuplarının Uzmanlık Alanı Değişkenine Göre Liberal Boyuttaki Durumları ... 112
4.4.2.5. Medya Mensuplarının Kıdem Değişkenine Göre Liberal Boyuttaki Durumları ... 113
4.4.2.6. Medya Mensuplarının Fakülte Değişkenine Göre Liberal Boyuttaki Durumları ... 113
4.4.2.7. Medya Mensuplarının Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Liberal Boyuttaki Durumları ... 114
4.4.3. Medya Mensuplarının Yoksulluk ve Medyada Temsiline İlişkin Eleştirel Ve Liberal Boyuttaki Yaklaşımları ... 115
4.4.4. Medya Mensuplarının Yoksulluk ve Medyada Temsiline İlişkin Ölçek Maddelerine Katılımlarına Göre Dağılımları ... 118

BEŞİNCİ BÖLÜM ... 124
5. HABERLERDE YOKSULLUĞUN TEMSİLİNİN ÇÖZÜMLEMESİ ... 124

5.1. Çalışmanın Yöntemi 124
5.1.1. Örneklem 124
5.1.2. Yöntem 125
5.2. Çözümleme 127
5.2.1. Nicel Veriler 127
5.2.2. Makro Yapı İncelemeleri 128
5.2.2.1. Tematik Yapılar 129
5.2.2.2. Şematik Yapılar 146
5.2.2.2.1. Hikâye Örgüsü Ve Arkaplan Bilgisi (Durum) 146
5.2.2.2.2. Yorum 149
5.2.3. Mikro Yapı İncelemeleri 155
5.2.3.1. Cümle Yapıları (Sentaktik Çözümleme) 155
5.2.3.2. Sözcüklerin Seçimi (Lexical Çözümleme) 159
5.2.3.3. Haberin Retoriği 160

SONUÇ VE DEĞERLENDİRMELER 163
KAYNAKÇA 177
EKLER 190
ÖZET 193
ABSTRACT 194

KISALTMALAR CETVELİ

AB	:	Avrupa Birliği
ABD	:	Amerika Birleşik Devletleri
CCCS	:	Çağdaş Kültürel Çalışmalar Merkezi
DPT	:	Devlet Planlama Teşkilatı
GSMH	:	Gayri Safi Milli Hasıla
GSYİH	:	Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
GUMG	:	Glasgow Üniversitesi Medya Grubu
IMF	:	Uluslararası Para Fonu
İGE	:	İnsani Gelişme Endeksi
İGR	:	İnsani Gelişme Raporu
SHÇEK	:	Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu
STK	:	Sivil Toplum Kuruluşları
TÜİK	:	Türkiye İstatistik Kurumu
UNDP	:	Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
UNICEF	:	Birleşmiş Milletler Çocuk Fonu

GİRİŞ:

Tarihin her döneminde hayatlarını sürdürebilmek için gerekli standartlara sahip olmayan insanlar var olmuştur. Ama günümüzde yoksulluk giderek derinleşmekte, çeşitlenmekte ve evrensel boyutlara ulaşmaktadır. Yoksulların sayısı zenginlerin sayısından daha hızlı artarken, diğer yandan da yoksul ile zengin arasındaki uçurum derinleşmektedir.

Gelişme sürecindeki bir ülke olan Türkiye'de yoksulluk sorununun yansımaları görülmektedir. Maddi yardım almak için uzun kuyruklarda bekleyen, birbirlerini ezen insanlar; her geçen gün sayıları artan dilenciler, evsizler; yoksulluk dolayısıyla sistem dışına atılan ve "etrafa dehşet saçan" tinerciler, hırsızlar, kapkaççılar... Uzayan liste yoksulluğun ülkemizde geldiği noktayı ve çözülmesi gereken bir sorun olarak önemini ortaya koymaktadır. Peki bu ortamda haberlerde "yoksulluk"a nasıl yer verilmektedir? Soruyu yanıtlayabilmek için öncelikle Türkiye'de medyanın 1980 sonrası geçirdiği değişim üzerinde durulmalıdır.

1980 sonrası süreç, bütün dünya ülkelerinde olduğu gibi Türkiye'de de medya sektörünü etkilemiştir. Yaşanan Yeniden Yapılanma, Türkiye'nin iktisat politikalarının dünyadaki neo-liberal ilkelerin doğrultusunda radikal değişikliklere uğratılmasını da beraberinde getirmiştir. Bu ortamda sermaye medyanın gücünün farkına varmış ve medya alanında yatırımlarını artırmıştır. Böylece medya alanı büyük sermaye gruplarının denetimi altına girmeye başlamış ve bunun sonucu olarak da tekelleşme eğilimleri hız kazanmıştır. 1980'lerden sonra dışarıdan büyük sermayenin gelmesi ile medya sektörü hızlı bir büyüme sürecine girmiş ve gazete patronluğu, gazeteci ailelerin elinden çıkarak, Türk ekonomisinin önemli isimlerinin

eline geçmeye başlamıştır. Büyük sermaye sahipleri yeni yatırımlar yaparak alandaki etkinliklerini artırmışlardır. Aynı gruba bağlı yeni yayınlar çıkararak, teknolojilerini en verimli biçimde kullanmayı amaçlamışlardır. Benzer içerikli gazeteleri, sunumlarını farklılaştırarak, farklı kitlelere ulaşmayı başarmışlardır. Bu alana yapılan özel girişimlerin önünün açılması çok sayıda medya kuruluşunun halka ulaşmasını sağlamıştır. Öncelikle gazetelerde daha sonra da televizyonda görülen bu durum, haberlerde ve haber olacak olayların seçiminde değişim yaratmıştır. Haber, Türkiye'de 1980 sonrası süreçte sermayenin basın sektörüne girmesi ve tekelleşmeler sonucunda ticari bir mala dönüşmüştür. Gazeteci-okur ilişkisi, üretici-tüketici ilişkisine dönüşmüştür. Haber materyali de diğer medya ürünleri gibi alınıp satılmaktadır. Haber ticari mala dönüşünce, okuyucunun ya da izleyicinin beğenileri daha da önemli hale gelmiştir. Daha fazla insana ulaşmak için onların ilgisini çekecek olana yönelmek, onları eğlendirmek de haber vermenin yanında yerine getirilmesi gereken işlevlerin arasına girmiştir. Magazinleşme ve ilgi çekici olana yönelme Türk haber medyasını tanımlayan kavramlar haline gelmiştir[1].

Türk haber medyasının geldiği bu nokta dikkate alındığında medyanın yoksulluk gibi ciddi bir soruna yaklaşımı daha büyük bir önem kazanmaktadır. Bu bağlamda yapılacak araştırmanın problemini; yazılı ve görsel basında yoksulluğa nasıl yer verildiği ile gazetecilerin yoksullukla ilgili görüşlerinin ne olduğunun (nasıl olduğunun) tespit edilmesi oluşturmaktadır.

[1] 1980 sonrası Türk Basını konusunda detaylı bilgi için bkz; (Alemdar, 1999); (Bumin, 1998); (Çaplı, 2001); (Görgülü, 1991); (Kocabaşoğlu, 1997); (Otan, 1995); (Özsever, 2004); (Sönmez, 2003); (Tılıç, 2003); (Tokgöz,2000).

AMAÇ VE YÖNTEM

Bu araştırmanın genel amacı Ankara'da ulusal basında ve haber ajanslarında çalışan gazetecilerin yoksulluk ve medyada temsili ile ilgili görüşleri ile yoksulluğun yazılı basında nasıl yer aldığının incelenmesidir.

Bu genel amaç doğrultusunda hazırlanan araştırma kapsamında karma bir yöntem kullanılarak ikili bir uygulama gerçekleştirilmiştir. İlk uygulamada Ankara'da ulusal gazetelerde ve haber ajanslarında çalışan gazetecilere yoksulluk ve medyada yoksulluğun temsili hakkındaki görüşlerine ilişkin bir ölçek uygulanmış ve aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

- Ankara ilinde ulusal basında ve haber ajanslarında görev yapan gazeteciler yoksulluk konusunda liberallik ve eleştirellik özelliklerini taşıma durumuna göre nasıldır?
- Gazetecilerin yoksulluk hakkındaki görüşleri
    - Çalıştığı kuruluş
    - Uzmanlık alanı
    - Cinsiyet
    - Yaş
    - Kıdem
    - Eğitim düzeyi
    - Mezun olduğu fakülte

    Değişkenleri açısından farklılık göstermekte midir?

Gerçekleştirilen ikinci uygulamada ise örneklem olarak seçilen gazetelerde söylem analizi gerçekleştirilmiş ve aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

- Yoksulluğa ilişkin haberler medyada nasıl temsil edilmektedir?
    - Medyada yoksulluk, toplumsal bağlamından kopuk bir biçimde bireyselliğe indirgenerek mi ele alınmaktadır?
    - Haberler yoksulluğun nedenlerine mi yoksa sonuçlarına mı odaklanmaktadır?
    - Yoksulluğun nedeni nasıl sunulmaktadır?
    - Yoksulluğa ilişkin haberlerin birbirleriyle bağlantısı var mıdır?
    - Yoksullukla ilgili haberler ön plana çıkarılan içerik nedir?
    - Yoksulluk konusundaki iktidar görüşü haberlerde yeniden kurulmakta mıdır?
    - İncelenen gazeteler arasında söylem farkı var mıdır?

Gazeteler üzerinde yapılan bu çalışmada örneklem olarak Radikal, Hürriyet, Posta ve Yeni Şafak gazeteleri seçilmiştir. Belirlenen gazetelerin konuya yaklaşımının incelenmesi açısından Türk halkının yoksulluğa karşı en çok duyarlı olduğu düşünülen Ramazan ayı, araştırma için üzerinde durulması gereken dönem olarak belirlenmiştir. Yapılan incelemede Teun van Dijk'ın söylem çözümlemesi modelinden yararlanılmıştır.

Bununla birlikte çalışma için gerekli literatür okumaları da gerçekleştirilmiştir.

Çalışmanın birinci bölümünde Küreselleşme ile gelen yeni dünya düzeni ve bu düzenin yoksulluk üzerindeki etkileri tartışılmaktadır. Bu bölümü araştırmanın temel kavramı olan yoksulluğun tanımı, türleri, nedenleri, Türkiye'deki görünümlerini içeren ikinci bölüm takip etmektedir. Üçüncü bölümde ise medyada temsil konusu ele alınmış ve yapısal yanlılık boyutundaki tartışmalar aktarılmıştır. Araştırmaya ilişkin ilk uygulamanın yer aldığı dördüncü bölümde gazetecilerin yoksulluk ve medyada temsiline ilişkin görüşlerini içeren ölçek çalışması aktarılmış, bu çalışmaların bulgu ve sonuçlarına yer verilmiştir. İkinci uygulamanın yer aldığı beşinci bölümde ise seçilen gazeteler üzerine yapılan söylem çözümlemesinin sonuçları sunulmuştur. Çalışma, genel bir değerlendirmenin yapıldığı sonuç bölümüyle tamamlanmıştır.

KURAMSAL ÇERÇEVE

Medya üzerine yapılan incelemelerde temel olarak iki yaklaşım ayırt edilebilmektedir. Bunlar; liberal çoğulcu yaklaşım ve eleştirel yaklaşımdır. Yapılan incelemenin eleştirel yaklaşımın değerlendirmeleri doğrultusunda şekillendiğini söylemek mümkündür.

Bu yaklaşımlar ve aralarındaki temel farklılıkları şu şekilde özetlemek mümkündür;

Liberal çoğulcu yaklaşım ile eleştirel yaklaşım arasındaki en temel fark, iktidarı tanımlama biçimlerinden kaynaklanmaktadır. İktidarı kişi odaklı olarak ele alan liberal çoğulcu yaklaşıma göre birey, kendi seçimlerini aklıyla bulabilir ve böylece kendi faydasını maksimize edebilir. Kendi seçimlerini yapan birey güç

kullanım hakkında vazgeçer ve böylece devlet iktidarı kurulur. Sonuç olarak bireye ait olan iktidar devredilir ve sonra temsil edilir. Eleştirel yaklaşımın iktidar anlayışı ise bunun çok uzağındadır. Bu bakış, kapitalist ekonomik sistemin altında yatan dinamiklere ve bunun iktidar üzerindeki ağırlığına eğilir. İktidarı belirli bir sınıfın ya da grubun elinde toplanmış olarak gören eleştirel yaklaşıma göre, iktidara sahip olan onu kendi çıkarları doğrultusunda kullanır.

Her iki yaklaşımın iktidara bakışları, medyayı ve onun ürünlerini değerlendirme biçimlerini de etkilemektedir. Liberal çoğulcu yaklaşım medyayı ekonomi ve siyasetten ayrı olarak değerlendirmekte fakat bunların birbirlerini etkiledikleri üzerinde durmaktadır. Eleştirel yaklaşımda ise ekonomik determinizm vardır. "Alt yapı üst yapıyı belirler" mantığı temel oluşturmaktadır. Fakat eleştirel bakış içindeki farklı yaklaşımlar ekonomik determinizm konusuna farklı derecelerde ağırlık vermektedir. Liberal çoğulcu yaklaşım modern basın kuruluşlarında mülkiyet ve yönetimin farklı ellerde olduğunu dolayısıyla editöryal bağımsızlık olduğunu vurgulamaktadır. Yayın politikasını belirleyen mülkiyet sahibi kişi değil tüketicidir. Tüketicinin (bağımsız bireyin) istekleri dikkate alınır ve medya kuruluşunun yayın politikası buna göre belirlenir. Liberal çoğulcu yaklaşım tüketici istekleri doğrultusunda belirlenen yayın politikasına vurgu yaptığı için temsil sorunu ile ilgilenmez. Bu yaklaşıma göre medya toplumun aynasıdır. Eleştirel yaklaşım tüketicinin belirleyiciliğini sınırlandıran etkenlerin (-zaman, -maddi olanaklar, -kültürel donanım) üzerinde durur ve bu ortamda temsilin eşit bir şekilde işlemediğini vurgular. Bu bağlamda eleştirel yaklaşım içinde medyada temsil ile ilgili araştırmalar yapılmaktadır. İktidarın eşitsiz dağılımı üzerinde duran eleştirel yaklaşıma göre medya da bu eşitsizliği yeniden kurmaktadır. Medya toplumun bir aynası değildir,

aksine toplumda gerçeklik tanımlamaları yapan, bunları metinleri aracılığıyla inşa eden bir araçtır.

İki yaklaşımın yöntemsel açıdan da farklılıkları bulunmaktadır. Liberal çoğulcu yaklaşım, dile bakarken anlamın mesaj gönderen tarafından belirlendiğini ve alıcının bu mesajı, gönderenin belirlediği biçimde açımlayacağını kabul eder. Anlama ilişkin teorik bir tartışma yapmaz ve medya metinlerini nicelleştirerek ele alır. İçerik çözümlemelerini de nicelleştirerek yapar.

Medya metinlerinin içeriğine bakışı açısından eleştirel yaklaşımın değerlendirilebilmesi için bu yaklaşımın alt başlıklarının incelenmesi gerekmektedir. Eleştirel yaklaşım kendi içinde iki başlık altında ele alınabilir; araçsalcı yaklaşım ve yapısalcı yaklaşım. Eleştirel yaklaşımla ilgili olarak daha önce ifade edilen noktalar bu iki bakış açısından da geçerli olmakla birlikte bunlara verdikleri ağırlıklar birbirlerinden farklıdır. Araçsalcılar da yapısalcılar da yapıya önem verirler. Ancak yapıyı kavrama biçimleri birbirinden farklıdır. Araçsalcı yaklaşım yapıyı sınırlandırır, çünkü yapıyı ekonomik belirleyiciliğe göre açıklar. Araçsalcı yaklaşımda katı bir ekonomik determinizm vardır. Bu noktada yapısalcılardan farklılaşmaktadır. Çünkü yapısalcı yaklaşım ekonominin belirleyiciliğini temel olarak kabul etmekle birlikte üst yapının etkisini de ele alıp değerlendirir. Üst yapının görece özerkliği üzerinde durur yapısalcı yaklaşım. Yapısalcılara göre her toplumsal oluşumun farklı koşulları ve farklı özerklik durumları vardır. Araçsalcı yaklaşımdaki katı ekonomik determinizmin bir sonucu, basını kapitalistlerin aracı olarak ele almaktır. Bu bakış açısıyla hareket edildiğinde medya belirli bir kesimin aracıysa ve özerk noktası yoksa içeriğe bakmanın bir anlamı yoktur. Oysa

yapısalcılara göre medya grup çıkarlarına hizmet etmekle birlikte günlük pratikler içinde özerk noktalar söz konusudur. Bu bağlamda içeriğe bakmak önemlidir. [2]

[2] Medya çalışmalarındaki temel yaklaşımlar konusunda daha fazla bilgi için bakınız; (Curran, 1993); (Hall, 1999); (İnal, 1996); (İnal, 1997); (Murduck, 1980).

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KÜRESELLEŞME

1.1. KÜRESELLEŞME İLE GELEN YENİ DÜNYA DÜZENİ

Dünya son yıllarda hayatın her alanında büyük değişimleri beraberinde getiren ve adına küreselleşme denen entegrasyon sürecini deneyimlemektedir. Küreselleşme, teknolojik gelişmeleri hızlandıran, daha önce var olmayan ekonomik olanakları sunan, siyasi reformları ve kültürel dönüşümleri içinde barındıran bir olgudur.

Geri döndürülemez ve dışında kalınamaz bir süreç olarak görülen küreselleşmeyi dünyanın tek bir bütün olarak yapılaşması ve dünyanın tek bir pazar haline gelmesi biçiminde tanımlamak mümkündür. Küreselleşme, yeni ortaya çıkan bir olgu değildir. Kapitalizm, tarih sahnesine çıktığı andan itibaren küreselleşmeyi de beraberinde ortaya çıkarmıştır (Saylan, 1997:10).

Bello ve Malig'in ifadesi ile "küreselleşme sermayenin, üretimin ve piyasaların- yerküre ölçeğindeki-hızlı entegrasyonudur" (Bello ve Malig, 2008: 109). Küreselleşme ekonomik bakımdan ülke ekonomilerinin dünya pazarına eklemlenmesi olarak tanımlanır. Savran, neoliberal bir bütünleşme olarak tanımladığı küreselleşmenin, sermayenin doymak bilmez iştahına, piyasa güçlerinin dizginsiz hakimiyetine, emperyalist güçlerin emirlerine ve dolayısıyla bir bütün olarak bakıldığında güçlünün koyduğu yasaya dayanan uluslararası bir bütünleşme biçimi olduğunu belirtmektedir (Savran, 2008:189).

1929 Bunalımının başladığı İngiltere ve ABD, aynı zamanda bunalımı aşmak için çözüm çabalarının da ilk adımlarının atıldığı ülkeler olmuştur. ABD ve İngiltere,

yeni pazarlar bulmak için çalışmalara başlamışlardır. Bu ortamda iletişim teknolojileri önemli bir yatırım alanı olarak ön plana çıkmıştır. Küreselleşme, kapitalizmin içine girdiği bu bunalımın çıkış noktası olarak görülmüştür. İletişim teknolojileri ise küreselleşmenin motor gücünü oluşturmuştur.

Gencay Şaylan'ın da vurguladığı gibi, "Yeni Dünya Düzeni" küresel bir düzendir (Şaylan, 1995:143), yani ekonomik birim tüm dünyadır. Yeni Dünya Düzeni'nin belirleyici öğeleri; liberalleşme ve küreselleşmedir. Küreselleşme sürecinin yürütücüleri de, uluslararasılaşmış ya da büyük ulusötesi şirketlerle, uluslararası finans kurumlarıdır. Bu küresel kuruluş ve korporasyonlar, dünyanın çok değişik yörelerinde yaşayan milyonlarca insanın kaderini, kendi hükümetlerinin verdikleri kararlardan çok daha fazla etkileyebilmektedirler (Şaylan, 1995:165).

Hardt ve Negri, küresel piyasa güçleriyle yasal veya siyasal kurumlar arasındaki sürekli etkileşimi üç genel kategori üzerinde açıklamaktadır; bunlardan birincisi doğrudan şirketler tarafından yaratılan ve yönetilen özel anlaşmalar ve özel otorite biçimlerinden oluşurken ikincisi, ulus-devletler arasındaki ticaret anlaşmalarınca kararlaştırılan ve doğrudan çeşitli uluslararası ticaret ve üretim pratiklerini belirleyen kimi düzenleyici mekanizmalardır. Üçüncüsü ise uluslararası ya da ulusüstü kurumlarca muhafaza edilen ve uluslararası ya da küresel düzeyde işleyen genel normları (IMF, Dünya Bankası) içermektedir (Hardt ve Negri, 2004: 185-186). Hardt ve Negri'ye göre bu karmaşık bütünü göz önünde bulundurduğumuzda yalnızca IMF ve Dünya Bankası'nı ortadan kaldırmak küresel hiyerarşiyi azaltmayacaktır (Hardt ve Negri, 2004:193).

Hardt ve Negri bu kategorilerin temel işlevlerini şöyle açıklamaktadır;

> "Birinci düzey, kapitalistlerin kârlarını garantilemek amacıyla kendi aralarındaki ilişkileri düzenlemesidir; ikincisi, ulus-devletlerin aralarındaki görüşmelerle uluslararası bir uzlaşma oluşturmaya çalışmasıdır; üçüncüsü de, yeni bir küresel otoritenin inşası şeklinde kurucu projedir. …ulusal ve bölgesel ticaret politikaları ve ticaret anlaşmaları ve de ulusüstü ekonomik kurumlar birbirleriyle eşgüdüm halinde küresel ekonominin yasalarını oluşturarak verili düzeni korumaya ve yeniden üretmeye çalışır. …en zengin ve güçlü şirketlerin ve ülkelerin çıkarları, çelişkilere rağmen, hatasız şekilde kollanmalıdır. Hepsinin en temel düzeyde korumak zorunda olduğu şey, küresel iş bölümü ve güçbölümü yani küresel siyasal bedeni şekillendiren hiyerarşilerdir" (Hardt ve Negri, 2004:192).

Küreselleşme sürecinin ülke ekonomilerinde meydana getirdiği dönüşümlerin dışında bütün devletlere politika ve kurumlarını belli bir doğrultuda değiştirmeleri yönünde baskı yapmaktadır. Bu süreçte uluslararası ve uluslar-üstü kuruluşlar, pek çok alanda ulus devletin yetki ve otoritesini onun elinden almaya başlamışlardır. Ulus devletlerin etkisinin giderek zayıflaması, buna karşılık çokuluslu şirketlerin başat bir rol üstlenmesi de küreselleşme sürecinin en temel özellikleri arasında yer almaktadır (Şenses, 2004:13-14)

Ülkelerarası sermaye akışını hızlandıran küreselleşme, güçlü olan sermayenin kendisine yeni alanlar bularak daha da güçlenmesine olanak sağlamaktadır. Böylece küçük sermayelerin sürekli kaybedip yok olduğu bir rekabet ortamını doğmaktadır.

Ülkelerin ekonomik ve siyasal anlamda birbirlerine yakınlaşmaları, kültürel anlamda birbirlerinden etkilenmeleri sonucunu doğurmuştur. Sosyo-kültürel küreselleşme ile ülkeler, farklı kültürleri daha yakından tanıma olanağı bulmaktadır. Bu, ilk bakışta çok olumlu bir gelişme olarak görülmekle birlikte, küreselleşmenin batı kültürünü ve onun değerlerini ön plana çıkardığı ve yaymaya çalıştığı gerçeği düşünüldüğünde iyimser bakış açısını yok etmektedir.

Hardt ve Negri ise günümüz dünyasının emperyalizm kavramıyla

açıklanmadığını belirtmektedir. Ulus-ötesi şirketlerin engel tanımayan etkinliği karşısında modernliğin ulus-devletlere dayanan egemenlik yapısı giderek zayıflamaktadır. Bunun yerini alan egemen yapı ise, ulus-ötesi şirketlerden ve ticari ağlardan oluşan her şeyi içselleştirmiş, ağ tarzında örgütlenmiş, toprağa bağlı olmayan, merkezsiz, uluslarüstü ve tüm dünyayı kontrol altında tutan bir güce sahiptir. Başını ne ABD'nin ne de başka bir gücün çektiği bu esnek ve belirsiz egemenlik aygıtını Hardt ve Negri, 'imparatorluk' olarak adlandırmıştır (Hardt ve Negri, 2001).

Savran ise küreselleşme teorisinin geldiği noktayı şöyle ifade etmektedir;

> Küreselleşme teorisi öylesine etkinlik kazanmıştır ki, kurulu düzenin düşünürleri ve sözcüleri için tabiri caizse ortak akıl haline gelmiş, belli başlı fikirleri popüler medyada yadsınması imkansız bir dogma biçiminde yaygınlık kazanmıştır. Küreselleşme teorisinin özü dört ana önermeyle özetlenebilir: 1. Küreselleşme, en son teknolojik gelişme dalgasının, yani enformasyon ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelerin dolaysız bir ürünüdür. 2. Küreselleşme, kaçınılmaz ve geriye döndürülemez bir süreçtir. 3. Dünya ekonomisinin yenilerdeki bütünleşmesi, ulus-devleti modası geçmiş bir tarihsel kategori haline getirmiştir. 4.küreselleşme kapitalizmin tarihsel gelişiminde, emperyalist aşamadan farklı, yeni bir aşama başlamıştır. Bu önermelerin hiçbirisi, günümüz dünya kapitalizminin gerçekleriyle yüzleşme sınavından başarıyla çıkamaz (Savran, 2008:152).

Toplumsal hayatın her alanını etkileyen küreselleşme sürecinin etkilerinin olumlu mu yoksa olumsuz mu olduğu, üzerinde yoğun tartışmaların yaşandığı bir konudur. Küreselleşmeye kendi bakış açılarına göre açıklama getirmeye çalışan araştırmacılardan bazıları sürecin olumlu etkilerini vurgularken, diğerleri ise ortaya çıkardığı tehditler üzerinde odaklanmaktadır.

Küreselleşme söylemi taraftarları, bu sürecin orta ve uzun vadede herkes için bir zenginleşmeyi beraberinde getireceğini iddia etmektedir. Onlara göre küreselleşme, çağdaşlaşma ve gelişme demektir, desteklenmesi gereken ve herkese

yarar sağlayan bir süreçtir. Ekonomik açıdan dünya kaynakları akılcı ve verimli olarak kullanılmakta ve böylece dünya ticareti ve gelişimi hızlanmaktadır. Küreselleşme süreci ile Batı'nın demokrasi ve insan hakları anlayışı az gelişmiş ülkelere taşınmakta, ayrıca iletişim alanındaki gelişmeler ile her şeyden anında haberdar olan bireyin özgürlüğünü güçlendiren bir etki yaratarak demokratikleşme sürecini hızlandırmaktadır. Uluslararası düzen açısından ise Dünyaya Batı düzeninin egemen olması ile ideolojik kavgaların son bulduğu yeni bir dünya düzeni oluşmaktadır (Çeken ve Ark, 2008: 81-82)

Küreselleşme sürecinin savunucuları küreselleşmenin eşitlik, özgürlük ve demokrasi getireceğini ve ülkelerarası karşılıklı bağımlılığı artıracağını iddia etmektedirler. Ancak eşit konumda olmayan ülkeler arasında karşılıklı olarak gerçekleşecek bir bağımlılık ilişkisinin var olduğunu ya da var olacağını düşünmek gerçekçi bir yaklaşım değildir. Gelişmiş ülkeler bu ilişkide her zaman avantajlı bir konuma sahip olacaktır.

Kitle iletişim araçlarındaki hızlı gelişim bilgi akışını hızlandırmış ve bu akışın maliyetini de düşürmüştür. Küreselleşmenin de bu gelişmelere eklemlenmesiyle "ülkeleri ve insanları birbirinden ayıran fiziki engeller" neredeyse ortadan kalkmıştır. Küreselleşme yandaşları, bu gelişmeler ile teknolojiye ve bilgiye erişimin artık herkes için mümkün olduğunu iddia etseler de, erişim için yalnızca teknolojik gelişmelerin yeterli olmadığı bilinmektedir. İnsanların ekonomik, sosyal, kültürel konumları ve zamanlarının olup olmaması önem taşımaktadır.

Küreselleşme ideolojisini savunanlar bu sürecin yeni olduğunu iddia etmektedirler. 1980'lerde yeni bir dünya düzeninin kurulduğu iddiası ile başlayan bu süreç, dünya medyası tarafından da desteklenmiş, olumlanarak sunulmuştur.

Robertson ise küreselleşmenin yeni olmadığını, kapitalizmin bir aşaması olduğunu ve başlangıcının 15. Yüzyılın ilk dönemlerine gittiğini belirtmektedir (Robertson, 1999). Küreselleşmeyi eleştirenler sürecin, emperyalizmin 21. Yüzyıldaki adı olduğunu söylemekte ve ekonomik açıdan küreselleşmenin Batı'nın ekonomik düzeni olan kapitalizmin dünyaya yayıldığı durum olduğunu ifade etmektedirler. Bu noktada amaç Batının dünya pazarındaki payını artırmaktır. Ancak küreselleşme ile birlikte Batı zenginleşirken dünya genelinde gelir dağılımı bozulmakta, yoksulluk artmakta çevre kirliliği gibi unsurlar ortaya çıkmaktadır. Siyasal açıdan küreselleşme, batılı ülkelerin demokrasi getirme adına az gelişmiş ülkelere müdahalelerini beraberinde getirmekte ve az gelişmiş ülkelerin bağımsızlığını zedelemektedir. Son olarak uluslararası düzen açısından ise küreselleşme ile gelen yeni dünya düzeni çatışmayı, terörü, yoksulluğu ve sefaleti artırmaktadır (Çeken ve Ark, 2008: 82-83).

Ancak Bauman'ın ifade ettiği gibi küreselleşme savunucularına göre Zenginlik küresel, sefalet ise yereldir, ama bu ikisi arasında nedensel bir ilişki yoktur (Bauman, 2006: 86).

1.2. KÜRESELLEŞMENİN SONUCU: YENİ YOKSULLUK

Küreselleşme sürecinin yoksulluk ile ilişkisi tanımlanırken üzerinde durulması gereken en önemli nokta küreselleşmenin beraberinde getirdiği uluslararası kuruluşlar ve bunların azgelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerde uyguladığı yapısal uyum programlarıdır.

1970'li yıllarda azgelişmiş ülkelerin ekonomik durumu kötüleşmiş ve izleyen dönemlerde eski büyüme stratejileri sürdürülemez hale gelmiştir. Bu ortamda 1980'li

yıllardan itibaren bu ülkeler IMF ve Dünya Bankası'nın yönlendirmesiyle neo-liberal politikaların yörüngesine girmiştir. IMF ve Dünya Bankası tedavisinin birleştirilmesi azgelişmiş ülkeler için "şok tedavisi" olarak adlandırılmaktadır (Bello, 1998: 61). Şok tedavisi ile azgelişmiş ülkelerde sanayileşme, büyüme, gelir dağılımı, yoksulluk gibi orta/uzun dönem yapısal sorunlar yerini kısa dönem istikrar ve bu ülkelerin dışa açık serbest piyasa ekonomisine geçişini planlayan daha uzun erimli yapısal uyum politikalarına bırakmıştır (Şenses, 2002: 38).

Genel olarak Yapısal Uyum Kredilerinden yararlanma koşulları ve gerekçeleri şunlardı:

- Enflasyonu denetim altına almak, dışarıdan sermaye talebi akışını kısmak. Bu tür önlemler pratikte, eğitim, sağlık ve refah harcamalarının kısılması anlamına geliyordu.
- Enflasyonu aşağı çekmek ve ihracatı rekabetçi kılmak üzere ücretleri düşürmek ya da sert önlemlerle yükselmesini durdurmak.
- Yerli sanayinin rekabetçi gücünü artırmak ve ihracata yönelik üretimi teşvik etmek üzere, teşvikleri kurumsallaştırmak. Bunların her ikisi de, ülkenin en büyük gereksinme duyduğu dövizi sağlamanın ve dış pazara dönük büyümenin iç pazara dönük büyümeden daha dinamik olduğu gerekçesine dayandırılıyordu.
- Mal ve hizmet üretiminin etkinliğini artırmak ve üzerimi dış rekabete açmak için, sanayi ve finansal hizmetler alanındaki yabancı sermayeye yönelik kısıtlamaları ortadan kaldırmak.
- İhracatı rekabetçi kılmak üzere, ulusal parayı dolar gibi güçlü yabancı paralar karşısında devalüe etmek.
- Kaynak dağılımını hükümet kararları yerine pazara bırakmak amacıyla, devlet işletmelerini (KİT) özelleştirmek ve radikal bir bürokrasiden arındırma (deregülasyon) sürecini başlatmak.

Yapısal uyum kredilerinin akışı için sadece yukarıdaki koşulların kabulü yeterli değildir. Bunların dışında kredi alan ülkenin, üzerinde anlaşılan "hedeflere" ulaşma konusunda bankanın direktiflerine uyulacağı ve itaatte kusur edilmeyeceği güvencesini de vermesi gerekir. Yapısal uyum kredisi dilimler halinde verilir. Bir sonraki dilime hak kazanmak için öncekinin istenen sonuçlar doğurmuş olması gerekir. Aksi halde bir sonraki dilim kesilmese bile askıya alınır. Yapısal uyum

> önlemleri makro-ekonomik politikanın birçok boyutunu kapsadığı için, Yapısal Uyum Kredi Anlaşması yapmak demek, ülke ekonomisinin denetimini Dünya Bankası'na bırakmak demektir (Bello, 1998: 56-57).

Soyak, yapısal uyum programlarının son 20 yıllık uygulaması sonucunda özellikle yoksullukla bağlantıları açısından etkilerini şöyle belirlemiştir;

- Büyük ölçekli işten çıkartmalar neticesinde kamu sektöründe kitlesel işsizliğin ortaya çıkması,
- Arızi ve düşük ücretli yeni tip işlerde artış,
- Sendikaların faaliyetlerinin zayıflaması ve istihdam standartlarının tedrici olarak aşınması,
- Bedava ve erişilebilir kamu hizmetlerinin azalması ve devletin sosyal rolünün zayıflatılması,
- Sosyal programlar için bütçenin kesilmesi ve kamu hizmet sektörlerinin özelleştirilmesi,
- Tarımın çökertilmesinden kaynaklanan temel besin maddelerinde kıtlık,
- Çevrenin ve doğanın bozulması,
- Temel mal ve hizmetlerin fiyatlarının artması,
- Bazı bölgelerde okuma-yazma oranının görece azalma,
- Nüfusun önemli bir kısmında özellikle de kadın ve çocuk nüfusunda sağlığın bozulması ve kolera ve verem gibi hastalıkların yeniden görülmeye başlaması (Soyak, 2004: 38-39).

Peki gelişmiş ülkelerin Üçüncü Dünya ülkelerine yapısal uyum programlarını uygulama isteğinin nedeni neydi? Bu noktada Freeman ve Kagarlitsky'nin sorduğu diğer bir soru yanıtı nerede aramamız gerektiği konusunda ilham veriyor;

> "Büyük imparatorluklar geçmişte büyük toprak parçalarını işgal etmiş ve bu yerleri tahakkümleri altında tutmuşlardır. Ama artık oralardan çekilmişlerdir, dolayısıyla imparatorluklar çağı sona ermiştir. Geçmişte kalan bir sistemin yerine bugün artık bağımsız ve egemen ülkelerden oluşan bir dünya sistemi geçmiştir. Egemen bir ülke, işgal edilmemişse, nasıl tahakküm altında olabilir ki?"(Freeman ve Kagarlitsky, 2008: 41)

Hardt ve Negri tam da bu noktaya değinerek, küreselleşmenin şirketler veya ekonomik piyasalar üzerindeki yasal ve siyasal kontrol biçimlerinin değişmesi

anlamına geldiğini belirtmektedir. Yazarlara göre "IMF, Dünya Bankası ve diğer ulusüstü kurumların hepsinin meşruluğunun nihai kaynağı bunların politik tasarımının asıl amacı, yani en temel düzeyde, küresel kapitalist piyasaya uygun bir liberal düzeni yerleştirme projesidir" (Hardt ve Negri, 2004: 185,191,192).

Bello ise Yapısal Uyum ve İstikrar Programlarının acil hedefinin "Kuzey'in finansal çıkarlarının imdadına yetişmek" ve "Kuzey'in özel ticari bankalarını kurtarmak" olduğunu belirtmektedir. Bu hedefi gerçekleştirilebilmek için "Dünya Bankası ve IMF, Üçüncü Dünya'nın itaatkar borçlularına hızlı Standby ve yapısal uyum kredileri sağlama" konusunda işlev görecekti. Böylece krediler daha sonra faiz ödemeleri olarak "özel bankaların kasalarına transfer edilecekti" (Bello, 1998:117).

Fremaan'ın ifadesiyle "Çoğunluğun yoksul olduğu bir dünyada marjinaller zenginlerdir. İşte bu nedenden dolayı zenginlerin zenginliklerini doğrudan siyasi tahakküm kurarak sürdürmekten başka seçenekleri yoktur" (Freeman,2008: 83). Bu hedeften hareketle üçüncü dünya ülkelerinde devletin ekonomideki etkinliği azaltılmış, devlet işletmeleri özelleştirilmiş, ithalatın artırılması ve yabancı sermaye girişine yönelik korumacı duvarlar yıkılmış ve dünya pazarıyla bütünleşme hızı artırılmıştır.

1980'li yıllarda 70'in üstünde Üçüncü Dünya Ülkesi IMF ve Dünya Bankası programlarına teslim olmuş ve söz konusu yıllarda, "uzaklardaki Washington'dan yönetilen ve istikrar, yapısal uyum, şok tedavisi, Güney'in ortak kaderi haline gelmiştir" (Bello, 1998: 61-62).

Birleşmiş Milletler Afrika Komisyonu 1988'de yaptığı bir değerlendirmede yapısal uyum programlarının asıl amacının "ekonominin üretici ve dağıtıcı

sektörlerindeki devlet müdahalesini budamak veya bütünüyle ortadan kaldırmak" olduğunu ortaya koymuştur (Bello, 1998: 62)

Afrika ülkelerinin 1980'li yıllardaki deneyimi üzerine araştırmalar yürüten UNICEF iktisatçısı EVA Jespersen, istikrar ve yapısal uyum programlarının etkisini ölçmek üzere programların uygulandığı 24 ülkeyi, sermaye birikimi oranı, GSMH içinde sanayi ürünleri payıyla ölçülen ekonomik yapının çeşitlenmesi ve ihracat performansı açısından olmak üzere üç ölçüte göre bir derecelendirmeye tabi tutmuştur. Jespersen'in elde ettiği bulgulara göre;

- 20 ülkede sermaye birikimi yavaşlamıştır.
- 18 ülkede GSMH içinde sanayi ürünleri payı azalmış veya duraklamıştır. Bu yatırımlarda dünya ölçeğindeki düşüş dikkate alındığında beklenen sonuçtur. Dolayısıyla 1980'lerin uyum çabaları zaten cılız olan sanayi yapısını daha da zayıflamasıyla sonuçlandı.
- 24 ülkenin 13'ünde ihracat, miktar olarak gerilerken, 11'inde arttı. Fakat bunun ödemeler dengesi üzerindeki etkisi 'ekseri ihmal edilebilir düzeydeydi' (Jespersen'den Aktaran Bello, 1998: 64-65)

Washington Politika Araştırma Enstitüsünden John Kavanagh küreselleşmenin çok az sayıdaki insana çok büyük fırsatlar sağlarken, dünya nüfusunun üçte ikisini dışarıda bırakan ya da kenara iten bir paradoks olduğunu ifade etmektedir (Bauman, 2006: 83).

Robinson ise artan yoksulluğun, eşitsizliğin, kenara itilmenin ve yoksulluğun ulusötesi elitlerin yere göğe koyamadıkları o küresel kapitalist bolluğun karanlık yüzünü oluşturduğunu ifade etmektedir (Robinson, 2008: 225). Küreselleşme eşitsiz bir gelişme olanağı sunmaktadır. Küreselleşme ve yapısal uyum programları sonrasında Doğu Asya ve Güney Asya'nın bazı bölgeleri dışında Güney'in birçok

yerinde görülen durum büyümenin durması veya aşırı düzeyde düşmesi, yoksulluğun yaygınlaşması, her ülke içinde ve ülkeler arasında eşitsizliğin derinleşmesi olmuştur (Bello, 1998: 93; Bello ve Malig, 2008: 111).

Ellwood küreselleşmenin mantığını şöyle açıklamaktadır;

> "Servet ve gelirlerin en alttan en üste transferi küreselleşme mantığının bir parçasıdır… Ekonomik mantık basit; şirketlerin ve zengin bireylerin (bunlar vergi indirimlerinden en çok yararlanan oluyor, yani gelir ne kadar yüksekse kazanç da o kadar büyük) ceplerine daha çok para koymak; daha fazla yatırım, istihdam ekonomik büyüme ve herkese refah yolunu açacaktır" (Ellwood, 2002: 90).

Küreselleşme süreci, dünyadaki güçler dengesinin; azgelişmiş ülkeler karşısında sanayileşmiş ülkelerin genel olarak da emek karşısında sermaye kesiminin giderek güçlendiği bir çerçevede gelişmektedir (Şenses, 2004: 19).

Yüceol, küreselleşme sürecinin emek piyasası üzerindeki etkileri şu şekilde belirlemiştir;

> "a) Büyük ölçekte işten çıkarmalar sonucunda kamu sektöründe kitlesel işsizlik,
> b) Arızi, esnek ve düşük ücretli, iş güvencesinin az olduğu yeni tip işlerde artış,
> c) Yeni teknolojilerin istihdamın imalat sanayinden hizmet sektörüne, sektörler arası vasıfsız emekten de vasıflı emeğe kaymasındaki etkileri,
> d) Sendikaların faaliyetlerinin zayıflaması ve istihdam standartlarının tedrici olarak aşınması ve emek piyasalarında deregülasyon uygulamalarının yaygınlaşması" (Yüceol, 2005:508).

Yapısal uyum politikaları reel ücretler üzerinde de etkili olmuştur. Yapısal uyum programlarını uygulayan hemen her ülkede reel ücretlerde kısa sürede büyük düşüşler olmuştur (Şenses, 2002: 191). Ayrıca işini kaybeden insanların sayısının artması da ücretlerdeki düşüşü artırmıştır. Çünkü bu insanlar, çalışanlar için alternatif oluşturmaktadırlar. Çok düşük ücret karşılığında da olsa çalışmayı, işsiz kalmaya

tercih etmektedirler.

Neo-liberal söylemin azgelişmiş ülkelerde yerleşmesi amacını taşıyan yapısal uyum programları zengin ile yoksul arasındaki uçurumu artırmıştır. Gelir dağılımı yoksulların durumunu daha da kötüleştirecek biçimde bozulmuştur. Programların uygulanma süreci içinde meydana gelen bir diğer önemli gelişme de orta sınıfların durumlarının bozulması olmuştur.

Küreselleşme ve yapısal uyum programları, özelleştirmeler yoluyla kamu kesiminin ağırlığının ve kamu açıklarının azaltılmasını amaçlamıştır. Bu amaç doğrultusunda "uygulandıkları ülkelerde sağlık, eğitim ve konut gibi sosyal sektörlere ve altyapı hizmetlerine yapılan kamu cari ve yatırım harcamalarının ve çeşitli alanlarda uygulanan sübvansiyonların kısılmasına yol açmıştır" (Şenses, 2002: 195). Belirlenen politikalar doğrultusunda sağlık, eğitim, elektrik, su, ulaşım gibi hizmetlere harcanan para kısılmış ya da bu alanlar özelleştirilmiştir. Özelleştirmeler beraberinde fiyat artışlarını getirmiş ve bu artışlardan en çok etkilenen ise yoksullar olmuştur. İstihdam ve sosyal güvenlik politikalarına verilen önemin azalması gelişmiş ülkelerde bile yoksulluğun önemli nedenlerinden birini oluşturmuştur. Bu açıdan küresel ekonomi politikaları özellikle 1980'lerden itibaren yoksullukla doğrudan ilişkili olduğu görülmektedir (Yılmaz ve Cural, 2009: 69-70).

Freeman ve Kagarlitsky, son yüzyılda zengin ve yoksullar arasındaki uçurumun artan grafiğini şu şekilde ortaya koymaktadır;

> "Yirminci yüzyılın başlarında (klasik emperyalizmin en tepe noktasına ulaştığı zamanlar), kişi başına düşen gayri safi yurtiçi hasılada en zengin ile en yoksul ülke arasındaki fark 22'ye 1'di. 1970 yılına gelindiğinde ise bu fark 88'e 1 olmuştur. 2000 yılına gelindiğinde ise –yani piyasa, tarihteki en geniş sınırlarına ulaştığında- aradaki fark 267'ye 1'e çıkmıştır. Bu sürecin, piyasanın kendisinden başka bir kaynağının olması düşünülemez" (Freeman

ve Kagarlitsky, 2008: 19).

Görüldüğü gibi daha fazla zenginlik getireceği varsayılan küreselleşme, bütün dünyada yoksulluğun artmasına neden olmuş ve bu süreçte uygulanan iktisadi ve sosyal politikalar sonucunda pek çok insan işsiz kalmıştır Bu insanlar "yeni yoksullar" olarak adlandırılan kesimi oluşturmuştur.

Küreselleşme sonucunda çokuluslu şirketlerin artan sermayeleri ve etki alanları, ulusal üretim düzeyini ve istihdam yapısını daraltıcı yönde etki yapmıştır. Geleneksel üretimin azalması ve istihdamın daralması ile emek faktörü olumsuz olarak etkilenmiştir. Artan yabancı yatırımlar üretken ekonominin daralması ve yaratılan ulusal gelirin azalmasını beraberinde getirmiştir. Bütün bunlara üretimin azalması ve istihdam yapısında teknoloji ve uzmanlık ağırlıklı yapısal değişimin yaşanması eklenince işsizlik artmıştır. Kötü yaşam koşulları ve bölgesel dengesizliklerin de etkisiyle yaşanan göç kent yoksulluğunu desteklemekte ve "küresel gelişmelerin olumsuz etkileri ile kentlerde yoğunlaşan yeni yapı ile eklemlenemeyerek 'sosyal dışlanma' yaşayan yeni yoksulları ortaya çıkarmaktadır" (Altay, 2007: 58). Bu sürece bir de sosyal devlet anlayışının daralması eklenince yeni yoksulların sayısı her geçen gün artmaktadır.

1970'lerden sonra yeni iktisadi ve sosyal yapılanmaların oluşması sonrasında ortaya çıkan yeni yoksullar, geleneksel yoksullardan farklı olarak sadece uzun dönem işsizlik nedeniyle oluşan ekonomik dışlanmayı değil aynı zamanda politik denklemin tamamen dışında kalma ve her türlü sosyal grup ve aileden kopma sonucu siyasal ve sosyal olarak da dışlanmışlardır (Işık ve Pınarcıoğlu, 2001: 70)

Bauman'a göre eski zenginler zengin olmak ve zengin kalabilmek için yoksullara ihtiyaç duyuyordu. Bu bağımlılık, her zaman, çıkar çatışmalarını

yumuşatmış ve belli belirsiz de olsa fakirlere özen gösterme çabalarına neden olmuştu. Yeni zenginin artık yoksula ihtiyacı yoktur (Bauman, 2006: 84).

Buğra ve Keyder'e göre toplumsal bütünleşme ihtimalini büyüt çapta ortadan kaldıran koşulların bir ürünü olan yeni yoksulluk, toplumsal dışlanma riski taşıyan, kenarda kalan, özellikle ekonomik ilişkiler bakımından sistemle bütünleşmesi giderek zorlaşan bir tabakaya işaret etmektedir (Buğra ve Keyder, 2003: 21, 23).

Işık ve Pınarcıoğlu, yeni yoksulluk sürecinde belirginleşen bazı unsurları şöyle sıralamaktadır;

- "Gelişmiş ülkelerin geldiği bu noktada, sistemin işleyişinde yoksullara gereksinmesinin giderek azaldığı ve yoksulluğun ortadan kaldırılmasının, sistemin sorunu olmaktan yavaş yavaş çıkıp, insani bir sorun haline geldiği görülmektedir.
- Gelişmiş ülkelerde görülen yeni yoksulluk kıtlık yoksulluğundan risk yoksulluğuna geçişin unsurlarını içinde barındırmaktadır. Refah devletinin sağladığı korunaklı ortamın ortadan kalkışı ve bilgi toplumunun sebebi olduğu işgücü azalışı, karşısında geniş bir kesim işini kaybetme riski ile karşılaşabilmekte; bu çalışan kesimlerin sistem dışına atılma tehlikesi ile beraber yaşamasına sebep olmaktadır.
- Yeni yoksulluk yalnızca gelir-tüketim sorunları dolayısıyla yoksulların mutlak bir fakirlik çizgisinde yaşamıyla ilgili değil, onların yaşamlarını iyileştirecek "yapabilirliklerini" kısmen ya da tamamen kaybetmesiyle ilgilidir. Refah devleti boyunca alışılan "korunaklı" ortamın yok olmasıyla birlikte yoksulluk stratejisi geliştirmeye kabiliyeti olmayan kitlelerin aniden kronik işsizlikle karşılaşması, yapabilirlik olmadığında, özellikle gelişmiş ülkelerde, yoksullar karşılarında oynanan oyunda pasif kalabilmekte ve teslimiyetçi bir duruma düşebilmektedir.
- Etnik unsurlar arasında görülen dayanışma ya da çatışma ilişkileri, aile yapısındaki değişimler, cemaatlerin önemi gibi kültürel sorgulamalar siyasi ve ekonomik değişimlerin yanında önem kazanmaya, yeni yoksulluğun önlenmesinde geleneksel devlet temeli yoksulluk çözümlerinin dışına çıkmaya başlamıştır. Yoksulların yerel topluluk dayanışmasını geliştirerek yoksulluktan kurtulmak için gerekli donanımlarını artırma çabalan önemsenmektedir" (Işık; Pınarcıoğlu, 2001: 70-73).

Yeni yoksullukla birlikte gelen kavramlardan özellikle üç tanesi dikkat çekmektedir; toplumsal dışlanma (social exculision), alt sınıf (sınıf altı - underclass)

ve kenardalık (marginality). Bu kavramlar temelde farklı coğrafyalardan kaynaklanmaktadır. Kenardalık daha çok Latin Amerika bağlamında kullanılan ve sistemin dışında kalmışlığı ifade eden bir kavramken, sınıf altı Amerika'da sistemin dönüşmesinden sonra artık aynı olanaklara sahip olamayan ve sosyal özellikleri dolayısıyla da artık bir sosyal sınıf olarak değerlendirilemeyen sınıflar altı bir tabaka olarak kendi yerleşim alanlarında hayatlarını sürdüren insanlardır. Daha çok AB ülkelerinde kullanılan bir kavram olan toplumsal dışlanma ise ekonomik dışlanma (sürekli işsizlik) sonrasında gelen kültürel dışlanmanın siyasal dışlanma ile pekişmesi ile ortaya çıkmaktadır. Kentlerin çevrelerinde yaşayan bu insanlar mekansal olarak da dışlanmakta ve böylece toplumsal dışlanma sendromu ortaya çıkmaktadır (Buğra ve Keyder, 2003: 20-21). Sosyal dışlanma, Adaman ve Keyder tarafından "… kişilerin – yoksulluk, temel eğitim becerilerinden mahrumiyet ya da ayrımcılık dolayısıyla- toplumun dışına itilmeleri ve toplumsal hayata dilediklerince katılımlarının engellenmesi süreci" olarak tanımlanmaktadır. (Adaman ve Keyder, 2007:83).

Ekim, sosyal dışlanmanın sadece gelir kaynaklarından yoksun kalma ile açıklanamayacağını belirtiyor;

> "Bireylerin siyasi ve kültürel olarak dışlanmaları da toplumsallıklarını zedeleyen faktörlerdir. Siyasi temsiliyetin zayıflaması ve karar alma süreçlerine katılmama, siyasal alandan dışlanmayı doğurabiliyor. Ayrıca, dil, din, yaşam biçimi gibi özelliklerin toplumun genelinden farklı olması da bireyler için kültürel dışlanma tehdidi yaratabiliyor. İşte, tüm bu faktörler bir araya geldiğinde çok boyutlu bir sosyal dışlanma sürecine yol açıyor" (Ekim, 2007: 81)

Burchardt, sosyal dışlanmış bireyin özelliklerini "toplumda coğrafi olarak yerleşik, bulunduğu toplumda yurttaşların normal faaliyetlerine katılamayan ve

katılmak istese bile, işgücü piyasasında 'satılabilir' nitelikte emek arz edememek, böyle bir birikimi edinebilecek kanallardan mahrum olmak gibi, kendi denetimi dışında olan faktörler tarafından engellenmiş" olarak ifade etmiştir (Burchardt'dan Aktaran, Yücesan, 2007: 101).

Bauman'ın ifadesiyle "…adına 'küreselleşme' denen süreçler, ayrıcalıkların ve mahrumiyetlerin, servetin ve yoksulluğun, becerilerin ve acizliğin, gücün ve güçsüzlüğün, özgürlüğün ve kısıtlamanın yeniden dağıtımında yankılanır. Bugün dünya çapında tanık olduğumuz şey bir yeniden tabakalaşma sürecidir ve bu süreç boyunca yeni bir toplumsal – kültürel hiyerarşi, dünya çapında bir derecelendirme oluşturulmuştur" (Bauman, 2006:81).

Küreselleşme ve yapısal uyum programları elbette tek başına yoksulluğun nedenini oluşturamaz. Üçüncü Dünya ülkelerinde yoksulluk ve eşitsizlik 1980 öncesinde de vardı ama son yıllarda büyük bir sıçrama kaydettiği kesindir. Yapısal uyum programları, anahtar unsurları, borç krizi yüzünden kredi akışının durması, yabancı sermaye yatırımlarının iyice azalması, Üçüncü Dünya'nın temel mal fiyatlarının aşırı düşüşü, buna karşılık ithal ettikleri sanayi ürün fiyatlarının önlenemeyen yükselişi sonucu değişim hadlerinin bozulması olan kısır döngüyle bağını kuran araçlardı (Bello, 1998: 93). Yani küreselleşme ve yapısal uyum programları "...eskiden var olan sistemik unsur ve eğilimlerin hızlanarak sürmesine ve yoksulluğun ve daha genel anlamda kutuplaşmanın" artmasına katkıda bulunmaktadır (Şenses, 2002: 216).

Kaplinsky 'ye göre birçok insan küreselleşme ve ekonomik gelişme doğrultusunda yapılan kaynak dağılımının, yoksulluğun önemini tanımak ve eşit dağılım yapmak anlamında başarısız olduğu kararına varmaktadır. Küreselleşmenin

getirdiği yoksulluk ve eşitsizlik, büyümenin sürdürülebilirliğini tehdit eden unsurlardır (Kaplinsky, 2005: 47).

Freeman ve Kagarlitsky'nin ifadesi ile "büyüyen ekonomik eşitsizlik, özellikle de bölgesel eşitsizlik, serbest piyasaya dayatılan bir şey değil, aksin onun doğurduğu bir sonuçtur" (Freeman ve Kagarlitsky, 2008: 19).

Ekonomik yapıda meydana gelen bu olumsuz yapı, sosyal yaşamı da aşındırmıştır. Az gelişmiş ülkelerde işsizlik oranı büyürken toplumsal huzursuzluk ve şiddet artmış, ayrıca beslenme ve sağlık koşulları kötüye gitmiştir (Bello, 1998: 95). Yaşanan bu süreçte çevre sorunları da yoksulluğu etkileyen olumsuz unsurlardan biri olarak artmıştır.

Mevcut duruma bakıldığında küreselleşmenin zararlı etkileri ortadadır. Peki bu koşullar altında Üçüncü Dünya hükümetleri küreselleşmeyi neden benimsemektedir? Bu sorunun en çarpıcı yanıtı Freeman ve Kagarlitsky tarafından verilmiştir:

> "Küreselleşmeyi güzelleyen ideoloji bunda bir etkendir ve bu kitabın yazarları bu ideolojiye sağlam temelli bir kuşkuculukla yaklaşmaktadırlar. Akademisyenlerce üretilen küreselleşme kuramı da, de facto, gelişmeye ilişkin determinist ve tek taraflı bir anlayışın serbestçe at koşturmasında sorumluluk sahibidir; Üçüncü Dünya'ya, arkasına yaslanıp küreselleşmeden azami fayda sağlaması dışında, neredeyse hiçbir alternatif sunulmamaktadır … Hiçbir ideoloji maddi bir temel olmaksızın kök salamaz. Küreselleşmeci güçlerin siyasi saldırılarına Üçüncü Dünyanın gösterdiği direnci kırmak için tarihsel açıdan özgül olan iki faktör devreye girmiştir. Bunlardan biri düpedüz ekonomik terördür, ekonomik istikrarsızlaştırma tehdidi ve borçlandırmadır. Bunu, doğrudan bir siyasi terör evresi izlemiştir, ki hikayenin bu kısmı genellikle hasır altı edilmektedir: Şili'deki darbe, Arjantin, Brezilya, Filipinler, Türkiye ve daha pek çok ülkedeki diktatörlükler, o amansız askeri zorbalıklara karşı IMF politikalarının tek seçenek olarak ortaya çıktığı sosyal ve siyasal bir ortam yaratmıştır" (Freeman ve Kagarlitsky, 2008: 23-24).

Freeman ve Kagarlitsky, klasik anti emperyalist görüşün 80 yıl önce geliştirdiği ve kendileri için de küreselleşme karşıtı düşüncenin merkezine oturtulmasının gerekliliğine inandıkları spesifik bir bakış açısından söz etmektedirler. Bu bakış açısına göre "ulus-devletler dünyası, birbiriyle belirli bir ilişki içerisindeki- temelde farklı olan- iki ayrı gruba bölünmüştür: tahakküm edenler ve edilenler". Yazarlara göre bu, dünyanın adaletsiz bir yer olduğunu ya da zengin ve yoksul olarak ikiye ayrıldığını söylemekten daha fazlasını içeren bir şeydir. "bu, güçle ilgili bir ifadedir. Zengin ülkelerin yoksul ülkeler üzerinde tahakküm kurduğu anlamına gelmektedir. Üstüne üstlük, bu ülkelerin zengin olmasının nedeni de budur" (Freeman ve Kagarlitsky, 2008: 40).

1.3. TÜRKİYE'NİN SÜRECE EKLEMLENMESİ

Türkiye, kuruluşundan 1950'lere kadar kapalı ve korumacı iktisat politikasını benimsemiştir. 1946 yılında ise hem tek partili rejimden çok partili rejime hem de liberal ekonomiye geçiş yaşanmıştır. Ancak liberal dış ticaret rejiminde dış denge sağlanamayınca 1960'lardan itibaren korumacı ve ithal ikameci politikalara geçilmiştir. İthal ikamesi, iç piyasa etrafında ve devlet korumacılığına dayalı, içe dönük büyümeyle beslenen, sadece üretim için gerekli ara mallar ithal eden ekonomidir (Boratav, 2004). Bu dönem sosyal politikalar gözetildiği için sendikalaşma artmış ve orta sınıf gelirleri yükselmiştir. Ancak bu dönemde ithal ikamesinin getirmesi beklenen dışarıyla rekabet edebilecek bir sanayi yapısı geliştirilememiştir.

1970 yılına gelindiğinde dış borçlar, fiyat artışları ve döviz darboğazı

ekonomik bunalımı beraberinde getirmiş ve bunun sonucunda hükümet IMF ve Dünya Bankası desteğiyle 1980 yılında dışa dönük sanayileşme ve liberal politikaları uygulamayı mümkün kılan köklü ve radikal kararları almıştır. Böylece toplumsal yaşamın her alanında etkin olan ve bireyin toplumsal ve ekonomik haklarını gözeten ekonomik yapıdan kamu kesimini ve sosyal devlet anlayışını daraltan serbest ekonomi politikalarına geçilmiştir (Boratav, 2004).

Türkiye ekonomisinin dünya pazarlarına açılması 1980'lerde yaşanan bu dönüşüm ile başlamış ve 1990'da tamamlanmıştır. Bu dönemde ilk olarak mal piyasaları dış piyasaya açılmış ve ithalat rejimi serbest hale getirilmiştir. Döviz kuru esnekleştirilmiş ve bunların ardından mali piyasalar serbestleştirilmiştir. Böylece Türkiye ekonomisi 1990'lı yıllara tamamen dışa açık bir ekonomi yapısında girmiştir (Yeldan, 2001: 24-25).

1980 sonrasında sermayenin uluslararasılaşma hızı artmış ve Türkiye'de küreselleşmenin bir parçası haline gelmiştir. Türkiye'de 1980 sonrasında toplumsal hayatta yaşanan dönüşüm, temelde ekonomik yapıdaki değişimlerin bir uzantısıdır.

Küreselleşme süreci devletin ekonomideki rolünü yeniden tanımlamış ve mal ve hizmet üretiminden çekilmesini, üretimin özel sektörü bırakılmasını ve devletin sosyal politikalar alanında yavaş yavaş gerilemesini beraberinde getirmiştir. Ekonomik yapıda meydana gelen bu değişimler ile çalışanlar örgütsüz bırakılmış, kamusal hizmetler azalmıştır.

Sermayeyi destekleyen uygulamaların artması ve alt kesimler lehine koruyucu müdahalelerinin ortadan kalkması yoksulluğu artıran ve hatta yeni yoksulluk türlerini ortaya çıkaran ortamı yaratmıştır.

IMF ve Dünya Bankası tarafından uygulanan yapısal uyum politikaları, ücretlerin düşmesine, kurumsal hizmetlerde uygulanan politikalarla işsizliğe, tarımsal üretimi caydırıcı politikalarıyla da kırda yoksulluğun artmasına neden olmuştur (Boratav, 2004). Kırda şartların olumsuz hale gelmesi büyük kentlere göçü beraberinde getirmiştir ve böylece kentteki işsizlik ve yoksulluk artmıştır. Kent nüfusuna dahil olan göçmenlerin barınması (gecekondu), istihdamı karşısında pasif tavır izleyen hükümetler bu alanın düzenlenmesini formel ve enformel süreçlere bırakmışlardır (Işık ve Pınarcıoğlu, 2001: 111).

Türkiye'de neoliberal politikalara eşlik eden yüksek ve değişken enflasyon ile kentlerde yeterli yasal korunma olmaksızın yayılan enformelleşme, önemli gelir dağılımı sorunlarına neden olmuştur (Şenses, 2009: 684).

Küreselleşme ile birlikte özellikle büyük kentlerdeki "sosyo-mekansal eşitsizlikler" derinleşmiş, "enformalleşme ve gecekondulaşma" süreçleri çeşitlenip karmaşık hale gelmiş ve yoksullar kentlerde belirli alanlarda yığılmıştır (Yüceol, 2005: 508). Yoksulların kentlerde yoğunlaştığı alanlar gecekondu ve varoşlardır. Adaman ve Keyder, gecekondu ve varoşları sosyal dışlanma süreçlerine karşı en savunmasız bölgeler olarak değerlendirmektedir (Adaman ve Keyder, 2007: 84).

Türkiye'nin büyük kentlerinin gecekondu bölgelerinde yaşayanlar üzerinde yaptıkları araştırmada Adaman ve Keyder, araştırmaya katılanların yarıya yakınının yoksulluk, eğitim seviyesi, giyim-kuşam, etnik köken, şive ve dini inanç gibi nedenlerle kendilerini toplumdan dışlanmış hissettiklerini belirtmektedir. Gecekondu bölgelerinde yaşayanların büyük bir kısmı iş imkanlarından, gelir ve eğitim olanaklarından uzaktadır, güce ve karar alma mekanizmalarına erişimleri sınırlıdır ve bütün bunlar dolayısıyla toplum dışına itilmeleri de kaçınılmazdır. (Adaman ve

Keyder, 2007: 85,89).

Küreselleşme, bütün gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de yoksulları ekonomik, sosyal ve siyasal hayatın dışında bırakmıştır. Şenses'in ifadesi ile "yoksulların zayıf örgütlenme kapasiteleri, (gelişmekte olan) ülkelerin uluslararası karar alma süreçlerine etkin katılımının önündeki engellere benzer şekilde, yoksulların ulusal karar alma süreçlerine aktif ve etkili bir şekilde katılmalarını engellemektedir. Bu katılım olanaklarından yoksunluk karşısında Türkiye'de yoksullar memnuniyetsizliklerini ancak her dört veya beş senede bir, günün koşullarına göre bir partiden diğerine savrularak, oldukça istikrarsız bir biçimde kullandıkları oylarla gösterebilmişlerdir (Şenses, 2009: 698).

.

İKİNCİ BÖLÜM

2. YOKSULLUK

2.1. YOKSULLUK KAVRAMI VE FARKLI TANIMLAR

Yoksulluk, sosyal bilimler alanındaki diğer pek çokları gibi tanımı üzerinde uzlaşmaya varılmamış bir kavramdır. Bu kavramın tanımlanmasını zor kılan sebeplerden biri, yoksulluk göstergesi olarak neyin alınacağı sorunudur. Yoksulluk tanımlanırken yalnızca ekonomik ölçütler mi kullanılacaktır? Yoksa bu kavram tanımlanırken sosyal ve siyasal ölçütlerden de mi yararlanılacaktır? Bu sorulara verilecek yanıt yoksulluk konusuna yaklaşım biçimini belirleyeceği için büyük önem taşımaktadır. Yoksulluk konusuna dair her farklı yaklaşım, yoksulluğu farklı tanımlamakta ve kimin yoksul olduğu konusunda farklı kıstaslar ve tanımlar belirlemektedir.

Sözlük anlamıyla yoksul, hayatını sürdürebilmek için gerekli olan en temel ihtiyaçlarını karşılayamayan, parası olmayan kişidir. Yoksulluk ise yaşamı devam ettirebilmek için gerekli olanaklardan (mal ve hizmet) yoksun olma durumudur.

Yoksulluk tanımlanırken gelir yoksulluğu (parasal olan yoksulluk) ve insani yoksulluk (parasal olmayan yoksulluk) ayrımı öncelikle üzerinde durulması gereken yaklaşımlardır.

2.1.1. GELİRE DAYALI YOKSULLUK

Gelire göre tanımlanan yoksullukta, yoksulluğun maddi kazançla ilgili boyutu esas alınarak tanımlama yapılır. Kişi (veya hanelerin) gelir ya da harcama düzeyleri

maddi olarak belirlenmiş bir yoksulluk sınırı ile karşılaştırılarak söz konusu kişi ya da hanelerin yoksul olup olmadığına karar verilir.

Dünya Bankası tarafından 1990 yılında yayımlanan rapora göre yoksulluğun tanımı gelire dayalı olarak yapılmış ve "yoksulluk, maddi mahrumiyetler nedeniyle kaynaklara ve üretim faktörlerine erişememe ve asgari bir yaşam düzeyini sürdürecek gelirden yoksun olma hali" olarak ifade edilmiştir (World Development Report 1990'dan Aktaran Aktan, 2002: 3).

Gelir yoksulluğunda, yoksulluk düzeyinin belirlenmesi için mutlak, göreli ve öznel yoksul yaklaşımları bulunmaktadır.

Yoksulluk tanım ve ölçümünde hakim olan yaklaşım, kökeni 19. yüzyılın sonlarında İngiltere'de yapılan çalışmalara dayanan gelir/tüketim harcamaları kıstaslarına dayalı mutlak yoksulluk çizgisi (sınırı) yaklaşımıdır. Bu yaklaşım bağlamında yoksulluk, "insanların ihtiyaçlarını karşılamak için yeterli kaynağa sahip olamama durumu" ve "mutlak asgari refah düzeyinin altında kalma durumu" veya "yaşamda kalabilmek için gerekli mal ve hizmetlere olan ihtiyaçların karşılanamaması durumu"dur (Şenses, 2002: 62-63).

Mutlak yoksullukta bireyin (veya hane halkının) hayatını sürdürebilmesi ve gerekli olan temel ihtiyaçlarını giderebilmesi için asgari bir gelir ve harcama düzeyi belirlenir. Burada iki temel unsur göz önünde bulundurulur: Bunlardan ilki ailedeki birey sayısı ve tüketilecek mal ve hizmet ihtiyaçları, ikincisi ise bu ihtiyaçları karşılayacak harcama düzeyinin belirleyicisi olarak mal ve hizmet fiyatlarıdır (Dumanlı, 1996: 7). Belirlenen gelir ve harcama düzeyi doğrultusunda bir yoksulluk sınırı çizilir. Bu sınırın altında olan gelir veya tüketim düzeyleri ile sağlıklı bir yaşam

sürdürebilmek mümkün değildir. Buradan yola çıkılarak belirlenen sınırın altında gelire sahip olan hane halkı ya da birey, yoksul / aşırı yoksul olarak nitelendirilmektedir.

Mutlak yoksulluk tanımı çerçevesinde yoksulluk sınırını belirleyen kurumlardan biri olan Dünya Bankası, bireylerin günde 2 doların altında geliri olması durumunda yoksul, 1 doların altında geliri olması durumunda ise mutlak veya aşırı yoksul olarak tanımlanabileceğini belirterek kendi yoksul sınırını çizmekte/tanımını yapmaktadır. Ancak Dünya Bankası tarafından 2000 yılında yayımlanan raporda yoksulluk sadece gelir açısından değil, aynı zamanda eğitim ve sağlık imkânlarının yetersizliği olarak değerlendirilmiş ve böylece daha geniş kapsamlı bir yoksulluk tanımı getirilmiştir (Uzun, 2003: 164).

Mutlak yoksulluk yaklaşımında, belirlenen yoksulluk çizgisine göre nüfus, yoksul olanlar ve olmayanlar olarak ikiye ayrılmakta ve dikkat, çizginin altında kalanlara yöneltilmektedir. Ancak bu yaklaşım doğrultusunda yoksul kitle içindeki farklılıklara yer verilmemekte ve yoksullar homojen bir grupmuş gibi tanımlanmaktadır. Oysa yoksullara böyle bir bakış açısı ile yaklaşarak sonuçları genellemek, yanlış değerlendirmelerde bulunulmasına yol açabilmektedir. Yoksulluk sınırını ele alırken kişinin şahsi, sosyal ve ailevi durumunun, toplumun genel refah seviyesinin, doğal şartların, kişinin çalışma imkân ve fırsatlarının, alışkanlıklarının ve yaşama tarzının göz önünde bulundurulması gerekmektedir (Seyyar, 2003: 42).

Bu bağlamda mutlak yoksulluk tanımı çeşitli açılardan eleştirilmektedir. Mutlak yoksulluk tanımı, yalnızca bireylerin fiziksel olarak temel ihtiyaçlarını sürdürebilmeleri için gerekli olan bir yaşam tarzından hareket etmektedir. İnsanları sosyal bir varlık, bir birey olarak değil yalnızca fiziksel ihtiyaçları olan bir organizma

olarak değerlendirmekte ve bu organizmanın biyolojik olarak hayatta kalmasının dışında bir sorunu olmadığı noktasından hareket etmektedir. İnsanların temel ihtiyaçları zaman içinde ve kişiden kişiye farklılık gösterebilmektedir. Ayrıca yoksulluğu yalnızca temel ihtiyaçlar düzeyinde açıklamak son derece sınırlı bir anlayışı temsil etmekte ve yoksulluk konusuna/sorununa derinlemesine bir bakışı engellemektedir (Şenses, 2002: 80-96).

Mutlak yoksulluk yaklaşımı üzerine getirilen eleştirilerden yola çıkan "göreli yoksulluk" yaklaşımı insanın toplumsal bir varlık olduğu ve gereksinimlerinin içinde bulundukları topluma göre değişebileceği düşüncesine dayanmaktadır. Göreli yoksulluk yaklaşımı, yoksuların kendi içinde de mal varlığı ve gelir düzeyi açısından göreli bir sıralamanın olduğuna dikkat çeker ve yoksulların homojen bir kitle olmadığı düşüncesini vurgular. Göreli yoksulluk yaklaşımı mutlak yoksulluk yaklaşımındaki gibi ihtiyaç eksikliğinden hareket etmemekte, gelir ve refah dağılımındaki farklılıklara bakarak bu konudaki eşitsizliği yansıtmaktadır. Yaşamı sürdürmek için gerekli olan asgari gıda, barınak, giyim miktarı ve sosyal ihtiyaçlar, topluma, çevreye, koşullara ve içinde bulunulan zamana göre çok büyük değişiklikler gösterebilmektedir. Daha çok kalkınmış ülkeler tarafından kullanımı kabul gören göreli yoksulluk kavramı, toplumdaki gelir ve refah dağılımı verilerine göre tam ortada olan ortanca gelirin belli bir düzeyinin altında kalanları yoksul olarak kabul eder. Göreli yoksulluk, "ülkeden ülkeye değişen toplumun günlük yaşamına katılma miktarı" (İnsel, 2001: 64) biçiminde tanımlanabileceği gibi Dumanlı'nın tanımıyla "fakir hane halkı veya birey ile o toplumda yaşayan mevcut şartlara göre ortalama bir gelire sahip olan hane halkı veya birey arasındaki gelir kaynaklarına sahip olma gücü arasındaki açıklığı ifade eder" (Dumanlı, 1996: 8).

Göreli yoksulluk yaklaşımı değişmeyen, tarihi ve toplumsal gelişimi dışlayan mutlak yoksulluk yaklaşımı tanımlarını eleştirmektedir. İnsanların toplumsal varlık oldukları, asgari gereksinimlerin nicelik ve niteliklerinin o toplumun tarihsel ve toplumsal gelişme düzeyine bağlı olarak değiştiği anlayışı göreli yoksulluk tanımının temelini oluşturmaktadır (İnsel, 2001: 66). Bu yaklaşıma göre "yoksulluk sadece kaynaklara erişememe ve yaşamı sürdürme meselesi değildir. Yoksulluk kişi ya da hane halkının, içinde yaşadığı toplum tarafından kabul edilen asgari bir yasam düzeyine sahip olup olmadığı ile alakalı bir konudur" (Aktan, 2002: 5).

Göreli yoksulluk yaklaşımı, mutlak yoksulluk yaklaşımının bazı eksikliklerini gidermesine karşın kavramsallaştırmayı tek bir kıstas üzerinden yaptığı için (gelir/tüketim ekseni) çeşitli problemleri de içinde barındırmaktadır. Ayrıca bu yaklaşım toplumun genelinin kaynaklarının yetersiz olduğu ülkeler için yanıltıcı sonuçlar doğurabilecektir.

Yapılan araştırmalarda mutlak veya göreli yoksulluk yaklaşımlarından hangisinin kullanılacağı yapılacak analizin içeriği ile ilişkili olarak belirlenmektedir. Yoksulluğu azaltma politikalarının etkilerini değerlendirmek veya zaman içinde yoksullukta yaşanan değişimleri karşılaştırmak için mutlak yoksulluk yaklaşımı tercih edilirken, ülkeler arası karşılaştırmalarda göreli yoksulluk tanımı üzerinden hareket edilmektedir (Şeker, 2008: 12).

Öznel yoksulluk yaklaşımı ise, yoksulluk çizgisinin yoksulların kendi değerlendirmelerine göre belirlenmesi anlayışını benimsemektedir. Bu yaklaşım doğrultusunda yoksulluk sınırı, temel ihtiyaçları karşılamak için gerekli olan asgari gelirin belirlenmesi ile ilgili sorulara, hane halkı tarafından verilen cevaplara dayanarak hesaplanır (İnsel, 2005: 6). Buna göre geliri ya da harcaması kendi

yaşamını devam ettirmek için gerekli gördüğü miktardan daha az olanlar yoksul olarak belirlenir. Genellikle anket yöntemine dayanan öznel yoksulluk çizgileri, anketi yanıtlayanların kişisel değerlendirmelerine bağlı olduğu için elde edilen verilerden tutarlı ve her yerde geçerli verilere ulaşılması zordur.

Adı geçen yaklaşımların yoksulluğu tek bir kıstasla açıklama çabaları yetersiz görüldüğünden, gelir ve tüketim harcamaları eksenine çeşitli sosyo-ekonomik göstergelerin eklendiği birleşik veya karma olarak anılan göstergelerin oluşturulduğu yaklaşımlar geliştirilmiştir (Şenses, 2002: 99).

2.1.2. İNSANİ YOKSULLUK

İnsani yoksulluk kavramı ise Birleşmiş Millerler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından 1997 İnsani Gelişme Raporu ile insani gelişme kavramına ek olarak geliştirilmiştir. İnsani yoksulluk, gelire bağlı olmayıp, bireyin toplumsal hayata katılabilmesi için gerekli unsurlardan ne ölçüde mahrum kaldığını gösteren bir kavramdır.

UNDP her yıl İnsani Gelişme Raporu (İGR) ile ülkelerarası sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeylerinin de ortaya konduğu İnsani Gelişme Endeksini (İGE) yayınlamaktadır. UNDP hazırladığı söz konusu raporlarda; insani gelişme kavramını, kişi başı gelir hesaplarının ötesine giderek insan kaynaklarının gelişimini, insanı insan yapan özgürlük, kişilik gibi unsurları ve insanın temel gereksinimlerine ulaşma düzeyini bir arada değerlendirmekte ve böylece kalkınma içindeki insanın rolünü ele almaya çalışmaktadır. İGR'de gelir, insani gelişmişlik açısından önemli bir faktör olarak değerlendirilmekle birlikte yeterli görülmemektedir. İGR'de insani gelişme,

kişilerin sonsuz ve değişken seçeneklerini artırma sürecidir. Bütün bu gelişme aşamaları üç temel seçeneği içermektedir; uzun ve sağlıklı bir yaşam, eğitim imkânlarından yoksun olma ve tatminkâr bir yaşam düzeyi. Bu seçenekler sırasıyla ortalama ömür, yetişkinlerde okur yazarlık ve ilköğretim, ikinci öğretim ve üçüncü öğretime brüt kayıt olma oranı ve alım gücü paritesinin 1 dolar karşılığı kişi başına düşen gayrısafi yurtiçi hasıla (GSYH) ile ölçülür. Bunların dışında siyasi haklar, öz saygınlık da diğer seçenekler arasında yer almaktadır (Demir, 2006: 2-3).

İnsani yoksulluk çerçevesinde bakıldığında yoksulluk, yalnızca yetersiz gelir veya harcama ile değil, eğitimsizlik, sosyal güvencesizlik, sosyal ilişkilerdeki zayıflık, toplumsal faaliyetlerde yer alamama gibi durumlar olarak da tanımlanmaktadır (Şeker, 2008: 9).

Türkiye 2009 İnsani Gelişme Endeksi'ne (İGE) göre 182 ülke arasında 79. sırada yer almaktadır. Bulgaristan, Romanya ve Makedonya gibi aynı kategoride sıralanan 18 ülke, daha düşük gelir seviyelerine rağmen Türkiye'den üst sıralarda yer almaktadır. Okur-yazar oranı yüzde 88,7 olan Türkiye, bu oranla ülkeler arasında 77. sırada yer almaktadır. Oysa bu oran Gürcistan'da yüzde 100'e ulaşmaktadır. Ortalama ömür Japonya'da 82.7 yıl iken, Türkiye'de 71.1 olarak belirlenmiştir (www.undp.org.tr). Bütün bu oranlar gelir düzeyi olarak alt sıralarda yer almamasına rağmen Türkiye'nin yüksek gelir düzeyini insani gelişime dönüştürmek için daha fazla çaba göstermesi gerektiğini göstermektedir.

Aktan, insani yoksulluğu ekonomik koşullara bağlı olmayan manevi nitelikteki kişiye özgü ihtiyaçlar şeklinde ifade etmektedir. Sevgi, katılım, yaratıcılık, özgürlük bu ihtiyaçlara örnek oluşturmaktadır. Aktan, bunları ihtiyaç olarak belirlemekle birlikte yoksulluk kavramına maddi nitelikte olmayan ihtiyaçların dahil

edilmesi durumunda önemli sıkıntılar yaşanacağını belirtmektedir (Aktan, 2002: 2).

Görüldüğü gibi yoksulluk, yalnızca ekonomik yönü olan bir kavram değildir. Avrupa Yoksulluk ile Mücadele Ağı[3] (European Anti Poverty Network-EAPN) da yoksulluğu yalnızca gelir yetersizliği olarak açıklanabilecek bir durum olarak görmemektedir. EAPN, yoksulluğu yapısal sorunlara dayanan ve fırsat eşitsizliği ile birlikte gelen, toplumsal kaynaklara ulaşamama, hayatın farklı alanlarında aktif rol oynayamama şeklinde tanımlanabilecek siyasi bir mesele olarak tanımlamaktadır. Erdoğan'ın ifadesi ile yoksulluk, "kişilerin içinde yaşadığı, anlamlandırdığı, başa çıkmak için çeşitli yöntemler geliştirdiği toplumsal bir 'durum'dur" (2002: 9-10).

İnsani yoksullukla bağlantılı biçimde, yoksullukla ilgili tartışmalar, bu kavramın yeni tanımlarının yapılmasını gerekli kılmaktadır.

2.1.2.1. GELENEKSEL YOKSULLUK/YENİ YOKSULLUK

Geleneksel yoksulluk, gelir ve tüketim ekseninden bakılarak kişinin ya da hanenin temel ihtiyaçlarının karşılamaması olarak tanımlanmaktadır. Geleneksel yoksullukta sistemin içinde yer alan ancak reel ücretlerin sürekli olarak düşmesi nedeniyle yoksul olanlar yer almaktadır. Yeni yoksulluk olarak tanımlanan kavram ise önceden yoksul olmayıp, yeni iktisadi ve sosyal yapılanmaların oluşması sonrasında yoksullaşanları ifade etmektedir. Yeni yoksulları geleneksel yoksullardan

[3] EAPN, 1989 yılında 200'e yakın sivil toplum örgütünün bir araya gelerek kurulma kararı alınan ağ, resmen 1990 yılında kurulmuştur. EAPN'in amacı, yoksulluk ve sosyal dışlanma sorununu sürekli Avrupa Birliği gündeminde tutmak, bu sorunla mücadele kapsamında alınan önlemlerin etkili olmasını sağlamaya çalışmak, yoksulluk ve sosyal dışlanma tehlikesiyle karşı karşı olan gruplar için ve onlarla birlikte lobi faaliyetlerinde bulunmaktır.

ayıran en temel özellik, gelir azlığı nedeniyle tüketime katılamamaları ve toplumdan dışlanmalarıdır.

Günümüzde sosyal dışlanma ve ötekileştirme yoksulluğun bir boyutu olarak karşımıza çıkmaktadır. Sosyal dışlanma ve sosyal kabul kavramları yoksulluğun geleneksel veya yeni olarak değerlendirilmesini belirlemektedir. Işık ve Pınarcıoğlu yeni yoksulluğu, "gelişmiş ülkelerde yaygınlaşan sistem dışına atılmış, kronik yoksulluğa mahkûm, mücadele yeteneğini kaybetmiş, kent içinde tecrit edilmeye çalışılan, ekonomik, sosyal ve kültürel süreçlerden dışlanan, yoksulluğuyla baş etmek için de hiçbir ümidi olmayan bireylerin oluşturduğu" yoksulluk biçimi olarak tanımlamaktadır (2001: 66-73). Yeni yoksullar, mücadele gücünü ve yaşamlarını iyileştirecek "yapabilirliklerini" kısmen ya da tamamen yitirmişlerdir (Işık ve Pınarcıoğlu, 2001: 72). Yani günümüzde yoksullar sağlık, beslenme, barınma gibi maddi sorunların yanı sıra 'aşağılanma', 'damgalanma', 'değersizleştirilme' gibi duygusal-sembolik şiddetle de karşı karşıyadırlar (Erdoğan, 2002: 45). Yeni yoksullar, sosyal bağları olmayan, ötekileştirilen, sosyal, siyasal ve ekonomik olarak dışlanan insanlardır. Bu insanlar tüketimin bir parçası değildir, aynı zamanda siyasal açıdan temsil edilmemektedirler. Fiziksel olarak kentte yaşamlarını sürdürmekle birlikte kentin hiçbir olanağından yararlanma imkânları bulunmamaktadır. Uzun süredir işsiz oldukları için yoksullukları kronik bir hal almıştır.

Ayrıca günümüzde iktisadi, sosyal ve kültürel sorunların çözülmesinde büyük bir işlevi olan, insanlara destek sağlayan kökene dayalı dayanışma ve yardımlaşma ilişkilerinin çözüldüğünü ve eski işlevlerini yitirdiğini de görmekteyiz. Ard arda yaşanan ulusal ve ulus-aşırı krizler, yoksul kesimlerin kökene dayalı

dayanışma-yardımlaşma ağları sayesinde kullanabilecekleri-ulaşabilecekleri kaynakları da eritmiştir (Şen, 2002: 166).

Yaşanan ekonomik kriz sonrasında 1970'lerden sonra refah devletinin çöküşü ve değişen politikalar, her türlü güvenceden yoksun bir kesimi beraberinde getirmiştir. Hizmet sektörünün ortaya çıkışı ile nitelikli ya da hiçbir niteliği gerektirmeyen iş gücüne olan ihtiyaç artmıştır. Ancak nitelik gerektirmeyen işler sürekliliğe de sahip olmadığı için niteliksiz işçiler için sürekli bir işsizlik sorunu ortaya çıkmıştır. Bu durum zaman içinde yoksul kesimin sosyal hayatın dışında kalmasına neden olmuş ve böylece yeni yoksullar, ekonomik dışlanma ile birlikte sosyal dışlanmayı da yaşamaya başlamıştır. (Işık ve Pınarcıoğlu, 2001: 70).

2.1.2.2. SINIFALTI (UNDERCLASS)

Yeni yoksulluk çerçevesinde en dikkat çeken kavram ilk defa Gunnar Mydral tarafından kullanılan sınıfaltı kavramıdır. Mydral'ın Amerika üzerine çalışmalarındaki esas vurgu sistemden ihraç edilenlerin ciddi yoksulluk içinde bulunması ve toplum içerisinde bir ayrımın oluşması üzerinedir (Işık ve Pınarcıoğlu, 2001: 69).

Neo-liberal iktisatçıların sınıfaltı kavramı, Marx'ın lumpen proleter kavramından etkilenmiştir. Marx'ın lumpen proleter kavramına dahil ettikleri; "Tüm suç ve hırsızlık türlerine bulaşmış, toplumun kırıntılarıyla yetinen, belirli bir iş bağlantısı olmayan, ordu artığı askerler, hapishane kaçkınları, kaçak köleler, cepçiler, tokatçılar, tırtıkçılar, kumarbazlar, genelev kapıcıları, çanta taşıyıcıları, cahiller, sokak çalgıcıları, toplayıcılar, dilenciler, tüm sınıflardan kovulmuş artıklardır".

19 yüzyıl öncesinde sistem dışında kalan insanlar çok sınırlıydı. Sanayi Devrimi ve sonrasında kapitalizmin gelişimiyle yoksulluk daha derin bir hal almıştır. 1900'lu yılların ortalarından sonra sistem dışında kalanların sayısı hızla artmıştır. Günümüzde bu oran giderek büyümektedir.

> "Underclass'ın Amerika'da özellikle büyük kentlerin merkezinde yoğunlaşan ve istihdam olanaklarının da azalması sonucunda işgücü içinde sürekli bir biçimde yer alamama, çalışma gerektiren fırsatlardan yararlanma konusunda isteksizlik, daha genel olarak yetişkinlerin formel ekonomik sistemin dışında kalması ve bunların da katkısıyla davranış bozuklukları ve sosyal açıdan tecrit olma gibi diğer yoksul kesimlerden de farklı özellikler ve davranış biçimleri sergileyen insanlardan oluştuğu söylenebilir" (Şenses, 2002: 91).

Sınıfaltı kitle, yoksul olanlardan iki noktada ayrılmaktadır: Bunlardan birincisi "dışlanma", ikincisi ise "dönüşüm gücü"dür. Yoksullar, sistem içinde tutunmaya çalışırlar; sınırlı da olsa mücadele güçleri ve bulundukları konumu değiştirebileceklerine dair umutları vardır. Oysa sınıfaltı kitle, dönüştürme gücüne sahip değildir ve bu nedenle sisteme ilişkin umudu kalmamıştır. Sınıfaltı kitle içinde bulunduğu yoksulluktan kurtulmasını sağlayacak dönüştürme gücüne sahip değildir. Dönüştürme kapasitesi yoksulların içinde bulundukları durumdan kurtulma ihtimallerini göstermektedir. Dönüştürme kapasitesi, bireylerin içinde bulundukları koşulları değiştirebilmelerini, refahlarını artırabilme yeteneklerini, "yapabilirliklerini" gösteren kavramdır. (Işık ve Pınarcıoğlu, 2001: 333).

Sınıfaltı kitlenin sosyal güvencesi ve iş bulma konusunda herhangi bir umudu yoktur ve barınma koşulları çok kötüdür. Evsizler, kapkaççılar, hırsızlar, dilenciler sınıfaltı kitlenin içinde düşünülmektedir. Bunlar, toplumun dışında kalan insanlardır. Sistem için tehdit olarak algılandıkları için dışlanmaları da artmaktadır. Sosyal olarak dışlanma bu kesimde kendilerine ve yaşadıkları topluma karşı yabancılaşmayı da beraberinde getirmektedir.

Yoksulluğun sürekliliği yoksulların değerlendirilebilmesi açısından önem taşımaktadır. Birleşmiş Milletler Dünya Sağlık Teşkilatı (WHO), yoksulluğun beş yıl ve bundan daha fazla sürmesi durumunda kalıcı hale geldiğini yani kronikleştiğini belirtmektedir. Sınıfaltı kitlenin çoğu kronik yoksullardan oluşmaktadır.

Sınıfaltı kavramı Batı ülkelerinde daha çok etnik kökenle birleştirilerek az gelişmiş ülkelerden gelenleri ve siyahileri ifade etmek için kullanılan bir kavramdır. Bu nedenle Türkiye için geçerliliği sorgulanmaktadır. Türkiye'de ırka dayalı bir içeriği bulunmamakta yoksullar en altta olanları ifade etmek amaçlı kullanılmaktadır.

Şenses'in ifadesi ile "...azgelişmiş ülkelerde yoksulluk, şehir merkezleri yerine şehrin çevresindeki varoşlarda yoğunlaşmaktadır" (Şenses, 2002: 136). Türkiye'de varoşlar gecekondu kesimi olarak da adlandırılmaktadır. Pınarcıoğlu ve Işık, bu kesim üzerinden tanımladıkları "Nöbetleşe Yoksulluk"un cemaat yapısını devam ettirmesi nedeniyle Türkiye'de sınıfaltı kesimin oluşmasını sınırlandırdığını belirtmektedirler. Cemaatçi yapının beraberinde getirdiği yardımlaşma, yoksulların sistem dışına itilmesine engel olmaktadır. İlk gelen gecekondulular, kendilerinden sonra gelenlerden hem parasal hem de sisteme yaklaşma anlamında daha iyi durumdadırlar. Bunlar arasındaki güç ilişkileri de bu konumsal farklılığa dayanmaktadır. İlk gecekondulular, güçlerini kendi çıkarları için kullansalar da sonradan gelenlere yardımcı olmaktadır. Onları hemşehrilik anlamında da korumaktadırlar. (Işık ve Pınarcıoğlu, 2001) Bu durum sistemin dışında kalanların oranının artmasını bir ölçüde önlemiştir. Ancak son ekonomik krizlerle birlikte sınıfaltı olarak tanımlanan kesimin oranı Türkiye'de de büyümeye başlamıştır.

Sınıfaltı kavramı ve bunun tanımı ile birlikte yoksulluk ve yoksullar, olumsuz özellikleriyle ön plana çıkan bir olgu haline gelmiştir. Sınıfaltı kavramının

ülkemizdeki karşılığını oluşturan tinerciler, kapkaççılar günlük hayatımızda sürekli dile getirilen olumsuz öğeler haline gelmiştir.

2.1.2.3. KIRSAL YOKSULLUK / KENTSEL YOKSULLUK

Yoksulluk, kentsel alanlardan daha çok kırsal alanlarda görülmektedir. Dünyada 1.2 milyar yoksul insanın yüzde 75'ini oluşturan yaklaşık 900 milyon yoksul kırsal kesimde yaşamaktadır. Kırsal kesimde yaşayan yoksulların tamamına yakını temel geçimlerini tarım ve ilgili alanlardan sağlamaktadır (Öztürk, 2008:269).

Yetersiz eğitim düzeyi, sağlık, temiz su, konut, ulaşım ve iletişim hizmetlerine erişimdeki eksiklik kırsal yoksulluğu etkilemekte, artırmaktadır.

Kent özelinde yaşanan yoksulluk olarak ifade edilebilecek kentsel yoksulluk ise hizmet ve sanayi sektöründe yoğunlaşmaktadır (Dumanlı, 1996: 3). Kentsel yoksulluk, kentsel alanlardaki tüketim kalıpları ile mal ve hizmet fiyatlarının fazla olmasından dolayı kırsal yoksulluktan farklılık göstermektedir. Kentlerde aynı ihtiyaçları karşılamak için harcanan miktar, kırsal alandan daha fazla olmaktadır. Ayrıca kentlerde yaşayanların tüketim alışkanlıkları, kırsal alanda yaşayanlardan farklıdır (Dumanlı, 1996: 19).

Türkiye koşullarında bakıldığında kırsal kesimde yoksulluğun kentsel alanlara göre daha büyük bir risk oluşturduğu görülmektedir. TÜİK 2008 yoksulluk çalışması sonuçlarına göre kırsal yerlerde yaşayanların yoksulluk oranı yüzde 34.62 olarak belirlenirken kentsel yerlerde yaşayanların yoksulluk oranı yüzde 9,38 olarak belirtilmiştir[4]. Kırsal kesimin kentlere göre daha ihmal edilmiş olması bu durumun

[4] TÜİK 2008 Yoksulluk Çalışmasında Kırsal ve kentsel alandaki yoksulluğa ilişkin daha detaylı

en büyük nedenidir. Kırsal kesimin ihmal edilmesi bu alanlardaki yoksulluğu artırırken bir yandan da geçinemeyerek bu alanlardan göç edenler kentlerdeki istihdamı daraltarak burada da yoksulluğu artırmaktadır (Aktan, 2002: 11).

Kentsel yoksulluk, kentlerdeki yoksulluğun küreselleşmenin ve refah devleti uygulamalarının ortadan kalkmasıyla geniş kitleleri etkileyen ve belli bölgelerde yoğunlaşan eğilimini ifade etmektedir. Dünya Bankası raporlarına göre gelir yoksulluğu, sağlık ve eğitim yoksulluğu, güvencesizlik ve güçsüzlük kent yoksulluğunun temel boyutlarını meydana getirmektedir. Kentsel yoksulluk, gelir yoksulluğu ile birlikte birçok sosyal sorunu da beraberinde getirmektedir: İstihdam olanaklarına ve gelire sınırlı erişim, yetersiz ve güvencesiz konut ve hizmetler, şiddet ve sağlıksız çevre, az veya hiç olmayan sosyal güvenlik mekanizmaları, eğitim ve sağlık fırsatlarına sınırlı erişim (www.worldbank.org).

Yoksullar, kentte yaşamakla birlikte kentin asıl yaşam alanlarından dışlanmaktadır. Yoksulların yerleşimlerinin kent merkeziyle olan uzaklığı hem fiziki bir anlam taşımaktadır hem de sosyo kültürel bir anlam taşımaktadır. Yoksul yerleşimleri genellikle kent merkezi dışındadır ancak bir vesile ile kentin içinde kalan alanlar da kentle bütünleşmez. Mesafe, sosyal ve kültürel olarak korunur. Dolayısı ile fiziksel olarak uzak olmak değildir asıl mesafeyi yaratan, yakın olsalar da görmezden gelme, hiçe sayma mekanizmaları işlemektedir (Ocak, 2002: 94-95). Yoksulların kentle ilişkisi sınırlıdır. Çalışanlar dışındaki yoksullar genellikle yaşadıkları mahallerden dışarıya çıkmazlar (Ocak, 2002: 110).

Kentlerde dikkati çeken bir diğer unsur da merkeze uzak yerlerde kurulan ve lüks sitelerden oluşan yeni konut alanlarıdır. Bu alanlar zenginlerin, şehrin

---

bilgi Türkiye'den Yoksulluk Görünümleri başlığı altında yer almaktadır.

kalabalığından, gürültüsünden fakirlerinden uzakta kurdukları yeni yaşam alanlarıdır. Bu alanlar yoksulların zenginlerin hayatlarının dışında tutulmasının bir diğer göstergesidir. Zenginler kendileri için kurdukları bu gettolarda yaşarken "şehirler yoksullara kalacak" gbi görünüyor (Bilici, 2002).

2.1.3. YOKSULLUĞU ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Yoksulluğun tanımı yapılırken çok boyutlu yapısı göz önünde bulundurulmalı ve farklı boyutlarına da dikkat çekilmelidir. Dünya Bankasının 2005 yılı raporunda yoksulluğu etkileyen dört ana faktör üzerinde durulmuştur. Bunlar; bölgesel özellikler, toplumsal özellikler, haneye ilişkin özellikler ve kişisel özelliklerdir (Dünya Bankası, 2005a: 125).

Yaşanılan bölgenin fiziki olarak tanıdığı olanaklar ya da olanaksızlıklar yoksulluğu oluşturan ya da tetikleyen bir unsur olarak karşımıza çıkabilir. Yoksulların yaşadığı yerler genellikle ülkenin ya da kentin merkezine uzaktır. Bu durum, yoksulların merkezin sunduğu altyapı imkânlarından (kanalizasyon, elektrik dağıtım, iletişim şebekesi, yol, temiz içme suyu vb.), temel kamu hizmetlerinden (ulaşım, temizlik gibi) daha az yararlanabilmeleri sonucunu beraberinde getirmektedir. Coğrafi açıdan uzak olmak ve ulaşım olanaklarının yetersiz olması yoksulların piyasalara erişimini ve ticari faaliyetlere katılımını engellemektedir. Bu nedenle yoksullar gelir ve tüketim kaybına uğramaktadır.

Yoksullar yerleşmenin zor olduğu, iskâna çok da uygun olmayan yerlerde (yüksek yerler, vadi tabanları, dere yatakları vb.) yaşam alanı bulmaktadır. Bu durum ise sel, toprak kayması gibi felaketlerde daha çok zarar görmelerine neden

olmaktadır[5]. Böylece yoksulluğun oranı artmakta ve durum içinden çıkılmaz bir döngü halini almaktadır.

Yoksulların hane yapısı incelendiğinde genellikle kalabalık nüfus dikkat çekmektedir. Bir diğer unsur ise çocuk ve yaşlıların olması nedeniyle çalışabilecek kişi sayısının azlığıdır. Çocuk ve yaşlıların bakım gereksinimi kadınların çalışma oranını düşürmekte ve böylece aileyi bir gelirden daha mahrum bırakmaktadır. Hanehalkı büyüklüğü nedeniyle masrafları karşılayamadıkları için eğitim imkânlarından yararlanma olanaklarını da ellerinden almaktadır. Bundan dolayı yoksullar eğitsel ve kültürel sermayeden de yoksun kalmaktadır.

Çizelge 1. Yoksulluğu belirleyen faktörler

Bölgesel özellikler	-İzolasyon /uzaklık (daha az altyapı, piyasa ve hizmetlere daha zor erişim) -Kaynaklar, arsa temin edilebilirliği ve kalitesi dahil -Hava şartları (örneğin tayfunlar ve kuraklık sık yaşanıyor mu?) ve çevre koşulları (örneğin depremlerin sıklığı) -Bölgesel yönetişim ve bölgesel yönetim -Eşitsizlik
Toplumsal özellikler	-Altyapı (örneğin şehir suyuna ve asfalt bir yola ulaşılabiliyor mu?) -Arazi bölüşümü -Kamu mal ve hizmetlerine erişim (örneğin okullara ve kliniklere yakınlık) -Sosyal yapı ve sosyal sermaye

[5] İstanbul'da her sağanak yağış sonrasında dere yataklarında yaşayan yoksulların evlerini su basmakta ve içinde bulundukları yoksulluğu derinleştiren deneyimler yaşanmaktadır.

Haneye ilişkin özellikler	-Hanehalkı büyüklüğü -Bağımlılık oranı (bir başka deyişle çalışan yetişkinlere göre işsiz, yaşlı ve gençlerin oranı) -Hanehalkı reisinin ya da hanedeki yetişkinlerin cinsiyeti -Mal varlığı (tipik olarak arsa, araçlar ve diğer üretim araçları, konut, mücevherat) -İstihdam ve gelir yapısı (bir başka deyişle çalışan yetişkinlerin oranı; çalışma şekli-ücretli istihdam ya da kendi işinin sahibi olma; gelir düzeyi) -Hanehalkı üyelerinin ortalama eğitim ve sağlık durumları
Kişisel özellikler	-Yaş -Eğitim -İstihdam durumu -Sağlık durumu -Etnik köken

Kaynak: Dünya Bankası 2005a:132

Çizelge 1'de verilen bütün bu faktörlerle birlikte bir de kişilere özel sağlık, eğitim, yaş gibi özellikler yoksulluk yaratan unsurlar olarak dikkat çekmektedir. Örneğin sağlık durumunun aniden bozulması bireylerin işlerini kaybetmeleri sonucunu doğurmaktadır. Uzun dönemli sağlık sorunları ise yoksulluğu beraberinde getirmektedir.

2.1.4. YOKSULLUĞUN NEDENLERİ

Yoksulluğu tanımlama konusunda yaşanan zorluk, yoksulluğa neden olan unsurları belirleme noktasında da kendini göstermektedir. Şenses'in ifadesiyle "yoksulluk, nedenleri tek bir başlık altında toplanabilecek kadar basit bir kavram olmayıp değişik türlerine göre, farklı nedenlerden kaynaklanmaktadır" (Şenses,

2002: 145). Tanımı geniş tutuldukça, yoksulluğun nedenlerini belirlemek de güçleşmektedir

Gelir dağılımındaki adaletsizlikler, nüfus artışı sonucunda artan işgücü potansiyeli, kırdan kente göç ile kentin istihdam olanaklarının azalması, düşük ücretler, aniden gelişen olaylar (yangın, sel, deprem, heyelan vb.), krizler, küreselleşme, toplumsal cinsiyet, yerleşim yeri, bölgeler arası farklılıklar, kötü alışkanlıklar, bedensel ya da zihinsel engele sahip olmak, hastalık... Bunların hepsi uzun veya kısa süreli yoksulluğa neden oluşturan unsurlardır. Hangisinin ön plana çıkarılacağı ise yoksulluk sorununa yaklaşım biçimine göre farklılaşmaktadır.

Ekonomik büyümenin sağlanması, yatırım ve istihdam ile gelir artışı sağlanması ve gelirin adaletli bölüşümü ile yoksulluğun çözülmesi tezi kapitalist sistemin yasalarına uygun değildir. Yoksullar aynı zamanda çalışanların yedeklerini oluşturdukları için kapitalist sistemin vazgeçilmez unsurlarıdır. Bu nedenle de işsizliğin azaltılmasını öngören çözüm önerileri kapitalist sistem tarafından kabul görmemektedir. Kapitalizmin amacı toplumun her kesiminin refahını artırmak değil, sermayenin artışını sağlamaktır. Dolayısıyla sistemin insan merkezli olmaması yoksulluğu yaratmaktadır.

Yoksulluğa neden olan olgulardan son dönemde en çok ön plana çıkanı, küreselleşmedir. Amerikan Ulusal Savunma Enstitüsü tarafından, "malların, hizmetlerin, paranın, teknolojinin, fikirlerin, enformasyonun, kültürün ve halkların hızlı ve sürekli bir biçimde sınır ötesine akışı" biçiminde tanımlanan küreselleşme sürecinin savunucuları, küreselleşmenin eşitlik, özgürlük ve demokrasi getireceğini ve ülkelerarası karşılıklı bağımlılığı artıracağını iddia etmektedirler. Ancak eşit konumda olmayan ülkeler arasında karşılıklı olarak gerçekleşecek bir bağımlılık

ilişkisinin var olduğunu ya da var olacağını düşünmek pek gerçekçi bir yaklaşım değildir. Gelişmiş ülkeler bu ilişkide her zaman avantajlı konuma sahip olacaktır.

Küreselleşmeyi eleştirenler, sürecin zengin ile yoksul arasındaki uçurumu derinleştiren etkileri üzerinde durmaktadırlar. Küreselleşme ile eşitsizlik, hem ülkelerin kendi içinde hem de ülkeler arasında artmıştır (Chossudovsky, 1999: 15-49).

Ekonomik, politik ve kültürel boyutları olan küreselleşme sürecinin yoksulluk ile ilişkisi tanımlanırken üzerinde durulması gereken en önemli nokta küreselleşmenin beraberinde getirdiği uluslararası kuruluşlar ve bunların azgelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerde uyguladığı yapısal uyum programlarıdır. Küreselleşme, ulus devletin güç ve etkinliğinin azalmasına neden olmuştur. Bu süreç içinde ulus devletler yetkilerinden bir kısmını ulus-üstü kuruluşlara bir kısmını ise yerel otoritelere devretmiş ya da onlarla paylaşmışlardır. 1970'li yıllarda azgelişmiş ülkelerin ekonomik durumu kötüleşmiş ve bu dönem sonrasında yaşanan borç krizi, eski büyüme stratejinin devamını imkânsız hale getirmiştir. 1980'li yıllardan itibaren bu ülkeler, IMF ve Dünya Bankası'nın yönlendirmesiyle neo-liberal politikaların yörüngesine girmiştir. Ülkelerin dışa açık serbest piyasa ekonomisine geçişini amaçlayan yapısal uyum politikaları etkin hale gelmiştir (Şenses, 2002: 38). Bu programlar uygulandıkları ülkelerin çoğunda yoksulluğun artmasına ve pek çok insanın işsiz kalmasına neden olmuştur. Bu insanlar "yeni yoksullar" olarak adlandırılan kesimi oluşturmuştur. Bu kesim, uygulanan iktisadi ve sosyal politikalar sonrasında yoksullaşmıştır. Küreselleşme "toplumsal dayanışma ve bölüşümü dengelemeye yönelik kurumları zayıflatmakta ya da ortadan kaldırmaktadır" (Yentürk, 2003: 4).

Ülkelerarası sermaye akışını hızlandıran küreselleşme, güçlü olan sermayenin kendisine yeni alanlar bularak daha da güçlenmesine olanak sağlamaktadır. Böylece küçük sermayelerin sürekli kaybedip yok olduğu bir rekabet ortamını doğurmaktadır. 1980'lerden sonra çok uluslu şirketler, emek maliyetinin düşük olduğu yerlere yatırım yapmış ya da bulundukları yerlerde emek maliyetlerini düşürmüşlerdir. Sendikaların etkisi azaltılmaya çalışılmış ve çalışma koşulları ağırlaştırılmıştır. Gelişen teknoloji sonrasında daha az işçi çalıştırmak üretim için yeterli hale gelince işten çıkarmalar artmıştır. Ayrıca işini kaybeden insanların sayısının artması da ücretlerdeki düşüşü artırmıştır. Çünkü bu insanlar, çalışanlar için alternatif oluşturmaktadırlar. Çok düşük ücret karşılığında da olsa çalışmayı, işsiz kalmaya tercih etmektedirler. Neo-liberal politikaların sonuçlarından bazıları olan bu gelişmeler kuzeyden güneye gelişmiş ve gelişmekte olan bütün ülkelerde yoksulluğun zeminini hazırlamıştır (Özbudun, 2002: 54).

Küreselleşme sürecinde temel problem, ekonomik gelişme hedeflenirken sosyal gelişme ve adaletin unsurlarının göz ardı edilmesidir. Sürecin kurallarını belirleyen küresel şirketler, olumsuz sonuçların sorumluluğunu üstlenmemektedir. Bu koşullarda eşitsizlik, yoksulluk ve dışlanma sorunları uluslararası boyut kazanmaktadır. (Özerkmen, 2004: 145).

Yapısal uyum programlarının uygulanması, geçim koşullarını kötü yönde etkilemiş ve ailelerinin geçinmesine destek olmak amacıyla çocukları çalışmak durumunda bırakmıştır. Böylece kendileri için uygun olmayan ortam ve koşullarda çalışan çocuklar, küreselleşmeden en çok etkilenen kesimlerin başında yer almıştır

Küreselleşme ve yapısal uyum programları elbette tek başına yoksulluğun nedenini oluşturamaz. Ancak günümüzde hızını artırarak sürdüren ve etkileri her

geçen gün artan küreselleşme süreci "...eskiden var olan sistemik unsur ve eğilimlerin hızlanarak sürmesine ve yoksulluğun ve daha genel anlamda kutuplaşmanın" artmasına katkıda bulunmaktadır (Şenses, 2002: 216).

2.1.5. FARKLI İDEOLOJİK PERSPEKTİFLERDEN YOKSULLUK

Yoksulluğun nedenlerine bakış açısından belirgin iki yaklaşım söz konusudur. Bunlardan birincisi "yoksulluğu, kişilerin yetenekleri, sorumluluk ve disiplin anlayışı, tutumluluk derecesi ve gösterdikleri çaba gibi kendi kişisel özellikleriyle ilişkilendiren ve yoksulları 'yoksulluğun hem kurbanı hem de nedeni' olarak gören liberal/çoğulcu yaklaşımdır" (Şenses, 2002: 145). Liberal/çoğulcu görüş yoksulluğu yaratan yapıyı ve süreci göz ardı etmekte ve sorunun kaynağını başka biçimde yansıtmaktadır. Yoksulluk, yoksulların kendi kişisel yeteneksizlikleriyle ve fırsatları değerlendirememeleriyle açıklanabilecek ve kuşakların birbirine devrettiği bir döngüdür. Bireyler yoksulluktan kurtulmak için çaba harcar ve çalışırlar. Çalışabilmek için niteliklerini artırırlar. Ancak bireyin niteliklerini artırabilmek için yeteneklerinin olmaması yoksulluğu beraberinde getirmektedir.

Bu yaklaşım, yoksulluğun nedenini yoksulların kendisi olarak gördüğü için mevcut sistemin mekanizmalarını sorgulamaz. Sisteme ilişkin olumsuz eleştirileri, sistemi savunarak gidermeye çalışarak yanıtlamaya çalışır.

Liberal/çoğulcu yaklaşım refah devletini insanlara yaptığı yardımlar nedeniyle eleştirir. Bu yaklaşıma göre yardımlar, yoksulların tembelleşmesine ve böylece yoksulluğun sürekli hale gelmesine neden olmaktadır.

Yoksulluk üzerine tartışmalarda kullanılan dil, liberal/çoğulcu yaklaşım doğrultusunda şekillenmektedir (Buğra, 2005: 5). Bunun en temel göstergesi yoksulların korkuyla birlikte anılmasıdır. Yoksullar suç ve şiddetin yaygınlaşmasının baş aktörleri olarak görülmektedir. Yoksullar kişisel yeteneksizlikleri dolayısıyla hem kendi yoksulluklarının sorumlusu hem de toplumsal tehdit olarak görülmekte ve suçlanmaktadır.

İkinci yaklaşım ise yoksulluğun bireysel değil toplumsal bir olgu olduğunu, içeriğinin de tarihsel ve toplumsal olarak tanımlandığını belirten yapısalcı yaklaşımdır. Bu yaklaşım "yoksulluğu, yoksulların dışında, basta ekonomi politikaları olmak üzere, düşük ücretler, yetersiz eğitim ve istihdam olanakları ve ayrımcılık gibi yoksulların kendi denetimleri dışındaki 'yapısal' etmenlerle ve bütünüyle sosyo-ekonomik sistemle ilişkilendirmektedir" (Şenses, 2002: 146). Bu yaklaşımın içinde yer alan Marksist bakış açısına göre yoksulluk, kapitalist üretim biçiminin ve kapitalist toplumun bir sonucudur. Kapitalizm emeği sömürmekte ve böylece yoksulluğa neden olmaktadır.

Belirtilen yaklaşımlar bu konuda genel çerçeveyi oluşturmaktadır. Ancak yoksulluğun nedenleri açısından kesin sınırlar çizmek mümkün değildir. Yoksulluğun nedenlerini farklı mekanlarda, farklı toplumsal koşulları değerlendirerek belirlemek gerekmektedir.

2.1.6. TÜRKİYE'DEN YOKSULLUK GÖRÜNÜMLERİ

1980 sonrasında Türkiye'nin iktisadi yapısında yaşanan değişim ve bu değişim sonrasında gelen ekonomik istikrarın olmadığı dönem, yüksek enflasyon, faiz oranlarının artması, reel ücretlerin düşmesi, sabit gelirli kesimlerin yoksullaşmasını beraberinde getirmiştir. Ekonominin düzenlenebilmesi için IMF ile yapılan anlaşmalar, kamu harcamalarını azaltmış, temel sosyal hizmetlere (sağlık, eğitim, altyapı vb.) sınırlama getirmiş, özelleştirmeler ile kamu kesiminin ağırlığını azaltmış ve vatandaşın üzerindeki vergi yükünü artırmıştır.

Krizlerle birleşen uygulamalar Türkiye'de gelir dağılımında daha sorunlu bir yapıyı beraberinde getirmiştir ve yoksulluk oranını artırmıştır. Diğer bir ifade ile "krizin yarattığı ekonomik ve sosyal yüklerin toplum tarafından paylaşılmasında kesimler arasında ciddi adaletsizlikler olmuştur" (Özerkmen, 2004: 141).

Türkiye'de yoksulluk üzerine araştırma yapan kurumlardan biri Türkiye İstatistik Kurumu'dur (TÜİK). 2002'den bu yana her yıl Hanehalkı Bütçe Anketleri sonucunda oluşturulan veri setlerini derleyen TÜİK, Türkiye'deki yoksulluk oranındaki gelişmeleri izlemek için gıda yoksulluğu (açlık), gıda ve gıda dışı yoksulluk gibi yoksulluk kavramlarını kullanmaktadır.

Gıda yoksulluğu (açlık) olarak adlandırılan dar anlamda yoksulluk, açlıktan ölme ve barınacak yeri olmama durumudur. Gıda ve gıda dışı yoksulluk (ekonomik zayıflık) olarak adlandırılan yoksulluk ise gıda, giyim ve barınma gibi olanakları yaşamlarını devam ettirmeye yettiği halde toplumun gelir düzeyinin gerisinde kalmayı ifade etmektedir.

1 Aralık 2009 tarihinde açıklanan TÜİK verilerine göre 2008 yılında Türkiye'de fertlerin yaklaşık % 0.54'ü yani 374 bin kişi sadece gıda harcamalarını içeren açlık sınırının, % 17.11'i yani 11 933 kişi ise gıda ve gıda dışı harcamaları içeren yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır. İstatistikler dikkate alındığında Türkiye'de mutlak yoksulluk düzeyinin düşük olduğu görülmektedir. Ancak Türkiye'de gıda ve gıda dışı yoksulluğun büyük sorun olduğu görülmektedir.

Kişi başı günlük harcaması, satınalma gücü paritesine göre 1 doların altında kalan fert bulunmamaktadır. Ancak satınalma gücü paritesine göre kişi başı günlük 2.15 Dolar kabul edilen yoksulluk sınırı altında bulunan fert oranı %0.47, yoksulluk sınırı 4.3 dolar olduğunda ise yoksul fert oranı % 6.83 olarak belirtilmiştir.

2.1.6.1. YOKSULLUK VE HANEHALKI BÜYÜKLÜĞÜ

Türkiye genelinde hanehalkı büyüklüğü ile yoksulluk arasında pozitif bir ilişki mevcuttur. Hanehalkı büyüklüğü arttıkça yoksulluk oranı da artmaktadır.

2008 yılında hanehalkı büyüklüğü 3-4 kişi olan hanelerde bulunan fertlerin yoksulluk oranı % 8,48 olurken, 7 ve daha fazla olan hanelerde fertlerin yoksulluk oranı % 38,20 olarak hesaplanmıştır. 7 ve daha fazla kişiden oluşan hanelerden kentsel yerlerde oturanlar için yoksulluk riski % 26,95 iken kırsal yerlerde bu oran % 54.03'tür. Görüldüğü gibi yoksul kesimdeki ortalama hanehalkı büyüklüğü yoksul olmayan kesimle kıyaslandığında daha fazladır. Çocuk sayısının fazla olması, yoksul kesimin hane halkı büyüklüğünün temel nedenini oluşturmaktadır.

Hanehalkı türüne göre çocuklu çekirdek ailede bulunan fertlerin yoksulluk oranı % 15,42 olurken, çocuksuz çekirdek ailelerdeki fertlerde bu oran % 8.76'ya

düşmektedir. Ataerkil veya geniş ailelerdeki fertler için yoksulluk oranı ise % 21,79 olarak tahmin edilmiştir. Kentsel yerlerde çocuklu çekirdek ailede yaşayan fertlerin yoksulluk riski % 9,14 iken kırsal yerlerde bu oran % 33,77'dir.

2.1.6.2. HANEHALKININ CİNSİYET VE EĞİTİM DURUMUNA GÖRE YOKSULLUK ORANLARI

Araştırma sonuçları eğitim düzeyi ile yoksulluk arasında güçlü bir ilişki olduğunu göstermektedir. Eğitim düzeyi yükseldikçe yoksulluk oranının düştüğü ve düşük eğitimli bireylerin yoksulluk riskinin dana yüksek olduğu dikkati çekmektedir. Türkiye'de yoksul kesimin eğitim düzeyi düşüktür. 2008 yılında okur-yazar olmayanlarda yoksulluk oranı % 39,59 olurken, ilkokul mezunlarında bu oran %13,44'tür, lise ve dengi meslek okulları mezunlarında % 5,64, yüksekokul, fakülte ve üstü mezuniyete sahip fertlerde % 0.71 olmuştur. İlköğretime başlamamış olan 6 yaşından küçük çocukların yoksulluk riski ise % 22,53'tür.

Birey yoksulluk nedeniyle eğitim olanaklarından mahrum kalırken, kendi niteliklerini artıramamakta ve iş bulamamaktadır. Böylece yoksulluktan kurtulmak mümkün olamamaktadır. Görüldüğü gibi eğitimsizlik hem yoksulluğun nedeni hem de sonucudur.

Türkiye'de kadınların eğitim olanaklarına ulaşma açısından erkeklerin gerisinde kaldıkları görülmektedir. "Ayrımcılığa yol açan geleneksel yaklaşımlar, erken evlilik ve gebelikler, kız çocuklarının daha değersiz olması ve benzer nedenlerle, kız çocuklarının eğitime ulaşabilmeleri zordur" (Kentsel Yoksulluk, Göç ve Sosyal Politikalar Komisyonu Raporu:61).

Kadınlar aile reisliği, toprak sahipliği, mülkleri yönetme, iş kurma ve yürütme gibi konularda erkeklerle eşit değildir. Eğitim, iş, toprak ve sermaye gibi kaynaklara sahiplikte kadınlar erkeklerin gerisindedir (Ecevit, 2003: 85).

Ecevit, kadınların kronik yoksulluğa karşı korumasız olmalarının nedenlerini şöyle sıralamıştır: Hane gelirlerinin ve değerlerinin dağılımında ve kontrolünde; kredi gibi üretken değerlere erişimde; kaynakları kullanmada; mülkiyet üzerinde söz hakkına sahip olmada zayıflıkları ve eşitsiz muamele görmeleri; işgücü piyasasındaki ayrımcılık; ev içinde yeniden üretim ile ilgili sorumlulukları nedeniyle ücretli ekonomik faaliyetlerinin sınırlanması; ekonomik ve politik kurumlarda yaşadıkları sosyal dışlanma (2003: 85)

2.1.6.3. FERTLERİN ÇALIŞMA DURUMLARI

Yoksulluk yalnızca işsiz insanların yaşadığı bir olgu değildir. Çalışanların bazıları aldıkları düşük ücretler nedeniyle yoksul nüfus içinde yer almakta ve çalışan yoksul olarak tanımlanmaktadır. TÜİK verilerine göre 2008 yılında ücretli-maaşlı çalışanlarda yoksulluk oranı % 5,93 iken, yevmiyeli çalışanlarda bu oran % 28,56, işverenlerde % 1,87, kendi hesabına çalışanlarda % 24,10 ve ücretsiz aile işçisi olanlarda ise % 32,03 olmuştur.

2.1.6.4. HANEHALKINI OLUŞTURAN FERTLERİN İKTİSADİ FAALİYETİNE GÖRE YOKSULLUK ORANLARI

İktisadi faaliyet türlerine göre yoksul kesimin en fazla istihdam edildiği sektör, tarım sektörüdür. Kırsal kesimde kişi başı katma değeri görece düşük olan

tarım sektörünün yaygın olması, yoksulluğun yoğunlukla kırsal alanda görülmesinin en önemli nedenidir. En yüksek yoksulluk riskine sahip olan tarım sektöründe çalışanlarda yoksulluk oranı 2008 yılında % 37,97 olarak tahmin edilmiştir. Sanayi sektöründe çalışanlarda 2008 yılında yoksulluk oranı % 9,71 olarak hesaplanırken, bu oran hizmet sektöründe çalışanlarda % 6,82 olmuştur. 2008 yılında ekonomik olarak aktif olmayan fertlerin yoksulluk oranı % 13,73 iken, iş arayan fertlerin yoksulluk oranı % 17,78'dir.

2.1.6.5. KIRSAL / KENTSEL YOKSULLUK ORANLARI

Özellikle 1950'lerden sonra tarım sektörünün makineleşmesi, toprak dağılımındaki eşitsizlikler, hızlı nüfus artışı, küçük toprak sahipliği kırsal alandaki yoksulluğun nedenlerinden bazılarıdır. 1980 sonrası neo-liberal tercihler ile kırsal refahı artırıcı önlemler kaldırılınca (Boratav, 2004: 136) kırsal yoksulluğu ve kentlere göçü artırmıştır. TÜİK verilerine bakıldığında kırsal alanlardaki fert yoksulluk oranının kentlerden daha yüksek olduğu görülmektedir. Tüm yoksulluk sınırı tanımlarına göre, kırsal yerleşim yerlerinde yaşayan fertlerin yoksulluk riski, kentsel yerlerde yaşayan fertlerin yoksulluk riskinden daha fazladır. Kırsal yerleşim yerlerinde yaşayanlarda yoksulluk oranı 2008 yılında % 34,62, kentsel yerlerde yaşayanların yoksulluk oranı ise % 9,38 olarak belirlenmiştir.

2.1.6.6. BÖLGELER ARASI FARKLILIKLAR

Türkiye'de yoksulluğun görünümüne bakıldığında coğrafi bölgeler açısından farklılıklar gözlenmektedir. Coğrafi bölgeler, fiziki yapıları ve konumları dolayısıyla

farklı ekonomik ve kültürel gelişmişlik düzeylerine sahiplerdir. Yatırım alanı olarak tercih edilip edilmemeleri, kullanılabilir enerji kaynakları, işgücü potansiyeli, ulaşım kolaylıkları bölgelerin gelişme düzeylerini farklılaştırmakta ve yoksulluk oranlarını etkilemektedir.

Türkiye'nin Doğu ve Batı bölgelerinin gelir düzeyleri açısından aralarında büyük farklılıklar bulunmaktadır. Kişi başına Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH) düzeyi batı bölgelerinde Türkiye ortalamasının üzerindeyken, doğu bölgelerinde Türkiye ortalamasının altında kalmaktadır (Karaca, 2004: 1).

Doğu bölgelerinin yoksulluk oranları anılan nedenlerden dolayı Batı illerinden daha yüksektir. Yoksulluk ve geri kalmışlık doğudan batıya doğru göçü beraberinde getirmekte ve büyük şehirlerde çarpık kentleşme, kent yoksulluğunu körüklemektedir.

2.1.6.7. GECEKONDU

İkinci Dünya Savaşı sonrasında Türkiye'de yaşanan yapısal değişimin bir sonucu olarak kırsal alandan kentlere göçler artmış ve kentleşme hız kazanmıştır. Gecekondu olgusunun temelinde kırsal kesimdeki feodal yapının dönüşmesiyle işsiz kalan köylülerin geçimlerini sağlayabilmek amacıyla kentlere göç etmesi yatmaktadır. Kırdan kente yaşanan göçün çok hızlı yaşanması nedeniyle göç edenler, kente yerleşme sorunlarını enformal mekanizmalardan ve geleneksel ilişki ağlarından yararlanarak çözmek zorunda kalmışlardır (Işık ve Pınarcıoğlu, 2001: 111).

Türkiye'de gecekondular ilk kez 1950'lerin başlarında İstanbul, Ankara ve İzmir'de yapılmıştır. Bu yıllarda kırsal kesimden göç edenler barınak

gereksinimlerini karşılamak amacıyla kentlerin çevresindeki devlete ait arazilere kendi emekleri ile ev yapmış ve gecekondu bölgelerinde yaşamaya başlamışlardır. Bu dönemde üretilen gecekonduların en önemli özelliği değişim değeri için değil, kulanım değeri için yapılmış olmalarıdır (Işık ve Pınarcıoğlu, 2001: 113). Bu ilk dönemde gecekondu yaparak kente yerleşenler parasal anlamda ve sisteme yaklaşma anlamında kendinden sonra gelenlerden daha iyi durumdadırlar. Tam da bu noktada Işık ve Pınarcıoğlu'nun "nöbetleşe yoksulluk" olarak tanımladığı kentli yoksul kesim içinde bir grubun diğerleri üzerinden zenginleşmesi, refahını artırması olarak tanımlanan olgu gözlenmektedir (2001: 40). Nöbetleşe yoksulluk ile tanımlanan kente önceden gelen bazı gurupların daha sonra gelenler üzerinden zenginleşmeleri ve bir anlamda yoksulluklarını bu gruplara devredebilmeleri sonucunu doğuran bir ilişkiler ağıdır (Işık ve Pınarcıoğlu, 2001: 155). Nöbetleşe yoksullukta bir taraf yükselme ve ranttan pay alma telaşı içindeyken diğer taraf ise daha büyük bir yoksulluğun içine gömülmektedir.

Ekonomik krizlerin yoksulluk oranını artırması gecekondu alanların her krizle birlikte büyümesini beraberinde getirmiştir. Ayrıca gecekondulara af sağlanması ve tapu dağıtılması, Türkiye'de her zaman en önemli seçim malzemelerinden biri olmuştur (Işık ve Pınarcıoğlu, 2001: 116). Bu durum da gecekondu sayısının artmasının nedenlerinden biridir.

1970'li yıllara kadar yalnızca bir barınma şekli olarak yorumlanan gecekondu olgusunun bu tarihten itibaren değişmeye başladığını söyleyebiliriz. Gecekondu sahiplerinin çeşitli kazançlar elde etmesi, gecekonduluyu değişime uğramıştır. 1980 sonrası dönemde devletin toplumsal ilişkilerdeki hakem rolünden çekilmesiyle

eskiler ve yeniler arasındaki ilişkiler de değişime uğramış ve dengeler alt sınıfın durumunu kötüleştirecek şekilde bozulmuştur.

2.1.6.8. GEÇİNME STRATEJİLERİ

Erdoğan yaptıkları görüşmelere dayanarak yoksulların geçinmek için seçtikleri stratejilerle ilgili olarak şu örnekleri sıralamaktadır; fırından ucuza bayat ekmek almak, çocukların protein alması için kemik kaynatmak, sebzeye para veremediği için gecekondunun bahçesinde sebze yetiştirmek ve bulaşıkçılık yaptığı iş yerinden verilen yemek malzemesini eve getirmek, pazarlardaki artıkları toplamak, bakkaldan kırık yumurta almak, yakacak ihtiyacını kasa kırıkları toplayarak sağlamak ve çocukların uyuduğu zamanlarda soba yakmamak, yazın çocukları güneşte ısıttığı su ile yıkamak, el işi yapmak, dışarı atılan veya kendisine verilen eski eşyaları tamir ederek kullanmak, kaçak elektrik kullanmak, sığınacak bir gecekondu yapabilmek için gerekli olan tuğla parasını taksitle buzdolabı alıp yarı fiyatına satarak karşılamak, öğrenci olmadığı halde paso kullanmak (Erdoğan, 2002: 52-53).

Ankara Ticaret Odası'nın hazırladığı "Tasarrufun 101 Çeşidi" adlı rapor geçim sıkıntısı çeken insanların başvurduğu tasarruf yollarına dikkat çekmektedir. Rapora göre dargelirli vatandaşlar park ve bahçelerden ağaç dalı, karton kutu, sebze-meyve hallerinden kasa, paçavra haline gelmiş eski elbise, eski mobilya ve atılanları toplayarak bunları yakacak yapmaktadır (www.atonet.org.tr).

Yoksulların yapılan yardımlardan yararlanmak için durumlarını olduğundan daha kötü göstermeleri, iktidar partisinin destekçisiymiş gibi davranmaları da idare etmenin, geçim stratejisinin diğer biçimleridir (Erdoğan, 2002: 55).

Yoksullar elektrik, su, gaz ve ısınma masraflarını ödemekte güçlük çekmekte ve bunlar için herhangi bir devlet yardımının olmaması yoksulları bu giderler için de çeşitli stratejiler üretmeye itmektedir. Bu konudaki en yaygın tercih faturaları geç ve cezalı ödemek ya da elektrik ve suyu kaçak kullanmaktır (Bagdadioğlu ve Ark., 2009: 83).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. HABERLERDE YOKSULLUĞUN TEMSİLİ VE YAPISAL YANLILIK

3.1. MEDYA VE TEMSİL

Temsil, Erol Mutlu'nun iletişim Sözlüğü'nde "göstergelerin, anlamlarının yerine geçirilmesi süreci" olarak tanımlanmaktadır. Mutlu'nun ifadesiyle "temsil, üçlü bir ilişkiyi dile getirir; bir şeyin veya birinin bir şey ya da biri tarafından birine temsili" (Mutlu, 1995; 328).

Hall, temsili; "sözlü, yazılı veya ikonik göstergeler kullanarak gerçek, maddi dünyada zaten var olan şeyleri kodlayan ya da onları yansıtan bir süreç değil, tam da bu anlamlandırma sürecine anlam üreterek ve anlamların değişimine olanak sağlayarak katılan bir süreç" olarak tanımlamaktadır (Hall'den akt Çelenk, 2005; 81). Farklı temsillerin birbirine eklemlenmesi sonucunda insanların dünyayı algılama biçimleri oluşmakta ya da değişmektedir.

Sunduğu çok sayıda mesajla insanların dünyayı tanımla biçimleri üzerinde etkili olan medya, sürekli yeni anlamlar ve simgeler üretmekte ve bunları insanlara aktarmaktadır. Medyanın esas gücü, dünya görüşümüzü şekillendirebilmesi, düşüncelerimizin temel kaynağı olabilmesi gerçeğinde yatmaktadır. Bireyler kendi deneyimlerinin dışında kalan dünyayı ve bu dünyanın olay-olgularını kitle iletişim araçlarının aktardığı biçimde kavrarlar (Kaya, 1999; 24). Medyanın gücü temelde paraya, yasal ve yönetimsel güçlere dayanmakla birlikte bu güç daha sonra, içeriği şekillenndirme gücü haline gelmektedir. Sonuçta bu kurumlar, insanların dünya görüşünü belirleme gücünü elde etmektedir (Burton, 1995; 14-70-72).

Haber metinleri de medyanın ürettiği temsil biçimlerinden biridir. Van Dijk, meydana gelen olayların birçoğu hakkında bilgi edinmenin ve fikir sahibi olabilmenin büyük ölçüde medyanın haber söylemine dayandığını ifade etmektedir (1999; 370). Bu ifade, haber söyleminin gücünü ortaya koymaktadır. Hedef kitleye hangi olayların haber haline getirilerek iletileceğini belirleyen medya, bir temsil aracıdır.

Liberal/çoğulcu bakış açısı içinde medya, toplumsal gerçekliği yansıtan bir araç (ayna) olarak ele alınır. Oysa İnal"a göre, "Böyle bir metaforu kabul etsek dahi aynanın nereye tutulacağı sorusu önemli bir sorun olarak karşımıza çıkar... Medya, kendi dili içinde yansıttığı 'gerçekliği' bozar ve yeniden kurar" (1998). Medya ele aldığı unsurları dönüşüme uğratır, dolayımlar. Medya tarafından aktarılanlar gerçeğin kendisi değil, onun yorumlanmış ve yeniden kurgulanmış halidir (Burton, 1995; 72-73). Yapısı gereği gerçeğe en yakın gibi görünen haberlerde bile, yaşanmakta olanla haber formatı içinde aktarılan gerçeklik farklıdır (Poyraz, 2002; 12). Hackett'a göre medya, "bir şeyin aynası, tüketicinin bir seçimi, seçkin ilgisi ya da gerçeğin kendisi" olmak dışında farklı anlamlara sahiptir (Hackett, 2007; 47)

Medyanın sunduğu, kendi kurduğu gerçeklikler, yani kurgusal metinlerdir. Hackett ve Carroll'a göre mevcut deneyiminin ötesinde medyanın, izleyicisine sosyal ve politik dünyanın bir "haritası" nı sağladığı görüşü sıradan bir iddiadır (2006, 30-31). Temsili yapılan en başta var olan durum değil, medyanın yaklaşımıyla düzenlenmiş halidir. Medya toplumsal yaşamda gerçekliğin ne olduğu konusunda tanımları üretmekte ve aktarmaktadır. Dolayısıyla medya topluma sürekli bir "anlam sistemi" sunmakta ve olağan ile olağan dışı ya da doğal ile doğal olmayanın ne olduğunu göstermektedir (Kaya, 1999; 23).

Topluma haber ve bilgi aktarmak, eğitim, eğlendirme, eleştiri, toplumsallaştırma gibi pek çok işlevi yerine getiren medya, halkın doğrudan gözlemlemesi mümkün olmayan olayları gözlemleyip yeniden kurgulayarak sunduğu olay ve olguların algılanma ve tepki biçimleri üzerinde etkili olmaktadır (Işık, 2005; 116)

Ticari kaygılarla hareket eden medya reklam pastasından en büyük dilimi alabilmek için, olması gerekeni değil, en dikkat çekici olanı ya da en çok ilgiyi toplayacak olanı sunma eğilimindedir. Bu eğilim beraberinde bütün medya metinlerini "gösteri"ye dönüştüren anlayışı getirmektedir. Böylece haberler devam eden öyküler haline getirilmekte, dramatik öğeler, hikâyeleştirmeye açık öğeler ön plana çıkarılmakta ve olayın gerçek boyutu ya da nedeni geçiştirilmektedir.

"Haber, gerçekle bağlantılı ya da gerçeğin ta kendisi olduğu sanılmasından dolayı, en etkili medya içeriğidir" (Girgin, 2000). İzleyiciler dizi, film gibi program türlerini kurgusal olarak değerlendirirken, haberlere "gerçeklerin aktarıldığı" ön kabulüyle bakmaktadır. Bu bakış haber metinlerini izlerken içinde bulunulması gereken eleştirel okumayı daha sürecin başında yok etmektedir.

Liberal/çoğulcu yaklaşımın belirttiği gibi medya çeşitliliği değil, çoğunluğu temsil etmektedir. Medya program türleri ve metinleri incelendiğinde marjinal, azınlıkta kalan kesimlere hiç yer verilmediği ya da egemen ideolojinin çizdiği çerçeveler kapsamında şekillendirilerek yer verildiği görülmektedir. Böylece sayısal olarak marjinal olana yer verirken bu temsili ideoloji olarak egemen olanı desteklemek amacıyla yapmaktadır. Egemen ideolojinin karşısında bir görüşe sahip olanlar yok sayılmaktadır.

Temsil konusunda önem taşıyan bir diğer nokta ise, medyada kimlerin nasıl temsil edildiğidir. Medya ekonomik, politik, askeri, kültürel alanlarda ön planda olan insanları öncelikli olarak temsil etmektedir. Bu kişiler, kimlikleri ya da konumları dolayısıyla medyada uzman olarak yer almakta ve iktidar sahibi kişi ve kurumların görüşlerine uygun görüşler ileri sürmektedirler. Böylece bu kaynaklar tarafından dile getirilen görüşler halkın günlük pratiklerine dahil edilerek egemen söylem yeniden kurulmaktadır.

Sıradan insanların medyada görülebilmesi ise ancak olumsuz sonuç doğuran durumlar söz konusu olduğunda gerçekleşmektedir. Yoksulluk ve yoksulların medyada yer alması da genellikle olumsuz olayların yaşandığı durumlarda sözkonusu olmaktadır. Voorhees, Vick, Perkins'e göre (2007; 415) literatür, medyanın azınlıkları negatif bir ışık altında temsil ettiğini, eninde sonunda var olan sosyal eşitsizliği ödüllendirdiğini ileri sürmektedir. Örneğin Amerika'daki Katrina Kasırgası sırasında ve sonrasında medyanın azınlık grupların (yoksullar, çeşitli ırklardan gruplar) nasıl tasvir ettiği ile ilgili bir araştırma yapılmıştır. Araştırmanın bulgularına göre azınlıklar orantısız bir biçimde pasif ya da "kurban" rolünde gösterilmiş, fakat nadiren "uzman" olarak görülmüşlerdir (Voorhees, Vick ve Perkins 2007; 415).

Medyada, yoksulluk insanların duygularına hitap edecek şekilde olumsuz örnekler üzerinden temsil edilmektedir. Merhamet ve acıma hissi uyandıracak şekilde sokakta yaşayan ya da çalışan çocuklar ön plana çıkarılmaktadır. Güçsüzlük, muhtaçlık gibi kavramlar toplumsal cinsiyet çerçevesinde kadınla özdeşleştirildiğinden yoksulluk çocuklar dışında kadın bedeni üzerinden sunulmaktadır.

Erdoğan, yoksulluğun görsel dilinin önemli bileşenin ağır çekim olduğunu belirtmektedir (2002;203). Ağır çekim, yoksulluğa dair sunulan unsurları dramatize etmekte ve bunların seyirciler üzerindeki etkisini artırmaktadır.

> "Ağır çekim 'dünyanın ağırlığını sırtında taşımanın görsel metaforu olarak işler. Hareketlerin yavaşlığı yoksulların edilgenliğini, çaresizliğini ve hareketsizliğini vurgulayan ve izleyicinin şefkatine ve hayırseverlik duygusunu harekete geçirmeye matuf bir görsel dil sağlar. Öte yandan görüntülenen yoksulların aşağı doğru eğik olan bakışları ile kameranın yukarıdan aşağı bakan optiği de toplumsal topografyayı televizüel dile tahvil eder" (2002; 203-204)

Ekonomik krizler sonrasında sık sık sosyal patlama olasılığı gündeme getirilmekte ve bu ortamda yoksulluk ve yoksullar isyan, şiddet, suç vb. eğilimlerle birlikte anılmaktadır (Erdoğan, 2002; 202). Gazetelerin 3. Sayfa haberleri, reality-show'lar yoksulluğun bu olumsuz görüntülerinin ve tehlikeli sınıflar sunumuna dayanan fobik temsillerin en sık yer aldığı mecralardır. Ayşe Buğra katıldığı bir radyo programında durumu şöyle ifade ediyor; "Medyamız enteresan olan yoksullukla ilgilenmiyor, yoksullukla ilgili ses çıkarmıyor. Ama yoksulluk çok da konuşuluyor. Medya yoksullukla ilgileniyor ama nasıl ilgileniyor? Medya tek tek sefalet manzaralarıyla çok ilgileniyor. Medyamız bu tür hikayelerle olaya yaklaşıyor" (Açık Radyo-28.06.2006).

3.2. NESNELLİK VE YANLILLIK

Liberal/çoğulcu yaklaşım, medyanın objektif yapısına vurgu yaparak medyayı yasama, yürütme ve yargının dışında dördüncü güç olarak değerlendirmektedir. Bu yaklaşıma göre medya, siyasal otoritenin denetleyicisidir. Ancak günlük yaşam pratiklerine bakıldığında medya sahipliğinde görülen tekelleşme, medya sahiplerinin farklı sektörlerde yatırımlarının bulunması, finans kuruluşları ile bütünleşmeleri liberal/çoğulcu yaklaşımın medyanın tarafsızlığı tezini çürüten temsillerin yaşanmasına neden olmaktadır.

Gazetecilik mesleğinin geçirdiği evreler sonunda nesnellik, bugün varlığı kesin olarak kabul edilen ve itiraz edilmeyen bir norm haline gelmiştir. Gazeteciler, süreç ile birlikte toplum baskısı ya da meslek kuruluşları tarafından belirlenen nesnelliğe büyük ölçüde uymakla birlikte nesnelliği örtük olarak ihlal etmektedirler (Şeker, 2003; 101). Bilinçli ya da bilinçsiz olarak yapılan bu ihlaller, medyanın ekonomi politiğinin, akredite kaynaklara bağımlılığın ya da toplumsal-kültürel fenomenlerin gazetecilerin olaylara bakışı üzerindeki etkisinin bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Nesnellikle ilgili ihlaller haberin söylemi içinde örtük olarak yapılmaktadır (Şeker, 2003; 102-103).

Yanlılık, liberal-çoğulcu yaklaşımlarda, medyanın bir siyasal parti ya da diğerinden yana olması olarak ele alınmaktadır. Buna karşılık eleştirel yaklaşımlara göre medya sektöründe adı geçen yanlılık, medyanın ekonomik ve siyasal güç odaklarıyla iç içe geçmiş ilişkilerini kastedecek biçimde kullanılmalıdır. Bu bağlamda yanlılık eleştirel yaklaşımlarda yapısal yanlılık olarak anlaşılmaktadır. Yapısal yanlılık, "medyanın her zaman statükodan yana/ taraflı olması, iktidar

yapılarına doğru bükülmesi" biçimde tanımlanabilir. Hackett, yapısal yanlılığı haber üretiminin yanlılıktan kaçarken yanlılığa tutulması olarak tanımlamaktadır (1998).

Liberal-çoğulcu yaklaşım, medya alanında sorun olarak tanımladığı yanlılığı ortadan kaldırmak amacıyla gazeteciler için çeşitli etik kodlar geliştirmiştir. Bunlar nesnellik, tarafsızlık ve dengeliliktir. Liberal-çoğulcu yaklaşım içinde belirlenen ilk gazetecilik kodu, nesnelliktir. Nesnellik, aktarılan olayların yorumdan ayrılabileceği temeline dayanmaktadır. Gazeteciler bu durumda olaylara dışarıdan bakıp onları objektif bir biçimde haber haline getirecek ve izleyiciye sunabilecektir. Gazetecilik kodu olarak nesnellik, Aydınlanma Projesi'nden kaynaklanmaktadır. Bilim adamının incelediği olgulara nesnel bir biçimde yaklaşabileceği miti, liberal-çoğulcu yaklaşım tarafından gazetecilik kodu olarak değerlendirilmiştir. Ancak gazetecinin içinde yaşadığı toplumsal koşullarla var olan bağları düşünüldüğünde, bir dünya görüşüne sahip olduğu ve haber olacak olaya yaklaşımında da bu dünya görüşünden bağımsız hareket edemeyeceği dikkat çekmektedir. Burton'a göre haberler de diğer medya ürünleri gibi seçme ve inşa etme sürecinin sonucudur ve insan yapımı şeylerdir. Haberciler, kendi arka plan bilgilerini, inançlarını kısacası ideolojilerini kullanarak haber yaparlar (Burton, 1995; 143). Dolayısıyla gazetecinin haber yapacağı olaya değer yargılarının etkisinden uzak kalarak yaklaşabilmesi mümkün değildir. Bütün bunlar göz önünde bulundurulduğunda nesnelliğin yalnızca teorik bir ilke olarak kaldığı, uygulamaya geçirilemediği görülmektedir. "Nesnel ya da tarafsız habercilik yaptıklarını iddia edenler, haberde birincil tekil şahısa dayanan anlatım biçimini (ben böyle düşünüyorum, bence vb.) kullanmamayı bu iddianın yeterli bir kanıtı olarak sunmaktadırlar. Oysa bu ifadeler kullanılmadan da yargı ya da yorum içeren haberler yapmak mümkündür" (İnal, 1995; 113-114). Poyraz'a göre "Başat paradigmanın

iddia ettiğinin tersine, televizyon ve mikrofonu gerçekliği kaydetmez, onu kodlar; bu kodlama ideolojik olan bir gerçeklik duygusu içerir. Bu nedenle yeniden sunulan gerçeklik değil, ideolojidir; ve bu ideolojinin işleyişiyle televizyonun görselliği sağlanır. Böylelikle, doğruluk iddiasını gerçeğin nesnelliği içinde konumlandırmaya çalışır, ve dolayısıyla ürettiği her doğrunun gerçeklik değil, ideoloji olduğu gerçeğini gizler" (Poyraz, 2002; 25).

Liberal-çoğulcu yaklaşımın yanlılığı önlemek için belirlediği ikinci kod ise, tarafsızlıktır. Tarafsızlık, basın dünyasında kuruşluk gazetelerin çıkışı ile basın kitleselleşmesi sonrasında belirlenen bir ilkedir. 19. yüzyılda, haber ajanslarının kurulmasının ardından farklı dini inanç ve siyasi görüşlere sahip olan "müşterilere" ulaşmak, onlara hitap edebilmek için tarafsızlık ve objektiflik ilkelerine sığınmaya başlamışlardır (Çaplı, 2002; 69).

Haberin ticari bir mala dönüşmesi, pazar ya da piyasa yasalarına bağlı olmasını da beraberinde getirmiştir. Haber artık arz-talep durumuna bağlı bir hale gelmiştir ve buna göre şekillenmektedir (Ramonet, 2000; 69). Basın kuruluşları daha fazla izleyiciye ulaşabilmek adına, tarafsız oldukları iddiasında bulunmaya başlamışlardır. Oysa haber olacak olayın seçimi, bunlara hangi sayfada, ne kadar büyüklükte yer verileceği, hangi olayın ön plana çıkarılacağı, haberde seçilen sözcükler... gibi kararların hepsi taraf olmayı ve habere yorum katmayı gerektirmektedir.

İzleyici ya da okurların kendi dünya görüşlerine uygun yayın organlarını takip etmesi, medyanın yayın politikalarının belirlenmesinde büyük önem taşımaktadır. Hedef kitlenin kendisine yakın bulduğu ve takip ettiği yayın organının bu kitlenin beklentilerine uygun içerikte yayınlar yapması gerekmektedir. Böyle bir

yayın organında çalıştığı düşünüldüğünde, gazetecinin istese bile nesnel ya da tarafsız olmasına imkân bulunmamaktadır (Çaplı, 2002; 89).

Girgin'e göre tarafsız ve değer yargısı taşımayan bir enformasyonun varlığı mümkün değildir; "enformasyon, sözcüğün her anlamıyla bir güçtür ve gücün tarafsızlığı savunulamaz. Haberdeki her sözcük, her kavram, her tümce, her paragraf, her konu ve her resim belli bir anlam taşır" (Girgin, 2001)

Tokgöz'ün gazetecilerin nesnel olabilmeleri için belirttiği ilkeler; dengeli ve tarafsız olmak, haber yazımında kesinliğe ve realizme uymak, haberde tüm geçerli noktaları sumak, yorum ile olguları birbirinden ayırmak, yazarın kendi tutumu, yorumu veya katılımının etkisini azaltmak, aykırı, yanlı olma ve hınç alma gibi amaçlardan kaçınmak… (Tokgöz, 2000; 311)

Gazeteciler için belirlenen bu kodlar, medyanın ve dilin yansız bir aktarıcı olduğu temel iddiasını taşımaktadır. Oysa kurulan her cümle, söylenen her söz "dilin dolayımını gerektirir" ve bu nedenle "uzlaşımsal bir gerçek, mutlak bir nesnellik, tarafsızlık aslında olanaksızdır" (İnal, 1995; 114). Haberlerde aynı olguyu ifade etmek için farklı sözcükler seçilebilir, bu seçimler de ideolojinin sonucudur. "Haber, dili kullandığı ve dil de tarafsız olamayacağı için tarafsız olamaz" (İnal, 1995; 115).

Haber bir yandan günlük iletişimin dilini kullanırken diğer yandan da medyanın kod sistemini içinde barındırmaktadır. Farklı iletişim araçları farklı kodlama sistemlerine sahiptir, örneğin her gazetenin kendine özgü sayfa düzeni ve sentaksı vardır. Bu sentaks, punto seçimi, başlıkların büyüklüğü, fotoğrafların kullanım biçimi gibi unsurları içermektedir (İnal, 1995; 111-135). Böylece anlam

hem günlük dilin kullanımı içinde hem de medya mecralarının kullandığı özgün kodlar aracılığı ile şekillenmekte ve okura ulaşmaktadır (Onursoy, 2005; 151)

Liberal-çoğulcu yaklaşım, son olarak dengelilik ilkesini belirlemiş ve bununla, nesnellik ve tarafsızlık kodlarını garanti altına almaya çalışmıştır. Haberlere bakıldığında olayın bütün taraflarına yer veren dengeli bir aktarım görülmemektedir. Haberlerde genellikle belirli bir kesim yer almaktadır. Dengeliliğin varmış gibi göründüğü durumlarda da aslında yine elit olarak değerlendirilebilecek kesimlerin ön plana çıkarıldığını, onların görüşlerine destek verildiğini, habere konu olan olay bağlamında elitlerin karşısında yer alan kesimlerin görüşlerinin ise elitleri haklı çıkarmak adına kullanıldığı dikkat çekmektedir.

Yüksel, POAŞ Özelleştirmesinin basına yansıması üzerine yaptığı araştırmasında haberlerin tam anlamıyla basın meslek ilkelerine ve nesnellik ilkelerine bağlı olarak yayınlandığını söylemenin mümkün olmadığını belirtmektedir. Yapılan haberlerde okura olaya ilişkin tam bir çerçeve sunmak yerine "olayın kimi boyutları saklanarak, kimi haber olayları görmezden gelinerek, haber ve yorum ayrımı gözetilmeksizin, tarafsızlık, netlik, denge ve eşit alan kurallarına uyulmaksızın" sunum yapıldığını belirtmektedir. İncelediği haberlerlerin daha çok propaganda amacı taşıyan ifade ve unsurları içerdiğini belirten Yüksel, bu durumu etkileyen en önemli faktörleri "basın sermayesinin ihaledeki pozisyonu, birbirleri arasındaki çekişmeler, kurum dışı unsurlar ve ideolojik eğilimler" olarak belirlemiştir (Yüksel, 2002; 103-105).

Haber sunum biçim ve gelenekleri, örgütlerin yapıları ve ideolojileri, profesyonel normlar ve değerler, gazetecileri haber yaparken öylesine sınırlandırmaktadır ki hangi konuyu vurgulayacaklarına ve hatta bazı durumlarda

konuları alıcılarına nasıl sunacaklarına karar verme özgürlükleri bile neredeyse hiç yoktur (GUMG, 1976; Hartmann ve Husband, 1974; Golding ve Elliot, 1979; Schlesinger, 1978'den aktaran Weaver, 2001; 51).

Işık'a göre, siyasal sistemin çizdiği hukuki çerçeve, medya sisteminin genel işleyiş ve faaliyetlerini ve mülkiyet biçimlerini belirleyerek kontrol altında tutarken, kapitalist sistem içindeki büyük firmalar da reklam baskısı ile medyayı kontrol altında tutmaktadır (Işık, 2005; 115-117). İdeal olarak medyanın tarafsız ve objektif olması gerektiğine değinen Şimşek günlük pratikler içinde "medya organları, sektörün acımasızlığı içinde varlığını sürdürebilmek, hayatını idame ettirebilmek, maddi olarak gelirinin devamını sağlayabilmek için tarafsız bir şekilde ve hür irade ile hareket etme olayını bir kenara bırakmak zorunda kalmaktadır" (Şimşek, 2009; 126)

Liberal-çoğulcu yaklaşımın belirlediği yanlılık sorununun ve buna çözüm olarak sunduğu gazetecilik kodlarının günümüz medya dünyasını açıklamaya yetmediği görülmektedir. Hatta bunlar var olan yapıdaki sorunların üstünün kapanmasına neden olmaktadır. Hackett'ın da belirttiği gibi günümüzde daha önemli olan ve üzerinde durulması gereken yapısal yanlılıktır. Medya kuruluşlarının haberleri nasıl kurduğu, kimlerin anlamlarını meşrulaştırdığı, bunu yaparken ne tür unsurlardan yararlandığı konusunda değerlendirme yapabilmek ancak yapısal yanlılık üzerinde durularak mümkün hale gelecektir.

3.3. YAPISAL YANLILIK

Haberde yanlılığı siyasal olarak taraf olmanın dışında daha bütünsel olarak ele alan araştırmalar İngiltere'de 1970'lerden sonra gelişmeye başlamıştır. Haberi yapılanmış bir metin olarak ele alıp çözümleyen bu çalışmaların gelişmesinde Glasgow Üniversitesi Medya Grubu (GUMG) ve Çağdaş Kültürel Çalışmalar Merkezi (CCCS) önemli rol üstlenmişlerdir. GUMG'nin (1976) grevlerin İngiliz televizyonlarında nasıl yansıtıldığına ilişkin çalışmaları, CCCS'nin araştırmaları, örtülü yanlılığı bulup çıkarmayı hedeflemiştir (Şeker, 2003; 103). Kültürel Çalışmalar'da "Endüstriyel kapitalist toplumlardaki egemenlik yapılarını ve bu yapıların yeniden üretiminde ideolojinin özel işlevini" anlamaya yönelik ilgi artmış ve anlamın ortaya çıkışı ve dolaşımı çözümlenmeye çalışılmıştır (Dursun, 2004; 46).

GUMG'ye göre, haberler yalnızca güçlüler hakkında değil, dahası öyle yapılandırılırlar ki olaylar güçlülerin çıkarlarının bakış açısından yorumlanır. GUMG'nin Kötü Haber isimli çalışması, endüstriyel uyuşmazlıklarda şirket yönetimlerinden çok işçi sendikalarının nasıl suçlandığını göstermektedir (Şeker, 2002; 39).

İdeolojinin "toplumsal anlamın oluşturucusu olarak bir öznenin inşa edilmesine yönelik" olarak değerlendirilmesi, kitle iletişim araçları gibi çeşitli aygıtlarda somut bir halde incelenmesini olanaklı kılmıştır. Kültürel ve ideolojik pratikler ile bunların toplumsal pratiklerle olan ilişkisine ilginin artması, anlamın toplumsal olarak üretildiği medya metinlerinin merakla ele alınmasını beraberinde getirmiştir. Güç ilişkilerinin yeniden üretimi için hangi anlamların ve hangi öznelliklerin inşa edildiğini analiz etmek için kitle iletişim araçları üzerinde durulmuştur. Kültürel Çalışmalar, haberde anlamın oluşumuna bakarken kültürün

maddi temeline öncelik veriyordu. Anlamı ele alırken onun "mevcut egemenlik ilişkilerinin üzerinde ve çevresinde inşa edildiğini belirtmek gerekiyordu (Dursun, 2004; 46-49).

Yapılan araştırmalarda farklı yayın politikalarına sahip basın kuruluşlarının ortak bir paydada birleştikleri ve bunun da yapısal yanlılık olarak ortaya çıktığı savunulmuştur (Hackett'tan aktaran İnal, 1995; 113). Yapısal yanlılık, iktidarın tanımlarının yeniden kurulmasıdır. "Siyasal, ekonomik, askeri ve sembolik seçkinlerin söylemleri, haber metinleri dolayımı ile meşruiyet kazanmakta ve varolan toplumsal yapıya yönelik rızanın oluşumunda etkili olmaktadır" (İnal, 1995; 112-113).

Hackett, medyada var olan yapısal yanlılığı kuran üç ideolojik yaklaşımdan bahsetmektedir. Bunlar;

1- Çerçeve kurma,

2- Doğallaştırma,

3- Özneleri konumlandırmadır (Hackett, 1998).

3.3.1. ÇERÇEVE KURMA

Medya, izleyicilerin ya da okuyucuların dünyaya bakacağı çerçeveleri çizmekte ve onlara belirli bakış açılarını sunmaktadır. Genellikle egemenden yana olan iktidar yapılarının çerçevelerini çizmektedir. Ortaya çıkan yeni olayları haber haline getirirken bu çerçeveler kullanılmakta ve böylece süreklilik kazanmaktadır. (İnal, 1995; 112)

Hackett'ın yapısal yanlılık kavramını destekleyen bir yaklaşım olarak van Dijk'ın 'yapısal tesir' kavramına bakılması gerekmektedir. van Dijk'ın haber medyasının özelliklerinden biri olarak üzerinde durduğu yapısal tesir; "toplumsal olarak paylaşılan seçmeci bilgi temelini, amaçlar, normlar, değerler ve bunlara dayanan yorum çerçevelerini ima eder. Böylece medyanın gücü, dünyada olup bitenlerin betimlenmesinde alternatif kaynakların, alternatif enformasyonun ve öbür ilgili şeylerin dışlanmasını içerir" (van Dijk, 1999; 371). Böylece Hackett'ın yapısal yanlılık tanımında belirttiği çerçeveler kurulmakta ve haber üretiminde bunların dışına çıkılmamaktadır. Haberde egemen söylemler temsil edilir ve metin egemen söylemler etrafında kapanır (İnal, 1996; 99-100) böylece haberin aktardığı bilgi, bir tekrardan ibaret hale gelir.

van Dijk, haberleri, "seçmeci kaynak kullanımı, tek düze haber temposu ve haber başlığının seçimi yoluyla toplumsal iktidarın içinde kurulduğu ve yeniden üretildiği metinler" olarak değerlendirmektedir (aktaran Ertan Keskin, 2004; 391). van Dijk, haberlerde aynı durumlar ve olaylarla ilgili çerçevelerin çizilmesi noktasında birçok klişenin nasıl sunulduğunu ortaya koymaktadır. Örneğin yoksulluk ile ilgili bir haberlerde dışlanan gruplar özne olarak sunulmakta, olumsuzluk ön plana çıkarılmakta ve özneler suçlu olarak gösterilmektedir (1999).

Poyraz'a göre haberler ve haber programları metin, görüntü, müzik vb. bütün unsurları ile birer hikayedir (Poyraz, 2002; 59). Haber gerçekliğin kendisi değil, habercilerin olaylar üzerine yazdıkları kurgusal bir metin, bir söylem, bir hikayedir. Haberi bir söylem olarak tanımlamak, medyanın konumunu siyasal, ekonomik ve kültürel yapı içinde sorgulamayı gerektirir (İnal, 1996; 22). İnal, haber metinlerinin üretiminde dört temel unsura dikkat çekmektedir (1996; 95-96). Bu unsurlardan

ilkine göre haberin söylemi, gazeteciliğin günlük pratikleri içinde oluşur. İkincisi, haberin söylemi gazetecilerin profesyonel ideolojileri içinde oluşur. Haberciler olayı öğrendikten sonra onu kendi algıları değerlendirerek birikim ve deneyimleri ile biçimlendirir ve haber haline getirir. Üçüncüsü haberlerin söylemi haber metinlerinin üretildiği somut tarihsel koşullar ve üretim anı ile belirlenir. Dördüncüsü, haberin söylemi medyanın ekonomi politikası içinde yapılanır. "İfade edilen unsurlar çerçevelerin oluştuğu bağlamdır, bunların kurulduğu yer ise haberin dili ve söylemidir" (İnal, 1995;112)

Kılıç, haber yapma sürecinin belirleyici unsurlarının parlamento muhabirleri üzerindeki etkilerini incelediği araştırmasında örgütsel etkilerin diğer etmenler (gazetecilerin ideolojileri, haber kaynaklarının baskısı vb.) arasında daha belirleyici olduğunu ortaya koymuştur (Kılıç, 2005; 139). Çaplı medyanın sahiplik yapısının haber üretim süreci üzerindeki etkilerini şu şekilde açıklamaktadır.

> "Medya kurumlarının en üst kademesinde yer alan medya patronları, siyasi ve toplumsal düzeyde güç sahibi olabilmek, daha etkili konumda bulunabilmek ve ticari açıdan kar etmek için sahip oldukları kurumlarda, daha üst düzeyde, daha genel anlamda yayın politikalarının sınırlarını çizerek, çalışanların hareket alanlarının sınırlarını çizerek, çalışanların hareket alanlarının sınırlarını belirlemektedirler. Kurumun haber faaliyetlerini yürütmekten sorumlu editörler, yazılı olmayan ancak kurumda çalışan herkesin uymasının beklendiği bu sınırları günlük kullanıma uyarlamaktadırlar. Muhabirler ise kendileri için daha anlaşılır hale getirilmiş kurumsal belirleyicileri dikkate alarak haber toplamaktadırlar. Bu haber toplama ve yazma süreci içerisinde, editörler, muhabirin önlerine getirdiği haberleri geri çevirmek ve yeniden yazmasını istemek yoluyla muhabirlerin haber toplama ve yazma üsluplarını biçimlendirmekte ve yönlendirmektedirler. Sonuç olarak yaratılan bu kurumsal kültür o işletmedeki habercilik faaliyetlerini doğrudan etkilemektedir. Muhabirin, editörün bilgisi dışında kendiliğinden bir konu ya da olay üzerine eğilmesi ve bunu haber yapması durumunda bile bu kurumsal kültür belirleyici olmaktadır" (Çaplı, 2002; 83-84).

Medya sahipleri aynı zamanda büyük grup şirketlerinin patronlarıdır. Bu yapı, gazetecilerin çalıştıkları medya grubunun ortaklıkları ya da çıkarları gereği

kendi şirketleri hakkında ortaya çıkan olumsuz olayları görmezden gelmelerini ve haber yapmamalarını beraberinde getirmektedir.

İnal'ın ifadesi ile haber, belli bir süreç içinde ve belli kriterlere göre sunulan bir olgudur (1997; 137). Bu noktada haber konusunun seçilmesinden başlayarak haber metninin şekillendirilmesine, görsel unsurların belirlenmesinden hangi haberden önce ya da sonra sunulacağının seçimine kadar giden bir süreç vardır karşımızda. Haber olacak olay seçilir, bir kurguyla yeniden yapılandırılır, insanlara sunulur.

Gazeteciler tüm olayları haber olarak değerlendiremezler ve olaylar içinden seçim yapmaları gerekir. Bunun nedenlerinden biri medyanın haberleri duyurma kapasitesinin yetersizliği, diğeri ise ideolojik belirleyicilerin etkisidir (Çaplı, 2002; 80). Haber olacak olay seçilir, bir kurguyla yeniden yapılandırılır, insanlara sunulur. Peki gazeteciler bu seçme işlemini neye göre yapmaktadır? Haber olacak olayları diğerlerinden daha önemli veya öncelikli kılan nedir? Seçme işlemi öncelikle aktarılacak olaylar arasından yapılır. Daha sonra da aktarılacak olayların hangi öğelerinin içerikte korunması gerektiğine karar verilir (Poyraz, 2002; 11).

Haber olacak olayın seçimi haber değeri ile belirlenmektedir. Haber değeri, habere konu olan olayın 'yaratılıştan' sahip olduğu bir özellik değildir, haber üretim sürecinin günlük pratikleriyle ilişkilidir (Arslan, 2004; 69)

Tokgöz, haber yapılırken haberciliğin temel ilkelerini oluşturduğunu belirttiği haber değerlerini beş ana kümede toplamaktadır (Tokgöz, 2000; 176-187). Bunlar; zamanlılık(immediacy), yakınlık(proximity), önemlilik(prominence),

sonuç(consequence) ve insanın ilgisini çekme(human interest)dir. Bu ilkeler bir olayın haber olup olmamasına karar verme aşamasında büyük önem taşımaktadır.

Burton, bunlara ek olarak devamlılık, basitlik, kişisellik gibi unsurların da haber değeri taşıdığını belirtmektedir. Öykü ortaya çıktığında devamının geleceği belli olan konular haber değeri taşımaktadır. Aynı şekilde açıklanması karmaşık olmayan konuların haber olarak değerlendirilme oranı daha yüksektir. Kişisellik ise, toplumca tanınan kişilerle ilgili olayların haber değeri taşıdığını ifade etmektedir (Burton, 1995; 138).

1980 sonrasında yazılı basının aile şirketlerinden çıkıp sermaye ve finans sektörüyle bütünleşmesi ile izleyici/okuyucu kaybetmeme kaygısı ve yayın politikalarının popülerleşmesi sonucunda haber değerlerinde de bir değişim yaşanmıştır. İnal'ın ifadesi ile "Siyasal ekonomik konulara ilişkin haberlerde bile dengelilik, eşit temsil gibi en çok vurgulanan ilkelerin göz ardı edildiği" görülmektedir (İnal, 1999; 16). 1980 sonrasında haber, "… seyirlik bir anlatıya dönüşürken, kurmaca ve 'gerçek' arasındaki sınır iyice bulanıklaşmıştır" (İnal, 2001; 43).

Haberci toplumun bir parçasıdır ve olayı seçme ve kurgulama sürecinde belli görüşleri egemen bir konuma yerleştirmektedir. Böylece Liberal-çoğulcu yaklaşımın iddia ettiğinin aksine medya tarafsız ve dengeli olmaktan uzak bir şekilde içeriğini seçmekte, onu yeniden inşa etmekte ve egemen yapının söylemlerini yeniden üretmektedir. Dolayısı ile medyanın sunduğu gerçekliğin kendisi değil belli bir ideolojinin ürünüdür. Hall (1978), haber içinde görüşleri sunulan kişilerin iktidar sahiplerinin görüşlerini yansıtarak egemen söylemi yeniden kurduğunu belirtmektedir.

Aslında "medya sadece haber ve haber türü programlarıyla değil, diğer türler içinde yer alan programları ile siyasal tercihini, yayın politikaları ve bu politikaların görünür olduğu medya metinleri dolayımı ile yansıtmaktadır"(İnal, 1999; 20). Bütün program türlerinde toplumsal iktidar yeniden kurulmakta ve egemen söylem ön plana çıkmaktadır. Egemen ideoloji, kültür içindeki egemen bakış açısıdır (Burton, 1995; 168). Haberlerin iletileri, olayları yöneten kişilerin bakış açısı olan ve egemen ideoloji olarak adlandırılan görüşleri etkili bir şekilde desteklemektedir (Burton, 1995; 105)

Burton, ideolojiyi "dünyayla ilgili belirli bir bakış açısıyla ve insanlarla gruplar arasındaki güç ilişkileriyle özetlenen inanç ve değer kümeleridir. Bir etiketi ve başlığı olan bütün inanç kümeleri ideolojidir" şeklinde tanımlamaktadır (1995; 167). İdeoloji toplumsal yaşam içinde çeşitli unsurların etkisiyle oluşturulur.

Althuser "İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları" adlı eserinde ideolojiyi "bireylerin gerçek varoluş koşullarıyla aralarındaki hayali ilişkilerin bir 'tasarım'ı" olarak tanımlamaktadır. Bu tanım doğrultusunda ideoloji toplumsal ilişkileri inşa eden ve bireylerin kimliğini oluşturan bir 'kurgu'dur (1994; 51). Althusser'e göre İdeolojik aygıtlar ise, iktidarını korumak adına devlet tarafından kontrol edilen, egemen ideolojiyi temsil etme gücü olan kurumlardır. Söz konusu kurumlar; aile, eğitim kurumları, dini kurumlar ve medyadır.

Medyanın söylem gücü düşünüldüğünde ideolojiyi halka iletme ya da benimsetme gücü de anlaşılmaktadır. Medyanın hedef kitleye ilettiği her mesaj bir anlam içermektedir, dolayısıyla bir ideolojinin parçasıdır. Haber söylemleri de ideolojiye uygun olarak oluşturulmaktadır.

Medya, ürettiği içerikle kamuoyunun gündemini belirlemektedir. Her gün haberler veya diğer medya metinleri dolayımıyla yeni konular tartışılmaya başlanmakta ve kelime dağarcığımıza yeni sözcükler eklenmektedir. Medya haberleri aktarırken insanların gündem konularını seçmekte, bu konuların tartışılacağı çerçeveleri çizmekte hatta tartışmalar sırasında insanlar tarafından kullanılacak kelimeleri bile belirlemektedir. Bu süreç medya metinleriyle oluşan belirli bir konumlandırmayı içermektedir. Hangi konunun tartışılacağını, neyin gündem olacağını belirleyen medyadır.

3.3.2. DOĞALLAŞTIRMA

İnsanlar medya tarafından kendilerine sunulanları gerçekmiş gibi kabul etmektedir. Medya, çizdiği çerçevenin bir parçası olan iktidar yapılarının içinde yer alan eşitsizlikleri doğallaştırmaktadır. Doğallaştırma ile medya materyalindeki iletiler "doğru" ve "gerçek" olarak kabullenilişi sağlanmaktadır. Medya içeriğinde ideolojik unsurlar fark edilmemekte ve böylece insanların yapıyı kabullenişi kolaylaşmakta ve var olan yapı insanların gözünde meşru hale gelmektedir.

Medyanın toplumsal anlamları üretme pratiği uzlaşım toplumu ön kabulüne dayanmaktadır. Aynı zamanda ürettiği içerikle uzlaşım toplumunun oluşmasına da yardım etmektedir. Medya, "birincil tanımlayıcıların bakış açılarını, çerçevelerini, durum tanımlarını halkın sesine çevirir " (Arslan, 2004; 74). Haber metinleri incelendiğinde belli görüşlere destek verdiği, destek verdiği görüşleri ön plana çıkararak temsil ettiği görülmektedir.

Oktay'a göre, kitle iletişim araçları, kullandığı sözel ve göstergesel dil ile tüm gündelik pratikleri, toplumsal olguları anlamlandırmakta ve tanımlamaktadır. Bu tanımlama ise iktidarın söylemi içinde biçimlenmektedir. Tüm sözel ve göstergesel teknikleri bağımlı sınıf ve kesimlerin rızasını sağlayacak biçimde kullanılmakta ve böylece sistemin devamı konusunda genel bir görüş birliği yaratılmaktadır (Oktay, 1995; 169).

Bennet, medyanın gerçekliği tanımlayıcı rolünü üç düzeyde saptamıştır (Bennet, 1988; 315);

- Propaganda: Medyanın haber olarak belirli görüşleri sunması.
- Hukuk ve düzene yönelik ideolojik işlev: Medya, egemen yapıyı tehdit eden muhalif grupların eylem ve davranışlarını sapkın olarak sunmaktadır.
- Egemen ideolojinin yeniden üretimi: medya egemen ideoloji doğrultusunda oluşan sosyal normların doğal olduğu vurgusu yapar.

Haberlerde yer alan olumsuz içeriklerle ilgili olaylar sorun olarak tanımlanmakta, insanlara aktarılmakta ama bunların nasıl çözülebileceği üzerinde durulmamaktadır. İnal'ın ifadesi ile izleyiciden beklenen nedenler üzerine düşünmesi, haberde aktarılan olayla ilgili olarak bir tavır alması veya harekete geçmesi değildir. İzleyiciden beklenen ayağını uzatıp öyküleri izlemesidir (2001; 33). Böylece yaşanan eşitsizlikler ve var olan hiyerarşi insanların gözünde meşru bir hal almakta ve toplumda oluşması muhtemel gerilimler kontrol altında tutulmaktadır.

Medya çok sık olarak sunduğu içerikle şiddeti doğallaştırdığı için eleştirilmektedir. Ancak medya içeriğinin incelenmesi durumunda egemen

ideolojinin sürekliliğini sağlayacak pek çok konunun izleyici tarafından sorgulanmadan kabulüne ilişkin örnekler görülecektir. İnal'ın belirttiği "ayağını uzatıp öyküyü izleme tavrının" yoksulluk da dahil olmak üzere pek çok konu için beklendiği gözlenmektedir. Böylece medya doğallaştırdığı içerikle var olan yapıyı ve eşitsizlikleri kabullenmemizi sağlarken bir yandan da toplumsal hayatı tanımlama biçimimizi etkilemektedir. Medya "kültürümüzün ve altkültürlerimizin genel kabul gören kültüre göre tanımlanmasına yardımcı olmaktadır" (Burton, 1995; 165).

3.3.3. ÖZNELERİ KONUMLANDIRMA

Hackett'a göre medyada var olan yapısal yanlılığı kuran son ideolojik yaklaşım özneleri konumlandırmaktadır. Medya, insanlarda gerçeğe tanık oluyormuş hissi uyandırmakta ve kitle iletişim araçlarının karşısına böyle geçmelerini sağlamaktadır. Alıcılar, kendisine sunulanı kurmaca metin olarak değil de gerçeğin kendisiymiş gibi izlemektedir. Bu bakış da haberleri izlerken ya da okurken sorgulamayı azaltmakta, hatta yok etmektedir.

Medyanın amacı, "kendinin ve egemen yapının her alandaki satışını yapmaktır" (Erdoğan, 1999; 41). Bu amaçla hareket eden medya, çeşitli unsunlar aracılığıyla inandırıcılığını artırmaya çalışmaktadır. Örneğin haber bültenlerinde yapılan canlı bağlantılar, izleyicide meydana gelen olaya şahit oluyormuş hissi yaratmakta ve haberin inandırıcılığını artırmaktadır. Yine inanılırlığı artırmanın bir diğer yolu haberde alanlarında uzman oldukları belirtilen isimlerin görüşlerini alarak bunu izleyiciye aktarmaktır. Elektronik göstergeler, grafikler, alt yazılar görsel vurguyu ve inanılırlığı artıran unsurlardır. Haberlerde (medya ürünlerinin

birçoğunda) izleyicinin ya da okurun yakın ilişki kurabilmesi için "yıldız karakterler" yaratılmaktadır. İnşa edilen bu temsili karakterler, gerçek hayattakinden daha iyi özelliklere sahiptir. Bu karakter aracılığıyla hedef kitle arkadaş ortamına dahil olur ve inandırıcılık artırılmış olur (Burton, 1995; 115-116-140-141-144)

İnandırıcılık konusunda üzerinde durulması gereken bir diğer nokta da "yinelemedir". Medya içeriğinin yinelenmesi, inanma eğilimlerini artırmaktadır. Medya ürününün kategorileri (örn. Program çeşidi), bu ürünlerin içeriği (örn. Karakter çeşidi) ve bu içeriğin geliştirimi (örn. Bir televizyon filminin sonunda oyuncuların isimlerini yazmak vb.) unsurlarından herhangi biri yinelenir. Bu yinelemenin sonucunda, bu üç unsur okur ya da seyircinin zihninde sağlamlaştırılır. Bu süreçte daha da önemli olan nokta ise yinelemeler ile materyalde gömülü olan gizli iletiler sağlamlaştırılmaktadır (Burton, 1995; 90-92).

Medyanın söyledikleri kadar söylemedikleri (ya da yer vermedikleri) de önem taşımaktadır. Medyada bulunmamak da anlam taşımaktadır. Medyada nüfusun bir bölümü dışarıda bırakılırken bunların öneminin az olduğu, yer verilenlerin ise daha önemli olduğu ifade edilmektedir. Bu temsil biçimi egemen kültürün ön plana çıkarılışının da bir örneğidir. Çünkü medyada yer bulamayan insanlar genellikle altkültüre dahildir (Burton, 1995; 113)

Egemen söylemin kurulmasında yeni bir sansür türü dikkat çekmektedir. Ramonet'in "demokratik sansür" olarak tanımladığı bu sansür türünde otokratik sansürün tersine, veriler kesilmiyor, kaldırılmıyor, yasaklanmıyor. Aksine biriktiriliyor, doyum noktasına ulaşıyor, aşırı ölçüde bollaşıyor (Ramonet, 2000; 32-56). Haberlerin bu kadar bol olduğu ortamda hangi olayın haber yapılmadığı dikkat çekmiyor. Bir haber diğer haberi gizlemek için ön plana çıkarılabiliyor. Haberlerin

bu biçimde kullanımı "paravana etkisi" olarak tanımlanmaktadır (Ramonet, 2000; 35).

Otokratik sansür biçiminde yasaklanan haberin yeri boş bırakıldığından yayın için uygun bulunmayan bir haberin varlığı dikkat çekmekteydi. Ancak demokratik sansür türünde insanlar sansürün farkına bile varmamaktadır. Bu da demokratik sansürü otokratik sansürden daha tehlikeli bir hale getirmektedir (Ramonet, 2000; 58).

Tarihin her döneminde iktidar olanlar iletişim araçlarını düzenleme isteği içinde olmuşlardır. Çaplı'ya göre bunun iki nedeni vardır: Birincisi, hükümetlerin kamunun yararına olmayan fikirlerin ya da mesajların medya tarafından yayılma endişesine sahip olmasıdır. Diğer neden ise, hükümetlerin medya aracılığıyla vatandaşlara ulaşma isteğidir (Çaplı, 2002; 33).

Blunler ve Gurevitch, medya üzerindeki sınırlama ve baskıları yasal, normatif ve yapısal olmak üzere üçe ayırmaktadır. Yasal sınırlamalar yasama ve yürütme tarafından uygulanan yasal düzenlemeleri içerirken, normatif sınırlamalar medyanın siyasal ve toplumsal işlevlerinden doğan beklentileri ifade etmektedir. Yapısal sınırlamalar ise medya ve siyaset arasındaki formel ve enformel bağlantıları sonucunda siyasi partilerin medya üzerindeki etkisini ifade etmek için kullanılmaktadır (Çaplı, 2002; 33-34).

Medya, siyaset ve iktidar arasındaki ilişkiyi ortaya koymak üzere yazdığı makalesinde Şimşek, medya ve siyaset arasında karşılıklı bir ilişki olduğu üzerinde durmuş ve bu ilişkide "kuşatıcı çerçeveyi" oluşturanın siyaset olduğunu belirtmiştir (Şimşek, 2009; 132).

Haberlerin medya tarafından sunumuna ilişkin önemli bir diğer nokta haberlerde arka plan bilgisinin eksikliğidir. Olaylar kurgulanıp haber haline getirilirken nedenleri aktarılmaz, birbirleriyle bağ kurulmaz yalnızca sonuç aktarılır Olaylar haber haline getirilirken altında yatan sebeplere eğilmek yerine yüzeye yoğunlaşmak gazeteciliğin eğilimlerindendir. Aynı eğilim televizyon haberleri için de geçerlidir (Postman, 2001; 63). Gereksiz ayrıntılar ön plana çıkarılıp haber bir eğlenceye dönüştürülür. Böylece aynı temayı işleyen haberlerin bile birbiriyle ilişkisi koparılmakta, tipleştirilmekte ve benzer olayların daha önce içine yerleştirildikleri çerçevelerin yeniden kurulması sağlanmaktadır (İnal, 1995; 118-119).

Kısaca yapısal yanlılık, izleyicinin ya da okurun habere ve ona konu olan olaya yaklaşımını farklılaştırmaktadır. Bu durum da Liberal-çoğulcu yaklaşımın kitle iletişim araçları için öne sürdüğü nesnellik, tarafsızlık, dengelilik ilkeleri ile günlük pratikler arasında farklılıklar bulunduğunu gözler önüne sermektedir. Haberlerde egemen ideolojinin yeniden kurulduğu bir metin yapısı dikkati çekmektedir.

Onursoy, haberin metni dışında haber söyleminde yapısal yanlılığı destekleyen diğer unsurun da görsel tasarım olduğunu belirtmektedir; "Bir haberin sayfadaki tasarımıyla gösterilmesi ya da gizlenmesi mümkündür". Yapılan araştırmalar sonucunda okurun gazete okuma davranışları bilinmektedir. Poynter Institute tarafından yapılan Poynter Eye Track araştırmalarında ortaya çıkan sonuçlara göre, okurların genelde gazeteyi okumaya sağ köşesinden başladıkları ve sonra da sola doğru devam ettikleri görülmektedir. Araştırmalar, okurların sayfaya girerken editörün istediği yönlendirmeyi izleyerek sağ, sol ya da ortadan başladıklarını da göstermektedir. Ayrıca fotoğraflar ilk dikkati çeken unsurlar

olmaktadır. Sayfalarda fotoğraf, başlık, boyut ve renk gibi temel görsel elemanlar okuru çekmek için kullanılmaktadır. Bu unsurlar kullanılarak okura haberi okumasında "rehberlik edecek bir yol" oluşturulmakta ve oluşturulan "görsel hiyerarşi" ile okura bir okuma düzeni sunulmaktadır. Böylece önemli sayılacak bir haber okunurluğu azaltılarak dikkatler daha az önemli olan bir başka habere çekilebilmekte ve böylece bir taraf olma durumu gözlenmektedir (Onursoy, 2005; 142-144).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. GAZETECİLERİN YOKSULLUK VE MEDYADA TEMSİLİ HAKKINDA GÖRÜŞLERİ

Medyada yoksulluğun temsiline ilişkin çözümlemeyi yapmadan önce bu bölümde gazetecilerin yoksulluk ve medyada yoksulluğun temsili ile ilişkin görüşlerini ortaya koymak amacıyla yapılan çalışmaya yer verilecektir.

Bu araştırmanın çalışma grubu, Ankara'da ulusal gazetelerde ve haber ajanslarında çalışan muhabirlerden oluşmaktadır. Çalışma için belirlenen gazete ve haber ajanslarında çalışan muhabirlere Gazetecilerin Yoksulluk ve Medyada Temsili Yaklaşımları Ölçeği mail yoluyla gönderilmiş ve 57 muhabirden yanıt alınmıştır[6].

4.1. KİŞİSEL BİLGİ FORMUNDAN ELDE EDİLEN BULGULAR

Bu bölümde, ölçeğin girişinde bulunan kişisel bilgi formundan elde edilen bulgulara göre, araştırmaya katılanların, Çalıştığı kuruluş, Uzmanlık alanı, Cinsiyet, Yaş, Kıdem, Eğitim düzeyi, Mezun olduğu fakülte, derecelerine göre dağılımları ele alınmıştır.

4.1.1. ÇALIŞTIĞI KURUM

Araştırmaya katılanların Çalıştığı kuruluşa göre dağılımları Çizelge 2'de verilmiştir.

[6] Gazetecilerin Yoksulluk ve Medyada Temsili Yaklaşımları Ölçeği muhabirlere 2010 yılının Ocak ayında gönderilmiş ve Nisan ayı sonunda geri dönüşler tamamlanmıştır.

Çizelge 2. Araştırmaya Katılanların Çalıştığı Kuruluşa Göre Dağılımları

Çalıştığı Kuruluş	Sayı (n)	Yüzde (%)
Gazete	**37**	**65**
Ajans	**20**	**35**

Çizelge 2'de görüldüğü gibi, araştırmaya katılan 57 medya mensubunun 37'si (%65) gazetede ve 20'si (%35) haber ajansında görev yapmaktadır.

4.1.2. UZMANLIK ALANI

Araştırmaya katılanların uzmanlık alanlarına göre dağılımları Çizelge 3'de verilmiştir.

Çizelge 3. Araştırmaya Katılanların uzmanlık alanlarına Göre Dağılımları

Uzmanlık Alanları	Sayı (n)	Yüzde (%)
Ekonomi	**13**	**23**
Polis adliye	**6**	**10**
Kent Haberleri	**6**	**10**
Siyaset	**24**	**43**
Diğer	**8**	**14**

Çizelge 3'de görüldüğü gibi, araştırmaya katılan 57 medya mensubunun 24'ü (%43) siyaset alanında uzman olduğunu belirtirken, 13'ü (%23) ekonomi alanında

uzmandır. Kent haberleri ve polis adliye alında uzman olanları sayısı 6 (%10) dır. Çalışmaya katılanların 8"i (%14) diğer uzmanlık alanlarında çalışmaktadır.

4.1.3. CİNSİYET

Araştırmaya katılanların cinsiyetlerine göre dağılımları Çizelge 4'te verilmiştir.

Çizelge 4. Araştırmaya Katılanların Cinsiyetlerine Göre Dağılımları

Cinsiyet	**Sayı (n)**	**Yüzde (%)**
Kadın	15	27
Erkek	42	73
Toplam	57	100

Çizelge 4 incelendiğinde, araştırmaya katılan medya mensuplarının büyük çoğunluğunun erkek (%73) olduğu görülmektedir.

4.1.4. YAŞ

Araştırmaya katılanların yaşlarına göre dağılımları Çizelge 5'te verilmiştir.

Çizelge 5. Araştırmaya Katılanların Yaşlarına Göre Dağılımları

Yaş	Sayı (n)	Yüzde (%)
25 yaş ve altı	1	2
25 – 30	8	14
31 – 35	18	32
36 – 40	12	21
41 – 45	11	19
46 – 50	3	5
51 – üzeri	4	7
Toplam	57	100

Çizelge 5 incelendiğinde, araştırmaya katılanların %2'si 25 yaş altında, % 14'ü 25-30, %32'si 31-35, % 21"i 36-40, %19'u 41-45, %5'i 46-50 ve %7'si 51 ve üzeri yaşlarda olduğu görülmektedir. Buna göre çalışma grubunu oluşturan kişilerin % 70'inden fazlasının 31-45 yaş aralığında bulunduğu görülmektedir.

4.1.5. KIDEM

Araştırmaya katılanların kıdemlerine göre dağılımları Çizelge 6'da verilmiştir.

Çizelge 6. Araştırmaya Katılanların Kıdemlerine Göre Dağılımları

Kıdem	**Sayı (n)**	**Yüzde (%)**
1-5 yıl	8	14
6-10 yıl	11	20
11-15 yıl	16	28
16-20 yıl	8	14
21 yıl ve üzeri	14	24
Toplam	57	100

Çizelge 6 incelendiğinde, araştırmaya katılan muhabirlerin %14'ü 1-5 yıl, % 20'si 6-10 yıl, % 28'i 11-15 yıl, %14'ü 16-20 yıl ve % 24'ü 21 yıl ve üzerinde kıdeme sahiptir. Buna göre muhabirlerin en çok 11-15 yıllık kıdem aralığında yoğunlaştığı ancak diğer kıdem dönemlerinin de bu orana yakın olduğu görülmektedir.

4.1.6. EĞİTİM DÜZEYİ

Araştırmaya katılanların eğitim düzeylerine göre dağılımları Çizelge 7'de verilmiştir.

Çizelge 7. Araştırmaya Katılanların Eğitim Düzeylerine Derecelerine Göre Dağılımları

Eğitim Düzeyi	**Sayı (n)**	**Yüzde (%)**
İlköğretim-Lise	-	-
Ön Lisans	-	-
Lisans	49	86
Yüksek Lisans	8	14
Toplam	57	100

Çizelge 7 incelendiğinde, araştırmaya katılan muhabirlerden ilköğretim-lise ve ön lisans kategorilerini seçen olmamıştır. Çalışma grubunun %86'sının lisans mezunu iken % 14'ünün ise yüksek lisans mezunu olduğu görülmüştür. Buna göre çalışma grubunun yaklaşık olarak 6'da 1'inin alanlarına ilişkin olarak akademik çalışmaları takip ettiği görülmektedir.

4.1.7. FAKÜLTE

Araştırmaya katılanların mezun oldukları fakültelere göre dağılımları Çizelge 8'de verilmiştir.

Çizelge 8. Araştırmaya Katılanların Mezun Oldukları Fakülteye Göre Dağılımları

Fakülte	**Sayı (n)**	**Yüzde (%)**
İletişim Fakültesi	45	79
Diğer	12	21
Toplam	57	100

Çizelge 8 incelendiğinde, araştırmaya katılan medya mensuplarının 45 i (% 79) iletişim fakültesinden, 12 si (%21) diğer fakültelerden mezun olmuştur. Sonuçlara göre medya mensuplarının 5'te 1'inden fazlası alan dışı fakültelerden mezundur.

4.2. VERİ TOPLAMA ARACI (GAZETECİLERİN YOKSULLUK VE MEDYADA TEMSİLİ YAKLAŞIMLARI ÖLÇEĞİ)

Araştırmanın çalışma grubuna giren medya mensuplarının medyada yoksulluğun temsiline yaklaşımlarının eleştirellik ve liberallik boyutlarında ne olduğunun saptanması ve karşılaştırılması amacıyla Gazetecilerin Yoksulluk ve Medyada Temsili Yaklaşımları Ölçeği (Ek 1) geliştirilmiştir.

Ölçeğin geliştirilmesi sürecinde, literatür taraması ve akademisyen ve medya mensuplarının katıldığı odak grup çalışması yapılmış ve her iki boyutu temsil eden ifadeler saptanmıştır.

Bu araştırmada **Gazetecilerin Yoksulluk ve Medyada Temsili Yaklaşımları Ölçeği** taslağı iletişim fakültelerinden akademisyen ve uzmanların (Prof. Dr. Peyami Çelikcan, Doç. Dr. Abdülrezak Altun, Doç. Dr. Aslı Tunç, Yrd. Doç Ömay Çokluk, Dr. Filiz Akar, İletişim uzmanı Beyhan Sunal) görüşüne sunulmuştur. Gelen uzman görüşleri doğrultusunda **Gazetecilerin Yoksulluk ve Medyada Temsili Yaklaşımları Ölçeği** taslağı iki bölüm halinde hazırlanmıştır. Birinci bölümde 8 maddelik kişisel bilgiler (Çalıştığı kuruluş, görev, uzmanlık alanı, cinsiyet, yaş, kıdem, eğitim düzeyi, mezun olunan fakülte) ile 20 maddelik **Gazetecilerin Yoksulluk ve Medyada Temsili Yaklaşımlarını, eleştirel ve liberal** boyutlarda saptamaya yönelik ifadeden oluşmuş ve uygulamaya hazır hale getirilmiştir.

Gazetecilerin Yoksulluk ve Medyada Temsili Yaklaşımları Ölçeği 20 maddeden oluşmaktadır. Anket beşli likert dereceleme ölçeği şeklinde hazırlanmıştır. Ölçekte (1) Hiç Katılmıyorum, (2) Kısmen Katılıyorum, (3) Katılıyorum, (4) Çoğunlukla Katılıyorum, (5) Tamamen Katılıyorum ifadeleri yer almıştır. Araştırmanın amaçları arasında yer alan medya mensuplarının, medyada yoksulluğun temsili konusundaki ifadelere katılma düzeyini belirlemede kullanılan beşli derecelemeli ölçekte her bir maddeye verilecek cevap kodları 1.00 ile 5.00 arasında değişmektedir. Medya mensuplarının konu ile ilgili görüşlerinin neler olduğu ve bu görüşlerin puan sıralaması her maddenin ortalaması alınarak hesaplanmıştır. Görüşler puan sıralaması en yüksek ortalamadan başlayarak sıralı olarak verilmiştir. Medya mensuplarının Medyada yoksulluğun temsiline ilişkin görüşlerinin belirlenmesinde aritmetik ortalama ($\overline{X}$) ve standart sapma (ss) değerleri bulunmuş ve bu ortalamaların değerlendirilmesinde çizelge 9'da belirtilen aralıklar kullanılmıştır.

Çizelge 9. Değerlendirme Aralıkları

Değerlendirme Dereceleri	**Değerlendirme Aralıkları**
Hiç Katılmıyorum	0.00 – 1.79
Kısmen Katılıyorum	1.80 – 2.59
Katılıyorum	2.60 – 3.39
Çoğunlukla Katılıyorum	3.40 – 4.19
Tamamen Katılıyorum	4.20 – 5.00

Uygulamadan elde edilen veriler doğrultusunda faktör analizi (Temel Bileşenler Analizi) tekniği uygulanmıştır. Bu teknikle ölçeğin bir ya da birden fazla yapıyı ölçüp ölçmediği, tek boyutlu olup olmadığına bakılmıştır. Sosyal bilimlerde faktör yük değerinin en az .30 olması genel kabul görmektedir. (Hair ve ark, 1998: 385). Bu nedenle yük değer .30 un altında olan maddeler ölçek taslağından çıkarılmıştır.

Ölçek taslağının geçerliliği için faktör analizi sonunda açıklanan toplam varyans dikkate alınmıştır. Büyüköztürk'e (2005) göre, tek faktörlü ölçeklerde açıklanan toplam varyansın % 30 ve daha fazlası olması yeterlidir.

Güvenirlik çalışmaları için, Cronbach Alpha güvenirlik katsayısı kullanılmıştır. Bu çalışmada Özdamar'ın (2004) alpha katsayısının değerlendirilmesinde uyulan değerlendirme ölçütleri esas alınmıştır. Bu ölçütler aşağıdaki gibidir.

$.00 \leq \alpha \leq .40$ ise ölçek güvenilir değildir.

$.40 \leq \alpha \leq .60$ ise ölçek düşük güvenirliktedir.

$.60 \leq \alpha \leq .80$ ise ölçek oldukça güvenilirdir.

$.80 \leq \alpha \leq 1$ ise ölçek yüksek derecede güvenilirdir.

Ölçeğin yapı geçerliğinin sınanması amacıyla Faktör Analizi uygulanmadan önce verilerin Faktör Analizine uygun olup olmadığı KMO ve Bartlett testleri ile araştırılmıştır. KMO=0.627 ve Bartlett için $p<\alpha$ olması verilerin faktör analizine uygun olduğunu göstermektedir. 20 maddelik **Gazetecilerin Yoksulluk ve Medyada Temsili Yaklaşımları Ölçeğinden** elde edilen verilerin faktör analizi sonucunda ölçeğin 2 boyutlu olduğu belirlenmiştir. İki faktörün toplam varyansı açıklama miktarı % 36. 840'dır.

Bu çalışmada faktör yükü için alt sınır 0.30 olarak belirlenmiştir. Faktör yükü 0.30'un altında kalan maddelerin ölçekten çıkarılmasının uygun olacağı düşünülmüş ve üç madde ölçekten çıkarılmıştır. Bu maddeler: 20, 6 ve 19. maddelerdir. Ölçekte kalan 17 sorudan 9'u 1. faktörde, 8'i 2. faktörde yer almıştır. 1. faktörde yer alan maddeler incelendiğinde bu maddelerin eleştirellik özelliklerini yansıtan maddeler olduğu belirlenmiş ve 1. faktör "eleştirel yaklaşım" boyutu olarak tanımlanmıştır. Aynı şekilde 2. faktörde yer alan maddeler incelendiğinde bu maddelerin liberallik özelliklerini yansıtan maddeler olduğu belirlenmiş ve 2. faktör "liberal yaklaşım" boyutu olarak tanımlanmıştır. Faktör Analizi sonuçlarına göre düzgün faktör yapısı elde edilip edilmediğinin tespit edilmesi için, regresyon yöntemine göre ayrıştırılmış iki faktör payı hesaplanmış ve faktörler arasındaki korelasyona bakılmıştır. Ölçeğin faktör analizi sonucunda elde edilen faktör yapısının düzgün olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ölçeğin 1. boyutu olan "Eleştirel yaklaşım"da yer alan 9 maddenin faktör yükleri Çizelge 10'da verilmiştir.

Çizelge 10. Eleştirel Yaklaşım Faktör Yükleri

Madde	**Faktör Yükü**	**Madde Toplam Korelasyonu**
M13	,751	,5148
M14	,660	,5584
M1	,647	,5270
M17	,596	,3144
M8	,537	,4989
M5	,493	,5148
M11	,493	,4571
M18	,439	,3347
M16	,414	,3757
Crombach Alpha Katsayısı= ,755 Faktörün Açıkladığı ToplamVaryans=% 19.088		

Çizelge 10'da görüldüğü gibi, "Eleştirel yaklaşım" boyutunda yer alan 9 maddenin faktör yükleri 0.414 - 0.751 aralığında değişmektedir. Güvenirliğin bir göstergesi olarak Cronbach alpha iç tutarlılık katsayısı ve madde toplam korelasyonları hesaplanmıştır. "Eleştirel yaklaşım" boyutunda madde toplam korelasyonları ,3144 ile ,5584 arasında değişmektedir. Cronbach Alpha Katsayısının ise 0,755 olduğu görülmektedir. Yapılan faktör analizi sonucunda bu boyut için açıklanan varyans %19.088 olarak bulunmuştur. Ölçeğin "Eleştirel yaklaşım" boyutunun güvenilir olduğu ve maddelerinin ayırt edici olduğu söylenebilir. Ölçeğin

2. boyutu olan “liberal yaklaşım” da yer alan 8 maddenin faktör yükleri Çizelge 11’de verilmiştir.

Çizelge 11. Eleştirel Yaklaşım Faktör Yükleri

Madde	**Faktör Yükü**	**Madde Toplam Korelasyonu**
M9	,720	,4784
M7	,679	,5006
M2	,551	,4057
M10	,513	,3119
M4	,506	,2704
M3	,478	,4138
M15	,468	,4896
M12	,427	,4425
Crombach Alpha Katsayısı= ,721 Faktörün Açıkladığı ToplamVaryans=% 17.752		

Çizelge 11’de görüldüğü gibi, “liberal yaklaşım” boyutunda yer alan 8 maddenin faktör yükleri 0.42-0.72 aralığında değişmektedir. “liberal yaklaşım” boyutunda madde toplam korelasyonları ,270 ile 0.500 arasında değişmektedir. Cronbach Alpha Katsayısının ise 0,721 olduğu görülmektedir. Yapılan faktör analizi sonucunda bu boyut için açıklanan varyans %17.75 olarak bulunmuştur. Ölçeğin “liberal yaklaşım” boyutunun güvenilir olduğu ve maddelerinin ayırt edici olduğu söylenebilir.

4.3. VERİLERİN ANALİZİ

Gazetecilerin Medyada yoksulluğun temsiline ilişkin görüşleri ile ilgili toplanan veriler SPSS (Statistical Package for Social Sciences) programına aktarılmış istatistik analizleri yapılarak elde edilen bilgiler çözümlenmiştir.

4.4. BULGULAR VE YORUMLAR

Medya mensuplarının Medyada yoksulluğun temsiline ilişkin görüşlerinin belirlenmesinde aritmetik ortalama ($\overline{X}$) ve standart sapma (ss) değerleri bulunmuştur. Bu değerlerin katılımcıların cinsiyetine, çalıştığı kuruluş, fakülteye göre farklılık gösterip göstermediğine ilişkisiz t-testi ile; uzmanlık alanı, yaş, eğitim düzeyi, mesleki kıdeme göre farklılık gösterip göstermediğine tek yönlü ANOVA (One-way ANOVA) ile bakılmıştır.

Farkın anlamlı çıkması durumunda ise farkın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla LSD çoklu karşılaştırma testi uygulanmıştır. Manidarlık sınamalarında anlamlılık düzeyi olarak $\alpha = 0.05$ alınmıştır.

Bu bölümde, medya mensuplarının yoksulluk ve medyada temsiline ilişkin görüşlerini belirlemek üzere muhabirlere uygulanan Gazetecilerin Yoksulluk ve Medyada Temsili Yaklaşımları Ölçeği'nden elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Bulgular, dört başlıkta ele alınmıştır: Bunlardan ilki medya mensuplarının medyada yoksulluğun temsili yaklaşımı boyutlarından **eleştirel** boyuttaki maddelere verdikleri yanıtların ortalama, standart sapma ve sıra değerleri, eleştirel boyuttan elde ettikleri puanların çalıştığı kuruluş, uzmanlık alanı, cinsiyet, yaş, kıdem, eğitim düzeyi, mezun olduğu fakülte değişkenlerine göre farklılık gösterip göstermediğinin

araştırılmıştır. Benzer şekilde ikinci kısımda medya mensuplarının medyada yoksulluğun temsili yaklaşımı boyutlarından **liberal** boyuttaki maddelere verdikleri yanıtların ortalama, standart sapma ve sıra değerleri, liberal boyuttan elde ettikleri puanların çalıştığı kuruluş, uzmanlık alanı, cinsiyet, yaş, kıdem, eğitim düzeyi, mezun olduğu fakülte değişkenlerine göre farklılık gösterip göstermediğinin araştırılmasıdır. Üçüncü başlık, Gazetecilerin Yoksulluk ve Medyada Temsili Yaklaşımları Ölçeği'nden aldıkları toplam puanlara göre medyada yoksulluğun temsili yaklaşımlarının ne olduğunun belirlenmesinden oluşmaktadır. Dördüncü başlık ise medya mensuplarının ölçek maddelerine katılımlarına göre dağılımlarını içermektedir.

4.4.1. MEDYADA YOKSULLUĞUN TEMSİLİ YAKLAŞIMI ELEŞTİREL BOYUTU

Medya mensuplarının medyada yoksulluğun temsili yaklaşımı boyutlarından **eleştirel** boyutta yer alan maddelere verdikleri yanıtların ortalama, standart sapma ve sıra değerleri Çizelge 12'de verilmiştir.

Çizelge 12. Eleştirel Boyuta İlişkin Ortalama, Standart Sapma ve Sıra Değerleri

Maddeler		$\bar{x}$	**ss**	**Sıra no**
m13	Yoksulluk haberinin içeriğini, yoksulluğun nedeni değil, sonucu oluşturur.	2,9825	1,3295	6
m14	İşsizlik olgusu toplumsal refah ve yoksullukla ilgilidir.	3,0175	1,2463	4
m01	Yoksulluk, var olan üretim sisteminin yol açtığı bölüşüm sorunlarının kaçınılmaz bir	3,2456	1,2288	3

	sonucudur.			
m17	Yoksulluk haberleri, ancak hikâyenin çok trajik ve ilgi çekici olması durumunda manşetten verilir.	3,0000	1,3363	5
m08	Yoksulluk sorununun çözümü bir yönetim çabasına ve sistemde reforma bağlıdır.	3,7193	1,1141	1
m05	Farklı ideolojiye sahip medya mecralarının yoksullukla ilgili bir olaya dair yaptıkları haberler, temel olarak egemen söylemi destekler.	2,8246	1,2062	8
m11	Kapkaç, cinnet ve yağmalama haberleri yoksulluk olgusunun sonuçlarıdır.	2,7895	1,2832	9
m18	Yoksulluk bireyin toplumsal hayata katılabilmesi için gereken; eğitim, sosyal güvence, sosyal ilişki ve toplumsal faaliyetlerden mahrum kalmasıdır.	3,4737	1,3997	2
m16	Yoksulluk, bireysel çaba ile aşılamayacak bir olgudur.	2,9298	1,3512	7

Çizelge 12 incelendiğinde, tüm medya mensuplarının eleştirel boyuttaki maddelerle ilgileri görüşleri arasında "Yoksulluk sorununun Çözümü Bir Yönetim Çabasına ve Sistemde Reforma Bağlıdır" (m08) ifadesine en fazla katıldıkları, bunu "Yoksulluk Bireyin Toplumsal Hayata Katılabilmesi İçin Gereken; Eğitim, Sosyal Güvence, Sosyal İlişki ve Toplumsal Faaliyetlerden Mahrum Kalmasıdır" (m18) ve "Yoksulluk, Var olan Üretim Sisteminin Yol Açtığı Bölüşüm Sorunlarının Kaçınılmaz Bir Sonucudur" (m01) ifadelerinin izlediği görülmektedir. Çalışma grubunda yer alan muhabirlerin eleştirel boyutta ağırlıklı olarak katıldıkları maddeler incelendiğinde yoksulluğu, maddi mahrumiyetin ötesinde insani yoksulluk boyutunda ele aldıkları, yoksulluğu var olan üretim sisteminin bir sonucu olarak

gördükleri ve sorunun çözümünü bireysel değil sisteme ilişkin reformla açıkladıkları görülmektedir.

Medya Mensuplarının eleştirel boyuttaki maddelerden en az katıldıkları ifadelerin sırasıyla "Kapkaç, Cinnet ve Yağmalama Haberleri Yoksulluk Olgusunun Sonuçlarıdır" (m11), "Farklı İdeolojiye Sahip Medya Mecralarının Yoksullukla İlgili Bir Olaya Dair Yaptıkları Haberler, Temel Olarak Egemen Söylemi Destekler" (m05), "Yoksulluk, bireysel çaba ile aşılamayacak bir olgudur." (m16) olduğu belirlenmiştir. Buna göre çalışma grubunda yer alan muhabirler, yoksulluğun sonuçları olan kapkaç, cinnet ve yağmalamayı yoksulluk olgusunun uzağında görmektedir. Ayrıca muhabirlerin yoksulluğun medyada temsili konusunda farklı ideolojiye sahip medya mecralarının temelde egemen söylemi desteklediğine daha az katıldığı görülmektedir.

4.4.1.1. MEDYA MENSUPLARININ CİNSİYETE GÖRE ELEŞTİREL BOYUTTAKİ DURUMLARI

Medya Mensuplarının Cinsiyete Göre Eleştirel Boyutta elde ettikleri toplam puanları hesaplanmış ve bu puanların cinsiyet değişkenine göre manidar farklılık gösterip göstermediği t-testi ile araştırılmıştır. Cinsiyet değişkenine göre t-testi sonuçları Çizelge 13'de verilmiştir.

Çizelge 13. Cinsiyet Değişkenine Göre Eleştirel Boyut Puanlarına İlişkin t-Testi Sonuçları

Boyut	Kurum	N	$\overline{X}$	S	sd	t	p
Eleştirel	Kadın	15	30,5333	6,1629	55	1,748	,086
	Erkek	42	27,0714	6,7223			

Çizelge 13 incelendiğinde, medya mensuplarının eleştirel boyuttaki görüşleri arasında cinsiyete göre (kadın-erkek) anlamlı bir farklılık görülmemektedir [t (55)=1,78, p>.05]. Bu bulgu, eleştirel boyutta yer alan ifadelere ilişkin görüşler ile cinsiyet arasında bir ilişkinin olmadığı şeklinde yorumlanabilir.

4.4.1.2. MEDYA MENSUPLARININ YAŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE ELEŞTİREL BOYUTTAKİ DURUMLARI

Medya Mensuplarının Yaş Değişkenine Göre Eleştirel Boyutta elde ettikleri toplam puanları hesaplanmış ve bu puanların yaş değişkenine göre manidar farklılık gösterip göstermediği tek yönlü Varyans Analizi ile araştırılmıştır. Yaş değişkenine göre varyans Analizi sonuçları Çizelge 14'te verilmiştir.

Çizelge 14. Medya Mensuplarının Yaş Değişkenine Göre Eleştirel Boyuttaki Puanlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Boyut	**Yaş**	**N**	$\overline{X}$	**S**	**sd**	**F**	**p**	**Anlamlı Fark (LSD)**
Eleştirel	1. 35 Yaş ve altı	27	30,9259	6,3241	2;54	7,478	,001	1 – 2 1 – 3
	2. 36-45	23	26,3478	6,0423				
	3. 46 Yaş ve üzeri	7	22,0000	4,6188				

Çizelge 14 sonuçlarına göre, eleştirel boyuta ilişkin medya mensuplarının görüşleri arasında yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılık bulunmuştur [F (2 - 54) = 7,478, p<.05]. Başka deyişle, medya mensuplarının eleştirel boyuttaki görüşleri yaş değişkenine göre anlamlı biçimde değişmektedir. Yaş grupları arası farkların hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan Scheffe testinin sonuçlarına

göre; birinci grubun ($\overline{X}$ = 30,92) 2. grup ($\overline{X}$ =26,34) ve 3. gruba göre ($\overline{X}$ = 22,00) eleştirel boyuta katılımları daha yüksektir. Analiz sonuçları, 35 ve altındaki yaş grupları ile 36-45 yaş arasını kapsayan genç grubun, yaşı 46 ve üzerinde olan daha ileri yaştaki gruba göre yoksulluk ve medyada temsiline daha eleştirel bir perspektiften yaklaştığını ortaya koymaktadır. Diğer bir değişle yaş ilerledikçe eleştirel boyuttan uzaklaşıldığı gözlenmektedir.

4.4.1.3. MEDYA MENSUPLARININ ÇALIŞTIĞI KURULUŞA GÖRE ELEŞTİREL BOYUTTAKİ DURUMLARI

Medya Mensuplarının Çalıştığı Kuruluşa Göre elde ettikleri toplam puanları hesaplanmış ve bu puanların çalıştığı kuruluş değişkenine göre manidar farklılık gösterip göstermediği t-testi ile araştırılmıştır. Çalıştığı kuruluş değişkenine göre t-testi sonuçları Çizelge 15'te verilmiştir.

Çizelge 15. Çalıştığı Kurum Değişkenine Göre Eleştirel Boyut Puanlarına İlişkin t-Testi Sonuçları

Boyut	Kurum	N	$\overline{X}$	S	sd	t	p
Eleştirel	Gazete	37	26.83	6.59	55	1.78	0.79
	Ajans	20	30.10	6.54			

Çizelge 15 incelendiğinde, medya mensuplarının eleştirel boyuttaki görüşleri arasında çalıştıkları kuruma göre (gazete ve ajans) anlamlı bir farklılık görülmemektedir [t(55)=1,78, p>.05]. Bu bulgu, eleştirel boyutta yer alan ifadelere ilişkin görüşler ile çalışılan kurum arasında bir ilişkinin olmadığı şeklinde yorumlanabilir.

4.4.1.4. MEDYA MENSUPLARININ UZMANLIK ALANI DEĞİŞKENİNE GÖRE ELEŞTİREL BOYUTTAKİ DURUMLARI

Medya Mensuplarının Uzmanlık Alanı Değişkenine Göre Eleştirel Boyuttan elde ettikleri toplam puanları hesaplanmış ve bu puanların uzmanlık alanı değişkenine göre manidar farklılık gösterip göstermediği tek yönlü Varyans Analizi ile araştırılmıştır. Uzmanlık alanı değişkenine göre varyans Analizi sonuçları Çizelge 16'da verilmiştir.

Çizelge 16. Medya Mensuplarının Uzmanlık Alanı Değişkenine Göre Eleştirel Boyuttaki Puanlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Boyut	**Uzmanlık Alanı**	**N**	$\overline{X}$	**S**	**sd**	**F**	**p**
Eleştirel	Ekonomi	13	27,0769	5,9925	4;52	,289	,884
	Polis - Adliye	6	29,5000	8,9163			
	Kent Haberleri	6	26,0000	7,1274			
	Siyaset	24	28,4167	6,3377			
	Diğer	8	28,5000	8,0711			

Çizelge 16 incelendiğinde, eleştirel boyuta ilişkin medya mensuplarının görüşleri arasında çalıştıkları uzmanlık alanına göre anlamlı bir farklılık bulunamamıştır [F (4 - 52) = 0,289 p>.05]. Başka deyişle, medya mensuplarının eleştirel boyuttaki görüşleri uzmanlık alanına bağlı olarak değişme göstermemektedir.

4.4.1.5. MEDYA MENSUPLARININ KIDEM DEĞİŞKENİNE GÖRE ELEŞTİREL BOYUTTAKİ DURUMLARI

Medya Mensuplarının Kıdem Değişkenine Göre Eleştirel Boyutta elde ettikleri toplam puanları hesaplanmış ve bu puanların kıdem değişkenine göre manidar farklılık gösterip göstermediği tek yönlü Varyans Analizi ile araştırılmıştır. Kıdem değişkenine göre varyans Analizi sonuçları Çizelge 17'de verilmiştir.

Çizelge 17. Medya Mensuplarının Kıdem Değişkenine Göre Eleştirel Boyuttaki Puanlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Boyut	**Kıdem**	**N**	$\overline{X}$	**S**	**sd**	**F**	**p**	**Anlamlı Fark (LSD)**
Eleştirel	1. 1-5yıl	8	34,5000	5,2644	4;52	6.095	.000	1 – 4 1 - 5 2 - 5
	2. 6-10 yıl	11	31,9091	5,3189				
	3. 11-15 yıl	16	26,8750	6,6320				
	4. 16-20 yıl	8	24,2500	5,0639				
	5. 21 yıl ve üzeri	14	24,5714	5,5291				

Çizelge 17 sonuçlarına göre, eleştirel boyuta ilişkin medya mensuplarının görüşleri arasında kıdem değişkenine göre anlamlı bir farklılık bulunmuştur [F (4 - 52) = 6,095, p<.05]. Başka bir deyişle, medya mensuplarının eleştirel boyuttaki görüşleri kıdem değişkenine göre anlamlı biçimde değişmektedir. Grupları arası farkların hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan Scheffe testinin sonuçlarına göre; birinci grubun ($\overline{X}$ = 34,50) 4. grup ($\overline{X}$ = 24,25) ve 5. grup ($\overline{X}$ =24,57) göre eleştirel boyuta katılımları daha fazladır. Aynı şekilde 2. grubun da ($\overline{X}$ =31,90) yine 5. gruba göre ($\overline{X}$ =24,57) eleştirel boyuta katılımı daha yüksektir. Analiz sonuçları, en az kıdeme sahip ilk iki grubun en çok deneyime sahip son iki

gruba göre, eleştirel boyutta yer aldığı bulunmuştur. Diğer bir değişle deneyimi az olan genç gruplar, daha deneyimli gruplara göre yoksulluğun medyada temsilinde daha eleştirel baktıkları bulunmuştur.

4.4.1.6. MEDYA MENSUPLARININ FAKÜLTE DEĞİŞKENİNE GÖRE ELEŞTİREL BOYUTTAKİ DURUMLARI

Medya Mensuplarının Fakülte Değişkenine Göre Eleştirel Boyutta elde ettikleri toplam puanları hesaplanmış ve bu puanların Fakülte değişkenine göre manidar farklılık gösterip göstermediği t-testi ile araştırılmıştır. Fakülte değişkenine göre t-testi sonuçları Çizelge 18'de verilmiştir.

Çizelge 18. Fakülte Değişkenine Göre Eleştirel Boyut Puanlarına İlişkin t-Testi Sonuçları

Boyut	Kurum	N	$\overline{X}$	S	sd	t	p
Eleştirel	İletişim	45	28,4667	6,7709	55	1,057	,295
	Diğer	12	26,1667	6,3937			

Çizelge 18 incelendiğinde, medya mensuplarının eleştirel boyuttaki görüşleri arasında mezun oldukları fakülte değişkenine göre (iletişim ve diğer) anlamlı bir farklılık görülmemektedir [t (55)=1,05, p>.05]. Bu bulgu, eleştirel boyutta yer alan ifadelere ilişkin görüşler ile mezun olunan fakülte arasında bir ilişkinin olmadığı şeklinde yorumlanabilir.

4.4.1.7. MEDYA MENSUPLARININ EĞİTİM DÜZEYİ DEĞİŞKENİNE GÖRE ELEŞTİREL BOYUTTAKİ DURUMLARI

Medya Mensuplarının Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Eleştirel Boyutta elde ettikleri toplam puanları hesaplanmış ve bu puanların Eğitim Düzeyi değişkenine göre manidar farklılık gösterip göstermediği t-testi ile araştırılmıştır. Eğitim Düzeyi değişkenine göre t-testi sonuçları Çizelge 19'da verilmiştir.

Çizelge 19. Medya Mensuplarının Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Eleştirel Boyuttaki Puanlarına İlişkin t-testi Analizi Sonuçları

Boyut	**Eğitim Düzeyi**	**N**	$\overline{X}$	**S**	**sd**	**t**	**p**
Eleştirel	lisans	49	27,6327	6,8426	55	,974	,334
	Yüksek lisans	8	30,1250	5,6930			

Çizelge 19 incelendiğinde, medya mensuplarının eleştirel boyuttaki görüşleri arasında eğitim düzeyine göre bir farklılık görülmemektedir [t(55)=1,78, p>.05]. Bu bulgu, eleştirel boyutta yer alan ifadelere ilişkin görüşler ile eğitim düzeyi arasında bir ilişkinin olmadığı şeklinde yorumlanabilir.

4.4.2. MEDYADA YOKSULLUĞUN TEMSİLİ YAKLAŞIMI LİBERAL BOYUTU

Medya mensuplarının yoksulluk ve medyada temsili yaklaşımı boyutlarından **liberal** boyutta yer alan maddelere verdikleri yanıtların ortalama, standart sapma ve sıra değerleri Çizelge 20'de verilmiştir.

Çizelge 20. Liberal Boyuta İlişkin Ortalama, Standart Sapma ve Sıra Değerleri

Maddeler		$\bar{x}$	**ss**	**Sıra no**
m9	Yoksulluğa ilişkin haberlerde kamuoyunun genel kanaatini aktarmak yoksulların görüşlerini almaktan önceliklidir.	3,6140	1,1300	2
m7	Yoksulluk, basında doğru bir biçimde ve gerektiği gibi temsil edilmektedir.	1,8070	1,2455	6
m2	Yoksulluk, bireylerin temel ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri için asgari bir gelir ve harcama düzeyine sahip olamamasıdır.	1,7719	,9823	7
m10	Toplumun tüm kesimleri gibi yoksulların kanaatleri de haberlerde temsil edilir.	2,7719	1,1805	4
m4	Yoksulluk nedeniyle ortaya çıkan olaylar ancak 3. sayfa için haber yapılabilir.	2,9825	1,1725	3
m3	Yoksulluk haberlerinde farklı görüşleri aktarmak için çeşitli uzmanlardan alınan bilgilere yer vermek önemlidir.	2,4035	1,2227	5
m15	Açlık sınırının açıklandığı bir haberde uzman görüşü, yoksul birinin görüşünden önceliklidir.	3,7895	1,0813	1
m12	Yoksulluk, ekonomik gelişme ile çözümlenebilecek bir sorundur.	1,1930	,6392	8

Çizelge 20 incelendiğinde, tüm medya mensuplarının liberal boyuttaki maddelerle ilgileri görüşleri arasında "Açlık sınırının açıklandığı bir haberde uzman görüşü, yoksul birinin görüşünden önceliklidir." (m15) ifadesine en fazla katıldıkları, bunu "Yoksulluğa ilişkin haberlerde kamuoyunun genel kanaatini aktarmak

yoksulların görüşlerini almaktan önceliklidir.” (m09) ve “Yoksulluk nedeniyle ortaya çıkan olaylar ancak 3. sayfa için haber yapılabilir.” (m04) ifadelerinin izlediği görülmektedir. Buna göre çalışma grubunda yer alan muhabirlerin yoksulluğun medyada temsiline ilişkin kamuoyunun genel kanaatinin ya da uzmanların görüşünün yoksulların kendi görüşlerinden daha öncelikli bulduğu görülmektedir. Ayrıca yoksulluk olgusuna ilişkin haberlerin temsilinde trajik olayların aktarımına yer verilen 3. Sayfayı uygun bulmaktadırlar.

Medya Mensuplarının eleştirel boyuttaki maddelerden en az katıldıkları ifadelerin sırasıyla “Yoksulluk, ekonomik gelişme ile çözümlenebilecek bir sorundur.” (m12), “Yoksulluk, bireylerin temel ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri için asgari bir gelir ve harcama düzeyine sahip olamamasıdır.” (m02), “Yoksulluk, basında doğru bir biçimde ve gerektiği gibi temsil edilmektedir.” (m06) olduğu belirlenmiştir. Buna göre muhabirlerin liberallik boyutunda yer alan maddelerden yoksulluğun mutlak yoksulluk çerçevesinde tanımına ve yoksulluğun ekonomik gelişme ile çözülebileceğine ilişkin maddeye daha az katıldıkları gözlenmiştir. Ayrıca yoksulluğun basında temsilinin doğru ve gereği gibi temsil edildiği maddesine de az katılımda bulunmuşlardır.

4.4.2.1. MEDYA MENSUPLARININ CİNSİYETE GÖRE LİBERAL BOYUTTAKİ DURUMLARI

Medya Mensuplarının Cinsiyete Göre Liberal Boyutta elde ettikleri toplam puanları hesaplanmış ve bu puanların cinsiyet değişkenine göre manidar farklılık gösterip göstermediği t-testi ile araştırılmıştır. Cinsiyet değişkenine göre t-testi sonuçları Çizelge 21’de verilmiştir.

Çizelge 21. Cinsiyet Değişkenine Göre Liberal Boyut Puanlarına İlişkin t-Testi Sonuçları

Boyut	Kurum	N	$\overline{X}$	S	sd	t	p
Liberal	Kadın	15	21,8000	5,6720	55	1,302	,198
	Erkek	42	19,8095	4,8652			

Çizelge 21 incelendiğinde, medya mensuplarının liberal boyuttaki görüşleri arasında cinsiyete göre (kadın-erkek) anlamlı bir farklılık görülmemektedir [t (55)=1,308 , p>.05]. Bu bulgu, liberal boyutta yer alan ifadelere ilişkin görüşler ile cinsiyet arasında bir ilişkinin olmadığı şeklinde yorumlanabilir.

4.4.2.2. MEDYA MENSUPLARININ YAŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE LİBERAL BOYUTTAKİ DURUMLARI

Medya Mensuplarının Yaş Değişkenine Göre Liberal Boyutta elde ettikleri toplam puanları hesaplanmış ve bu puanların yaş değişkenine göre manidar farklılık gösterip göstermediği tek yönlü Varyans Analizi ile araştırılmıştır. Yaş değişkenine göre varyans Analizi sonuçları Çizelge 22'de verilmiştir.

Çizelge 22. Medya Mensuplarının Yaş Değişkenine Göre Liberal Boyuttaki Puanlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Boyut	Yaş	N	$\overline{X}$	S	sd	F	p
Liberal	1. 35 Yaş ve altı	27	20,5556	5,1091	2;54	,325	,724
	2. 36-45	23	20,5217	5,5257			
	3. 46 Yaş ve üzeri	7	18,8571	4,0178			

Çizelge 22 sonuçlarına göre, medya mensuplarının liberal boyuttaki görüşleri arasında yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılık görülmemektedir [F (2 - 54) =

,325, p>.05]. Başka bir deyişle, medya mensuplarının liberal boyutta yer alan ifadelere ilişkin görüşleri ile yaş değişkeni arasında bir ilişki bulunmamaktadır.

4.4.2.3. MEDYA MENSUPLARININ ÇALIŞTIĞI KURULUŞA GÖRE LİBERAL BOYUTTAKİ DURUMLARI

Medya Mensuplarının Çalıştığı Kuruma Göre Liberal Boyutta elde ettikleri toplam puanları hesaplanmış ve bu puanların çalıştığı kuruluş değişkenine göre manidar farklılık gösterip göstermediği t-testi ile araştırılmıştır. Çalıştığı kuruluş değişkenine göre t-testi sonuçları Çizelge 23'de verilmiştir.

Çizelge 23. Çalıştığı Kurum Değişkenine Göre Liberal Boyut Puanlarına İlişkin t-Testi Sonuçları

Boyut	Kurum	N	$\overline{X}$	S	sd	t	p
Liberal	Gazete	37	20,7568	5,3093	55	.848	.400
	Ajans	20	19,5500	4,7625			

Çizelge 23 incelendiğinde, medya mensuplarının liberal boyuttaki görüşleri arasında çalıştıkları kuruma göre (gazete ve ajans) anlamlı bir farklılık görülmemektedir [t(55)=,848, p>.05]. Bu bulgu, liberal boyutta yer alan ifadelere ilişkin görüşler ile çalışılan kurum arasında bir ilişkinin olmadığı şeklinde yorumlanabilir.

4.4.2.4. MEDYA MENSUPLARININ UZMANLIK ALANI DEĞİŞKENİNE GÖRE LİBERAL BOYUTTAKİ DURUMLARI

Medya Mensuplarının Uzmanlık Alanı Değişkenine Göre Liberal Boyuttan elde ettikleri toplam puanları hesaplanmış ve bu puanların uzmanlık alanı değişkenine göre manidar farklılık gösterip göstermediği tek yönlü Varyans Analizi ile araştırılmıştır. Uzmanlık alanı değişkenine göre varyans Analizi sonuçları Çizelge 24'te verilmiştir.

Çizelge 24. Medya Mensuplarının Uzmanlık Alanı Değişkenine Göre Liberal Boyuttaki Puanlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Boyut	**Uzmanlık Alanı**	**N**	$\overline{X}$	**S**	**sd**	**F**	**p**
Liberal	Ekonomi	13	21,2308	5,2939	4;52	,842	,505
	Polis - Adliye	6	19,3333	5,3914			
	Kent Haberleri	6	19,0000	4,3359			
	Siyaset	24	21,2083	5,6797			
	Diğer	8	18,0000	2,8785			

Çizelge 24 incelendiğinde, liberal boyuta ilişkin medya mensuplarının görüşleri arasında çalıştıkları uzmanlık alanına göre anlamlı bir farklılık bulunamamıştır [F (4 - 52) = 0,842 > p.05]. Başka deyişle, medya mensuplarının liberal boyuttaki görüşleri uzmanlık alanına bağlı olarak değişme göstermemektedir.

4.4.2.5. MEDYA MENSUPLARININ KIDEM DEĞİŞKENİNE GÖRE LİBERAL BOYUTTAKİ DURUMLARI

Medya Mensuplarının Kıdem Değişkenine Göre Liberal Boyutta elde ettikleri toplam puanları hesaplanmış ve bu puanların kıdem değişkenine göre manidar farklılık gösterip göstermediği tek yönlü Varyans Analizi ile araştırılmıştır. Kıdem değişkenine göre varyans Analizi sonuçları Çizelge 25'te verilmiştir.

Çizelge 25. Medya Mensuplarının Kıdem Değişkenine Göre Liberal Boyuttaki Puanlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Boyut	Kıdem	N	$\overline{X}$	S	sd	F	p
Liberal	1. 1-5yıl	8	21,1250	4,9117	4;52	,059	,993
	2. 6-10 yıl	11	20,1818	4,7078			
	3. 11-15 yıl	16	20,3750	5,4268			
	4. 16-20 yıl	8	20,1250	5,9387			
	5. 21 yıl ve üzeri	14	20,0714	5,3989			

Çizelge 25 sonuçlarına göre, liberal boyuta ilişkin medya mensuplarının görüşleri arasında kıdem değişkenine göre anlamlı bir farklılık bulunamamıştır [F (4 - 52) = .059, p >.05].

4.4.2.6. MEDYA MENSUPLARININ FAKÜLTE DEĞİŞKENİNE GÖRE LİBERAL BOYUTTAKİ DURUMLARI

Medya Mensuplarının Fakülte değişkenine göre Liberal Boyutta elde ettikleri toplam puanları hesaplanmış ve bu puanların Fakülte değişkenine göre manidar

farklılık gösterip göstermediği t-testi ile araştırılmıştır. Fakülte değişkenine göre t-testi sonuçları Çizelge 26'da verilmiştir.

Çizelge 26. Cinsiyet Değişkenine Göre Eleştirel Boyut Puanlarına İlişkin t-Testi Sonuçları

Boyut	Kurum	N	$\bar{X}$	S	sd	t	p
Liberal	İletişim	45	20,0667	5,0560	55	,759	,451
	Diğer	12	21,3333	5,4328			

Çizelge 26 incelendiğinde, medya mensuplarının liberal boyuttaki görüşleri arasında mezun oldukları fakülte değişkenine göre (iletişim ve diğer) anlamlı bir farklılık görülmemektedir [t (55)=,759, p>.05]. Bu bulgu, eleştirel boyutta yer alan ifadelere ilişkin görüşler ile mezun olunan fakülte arasında bir ilişkinin olmadığı şeklinde yorumlanabilir.

4.4.2.7. MEDYA MENSUPLARININ EĞİTİM DÜZEYİ DEĞİŞKENİNE GÖRE LİBERAL BOYUTTAKİ DURUMLARI

Medya Mensuplarının Eğitim Düzeyi değişkenine göre Liberal Boyutta elde ettikleri toplam puanları hesaplanmış ve bu puanların eğitim düzeyi değişkenine göre manidar farklılık gösterip göstermediği t-testi ile araştırılmıştır. Eğitim Düzeyi değişkenine göre t-testi sonuçları Çizelge 27'de verilmiştir.

Çizelge 27. Medya Mensuplarının Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Liberal Boyuttaki Puanlarına İlişkin t-testi Analizi Sonuçları

Boyut	Eğitim Düzeyi	N	$\overline{X}$	S	sd	t	p
Liberal	lisans	49	20,6939	5,0506	55	1,326	,190
	Yüksek lisans	8	18,1250	5,2763			

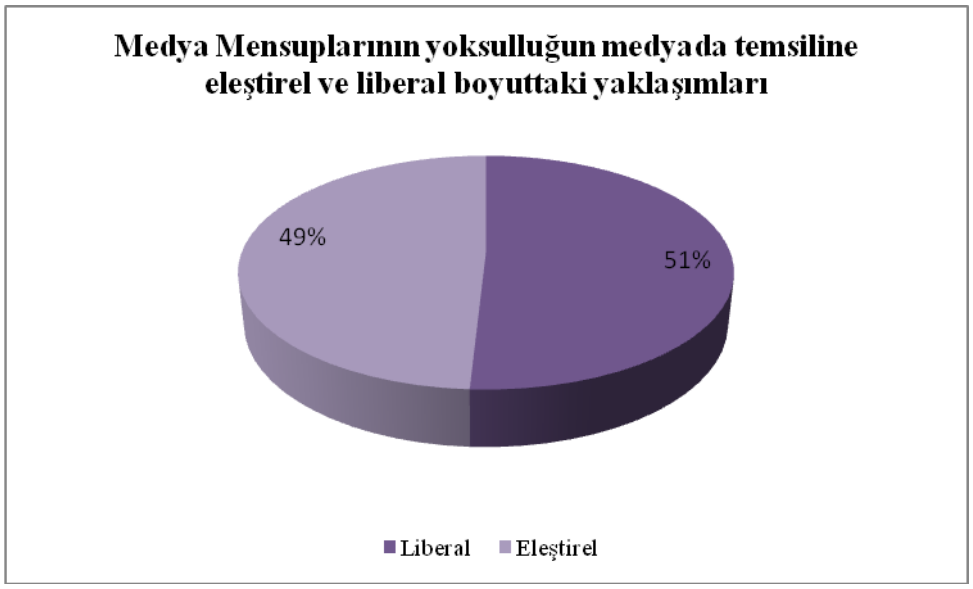
Çizelge 27 incelendiğinde, medya mensuplarının liberal boyuttaki görüşleri arasında eğitim düzeyine göre bir farklılık görülmemektedir [t(55)=1,32, p>.05]. Bu bulgu, liberal boyutta yer alan ifadelere ilişkin görüşler ile eğitim düzeyi arasında bir ilişkinin olmadığı şeklinde yorumlanabilir.

4.4.3. MEDYA MENSUPLARININ YOKSULLUK VE MEDYADA TEMSİLİNE İLİŞKİN ELEŞTİREL VE LİBERAL BOYUTTAKİ YAKLAŞIMLARI

Medya Mensuplarının yoksulluk ve medyada temsiline yaklaşımları eleştirel ve liberal boyut olarak sınıflandırılmıştır. Ölçekten elde ettikleri puanlar hesaplanmış ve maddelerin toplam ortalama değerleri belirlenmiştir. Ölçeğe verdiği yanıtlar maddeler için belirlenen ortalama değerin altında olan muhabirler liberal olarak değerlendirilirken ortalama değerin üstünde yanıtlar veren muhabirler eleştirel olarak değerlendirilmiştir. Buna göre muhabirlerin yoksulluk ve medyada temsili hakkındaki görüşlerine ilişkin liberal ve eleştirel yaklaşımları Çizelge 28'de verilmiştir.

Çizelge 28. Medya Mensuplarının yoksulluk ve medyada temsiline ilişkin eleştirel ve liberal boyuttaki yaklaşımları

	N	Yüzde
Liberal	29	50,9
Eleştirel	28	49,1

Çizelge 28 incelendiğinde, muhabirlerin %50,9'unun yoksulluk ve medyada temsili yaklaşımlarına göre liberal boyutta yer aldığı, yüzde 49,1'inin ise eleştirel boyutta yer aldığı görülmektedir. Bulgulara göre muhabirlerin azımsanmayacak bir kısmı egemen ideolojinin karşısında görüşe sahip bireylerdir.

Liberal yaklaşım içinde yer alanlar, mutlak yoksulluk yaklaşımı çerçevesinde yoksulluğu, bireylerin temel ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri için asgari bir gelir ve harcama düzeyine sahip olmaması şeklinde tanımlamaktadır. Bu yaklaşım çerçevesinde yoksulların maddi yoksunluğun haricinde toplumsal hayattan dışlanmış olmaları bir anlam ifade etmemektedir. Yoksulluğun nedeni toplumsal değil bireyseldir. Kendi kârını maksimize edebilecek akla sahip olan birey harekete geçtiğinde (Kendini geliştirdiğinde, girişimci davrandığında, kadercilikten kurtulduğunda) yoksulluktan kurtulacaktır. Bu bağlamda yoksulluk sistemle ilgili bir sorun olmadığı için ekonomik gelişme ile aşılabilecektir.

Yoksulluğu bireysel bir sorun olarak ele alan liberal boyuttaki muhabirlere göre yoksulluk medyada doğru ve gerektiği gibi temsil edilmektedir. Medya

toplumun tüm kesimlerinin görüşleri gibi yoksulların görüşlerine de yer vermektedir. Dolayısı ile bir temsil problemi yoktur. Ancak bu görüşte yer alanlara göre yoksulluk olgusunu ele alan haberlerde kamuoyunun genel kanaati ya da uzmanların görüşleri yoksullarınkinden daha önceliklidir.

Yoksulluğun medyada temsiline ilişkin olarak liberal boyutta yer alan muhabirlerin bir diğer görüşü de yoksulluk nedeniyle ortaya çıkan haberlerin ancak 3. Sayfa için haber yapılabileceğidir. Çünkü yoksulluk her zaman olumsuz yönleriyle, negatif sonuçlarıyla ön plana çıkarılan bir olgudur.

Eleştirel yaklaşım içinde yer alanlar ise yoksulluğu insani yoksulluk yaklaşımı içinde ele almakta ve "Yoksulluk bireyin toplumsal hayata katılabilmesi için gereken; eğitim, sosyal güvence, sosyal ilişki ve toplumsal faaliyetlerden mahrum kalmasıdır" şeklinde tanımlamaktadır. Bireyin maddi olarak belli bir gelirin altında olmasının yanı sıra eğitim, sağlık gibi olanaklardan yararlanamıyor durumda olması yoksulluk göstergesidir. Dolayısıyla eleştirel yaklaşımın içinde yer alan muhabirler için yoksulların toplumsal hayatın dışında kalması (dışlanması) maddi imkânsızlıkların haricinde ele alınması gereken önemli diğer problemlerdir. Toplumdan dışlanmışlık beraberinde işsizlik, kapkaç, cinnet, yağmalama gibi olumsuz sonuçları getirmektedir. Bu nedenle bu olumsuz sonuçlar da yoksullukla birlikte ele alınmalıdır.

Eleştirel yaklaşım çerçevesinde yoksulluk, var olan üretim sisteminin yol açtığı bir bölüşüm sorunudur ve bu nedenle bireysel nedenlerle açıklanamaz. Bu yaklaşıma göre mevcut sistem dolayısıyla ortaya çıkan yoksulluğun çözümü de bireysel çaba ile mümkün değildir. Yoksulluk ancak sistemde gerçekleştirilecek bir reform ile aşılabilecek bir problemdir.

Yoksulluğa eleştirel boyuttan yaklaşan muhabirler yoksulluğun medyada temsiline bu perspektiften değerlendirerek yetersiz görmektedir. Yoksulların görüşleri ya da yoksulluk durumları medyada gerektiği gibi temsil edilmemektedir. Eleştirel boyut içinde yer alan muhabirler, yoksulluk haberlerinin içeriğinin yoksulluğun nedenleri üzerinden değil de (olumsuz) sonucu üzerinden oluşturulmasını da eleştirmektedir.

Bu bağlamda medyanın yoksulluğu temsili (pek çok konunun temsilinde olduğu gibi) yetersizdir ve taraflıdır. Yoksulluk dolayısıyla yapılan haberler, medya mecralarının ideolojisi doğrultusunda farklılık göstermemekte, hepsi egemen söylemden yana oluşturulmaktadır.

4.4.4. MEDYA MENSUPLARININ YOKSULLUK VE MEDYADA TEMSİLİNE İLİŞKİN ÖLÇEK MADDELERİNE KATILIMLARINA GÖRE DAĞILIMLARI

Çalışma grubunda yer alanların ölçek maddelerine katılımlarına göre dağılımları çizelge 29 ‘da verilmiştir.

Çizelge 29. Maddelere Katılımlarına Göre Kişilerin Dağılımları

	Hiç		**Kısmen**		**Katılıyorum**		**Çoğunlukla**		**Tamamen**	
	N	**%**	**N**	**%**	**N**	**%**	**N**	**%**	**N**	**%**
m1	3	5,3	15	26,3	17	29,8	12	21,1	10	17,5
m2	2	3,5	5	8,8	24	42,1	8	14,0	18	31,6
m3	1	1,8	5	8,8	19	33,3	12	21,1	20	35,1
m4	50	87,7	5	8,8	1	1,8	-	-	1	1,8
m5	10	17,5	18	31,6	10	17,5	10	17,5	9	15,8
m6	10	17,5	20	35,1	13	22,8	8	14,0	6	10,5
m7	35	61,4	9	15,8	6	10,5	3	5,3	4	7,0
m8	-	-	9	15,8	18	31,6	10	17,5	20	35,1
m9	30	52,6	14	24,6	10	17,5	2	3,5	1	1,8
m10	6	10,5	21	36,8	18	31,6	4	7,0	8	14,0
m11	6	10,5	23	40,4	12	21,1	9	15,8	7	12,3

m12	4	7,0	19	33,3	16	28,1	10	17,5	8	14,0
m13	9	15,8	13	22,8	15	26,3	10	17,5	10	17,5
m14	5	8,8	17	29,8	18	31,6	6	10,5	11	19,3
m15	17	29,8	14	24,6	16	28,1	6	10,5	4	7,0
m16	8	14,0	19	33,3	13	22,8	3	5,3	14	24,6
m17	9	15,8	12	21,1	17	29,8	8	14,0	11	19,3
m18	3	5,3	12	21,1	15	26,3	9	15,8	18	31,6
m19	4	7,0	19	33,3	17	29,8	9	15,8	8	14,0
m20	7	12,3	22	38,6	9	15,8	9	15,8	10	17,5

Çizelge 29 ‘da görüldüğü gibi çalışma grubunda yer alan muhabirlerin m1’e (Yoksulluk, var olan üretim sisteminin yol açtığı bölüşüm sorunlarının kaçınılmaz bir sonucudur) katılım oranları, yoksulluğu var olan üretim sisteminin yol açtığı bölüşüm sorunlarının kaçınılmaz bir sorunu olarak gördüklerini ortaya koymaktadır. M1’e yalnızca 3 kişi hiç katılmadığını ifade etmiştir. Muhabirlerin % 94,2’si kısmen ya da tamamen aralıklarında bu maddeye katıldıklarını belirtmiştir. Benzer şekilde “Yoksulluk, bireysel çaba ile aşılamayacak bir olgudur” ifadesinin yer aldığı maddeye (m16) muhabirlerin verdiği yanıtlar dikkate alındığında yaklaşık yüzde 85’inin bu ifadeye katıldığı görülmektedir. Diğer bir ifade ile muhabirler yoksulluğu bireyden değil sistemden kaynaklanan bir sorun olarak görmektedir. Bu sorunun çözümüne ilişkin muhabir görüşlerine bakıldığında “Yoksulluk, ekonomik gelişme ile çözümlenebilecek bir sorundur” (m12) ifadesine büyük oranda katılım gösteren muhabirlerin sorunun asıl çözümünü sistemde yapılacak reformda gördükleri m8’e verdikleri yanıtlarda görülmektedir. “Yoksulluk sorununun çözümü bir yönetim çabasına ve sistemde reforma bağlıdır” maddesine (m8) hiç katılmıyorum diyen muhabir bulunmamaktadır. Muhabirlerin tamamı kısmen ve tamamen arasında değişen oranlarda katıldıklarını belirtmişlerdir.

Muhabirler sistemde yapılacak reformun yanı sıra yoksulluk sorununun çözümünü bireysel çabaya da bağlamaktadır. “Kendini geliştiren, girişimci olan, kaderci davranmayan birey refah düzeyini artırır” (m6) ifadesine ilişkin olarak verdiği yanıtlar incelendiğinde muhabirlerin yalnızca % 17,5’i bu ifadeye hiç katılmadığını belirtmiştir. Diğer bir ifade ile çalışmaya katılan muhabirlerin yaklaşık olarak beşte dördü bu ifadeye katıldıklarını ifade etmişlerdir.

Çalışma grubunda yer alan muhabirlerin, kendilerine uygulanan ölçeğin 2. (Yoksulluk, bireylerin temel ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri için asgari bir gelir ve harcama düzeyine sahip olamamasıdır) ve 18. Maddelerinde (Yoksulluk bireyin toplumsal hayata katılabilmesi için gereken; eğitim, sosyal güvence, sosyal ilişki ve toplumsal faaliyetlerden mahrum kalmasıdır.) yer alan mutlak yoksulluk ve insani yoksulluk tanımlarına verdikleri yanıtlar incelendiğinde benzer oranda katılım dikkati çekmektedir. Diğer bir ifade ile muhabirler hem mutlak yoksulluk hem de insani yoksulluk tanımına katıldıklarını ifade etmişlerdir.

Muhabirler, farklı görüşlerin haberlerde aktarılması ile ilgili olan m3’e (Yoksulluk haberlerinde farklı görüşleri aktarmak için çeşitli uzmanlardan alınan bilgilere yer vermek önemlidir) verdikleri yanıtlar incelendiğinde yaklaşık % 98 oranında bir katılım dikkati çekmektedir. Farklı görüşlerin haberde yer bulması konusunda bu derece katılımda bulunan muhabirlerin “Açlık sınırının açıklandığı bir haberde uzman görüşü, yoksul birinin görüşünden önceliklidir” (m15) ifadesinde katılım oranları incelendiğinde yalnızca 17 gazetecinin bu ifadeye hiç katılmadığı görülmektedir. Muhabirlerin yoksulların görüşlerinin haberlerde yer alması konusundaki görüşlerini anlamamız için üzerinde durulması gereken bir diğer madde de “Yoksulluğa ilişkin haberlerde kamuoyunun genel kanaatini aktarmak yoksulların

görüşlerini almaktan önceliklidir" (m9) maddesidir. Muhabirlerin bu ifadeye katılımlarına göre dağılımları incelendiğinde hiç katılmayanların (30) oranı katılanlara göre (27) çok az bir farkla fazladır. Buna göre çalışma grubunda yer alan muhabirlerin kamuoyunun genel kanaatini ya da uzmanların görüşünü yoksulların kendi görüşlerinden daha öncelikli bulduğu görülmektedir.

Muhabirlerin yoksulluk haberinin gazetede hangi sayfada yer verileceğine ilişkin görüşlerine bakıldığında "Yoksulluk nedeniyle ortaya çıkan olaylar ancak 3. sayfa için haber yapılabilir" ifadesine 50 gazetecinin hiç katılmadığını belirtmesi dikkat çekicidir. Muhabirler, "Yoksulluk haberleri, ancak hikâyenin çok trajik ve ilgi çekici olması durumunda manşetten verilir" ifadesine (m17) büyük oranda katılımda bulunmuşlardır, yalnızca 9 gazeteci bu ifadeye katılmadığını belirtmiştir. Diğer bir deyişle gazeteciler yoksulluk haberlerini yalnızca 3. Sayfa haberi olarak değerlendirmemekle birlikte hikâyenin trajik ya da ilgi çekici olması durumunda manşete çıkma olasılığının yüksek olduğunu da kabul etmektedir.

Muhabirlerin yoksulluğun medyada temsiline ilişkin görüşlerine bakıldığında "Toplumun tüm kesimleri gibi yoksulların kanaatleri de haberlerde temsil edilir" (m10) ifadesine gazetecilerin büyük oranda katıldığı dikkati çekmektedir. Bu maddeye yalnızca 6 muhabir hiç katılmadığını ifade etmiştir. Yoksulların kanaatlerinin haberlerde yer verildiğine inanan gazetecilerin "Yoksulluk, basında doğru bir biçimde ve gerektiği gibi temsil edilmektedir" (m7) ifadesine %61 oranında katılmadığı ilgi çekici bir sonuçtur. Muhabirler,yoksulların kanaatlerinin medyada temsil edildiğine inanırken, yoksulluk olgusunun basında doğru bir biçimde ya da yeterince temsil edilmediğini düşünmektedir.

Muhabirlerin yapısal yanlılık boyutunda yoksulluk olgusunun medyada temsiline ilişkin değerlendirmelerini gösteren m5'e (Farklı ideolojiye sahip medya mecralarının yoksullukla ilgili bir olayla ilgili olarak yaptıkları haberler, temel olarak egemen söylemi destekler) verdikleri yanıtlar dikkat çekicidir. Muhabirlerin yalnızca 10 tanesi bu maddeye katılmadığını dile getirmiştir, % 82,5'i ise katıldıklarını belirtmişlerdir. Bu maddeye verilen yanıtlar medyadaki yapısal yanlılığın muhabirler tarafından da kabul edildiğine ilişkin bir gösterge olduğu için büyük önem taşımaktadır. Yoksulluk olgusunun haberlerde ele alınışına ilişkin olarak "Yoksulluk haberinin içeriğini, yoksulluğun nedeni değil, sonucu oluşturur" (m13) ifadesine %85 oranında katılımda bulunmaları, haberleri hazırlayan muhabirlerin de yoksulluğun nedenlerinin ya da arka plan bilgisinin haberde yer almamasına katıldıklarını göstermektedir.

Yoksulluk olgusunun sonuçları olarak ortaya çıkan işsizlik, kapkaç, cinnet, yağmalama ile ilgili olarak muhabir görüşlerine baktığımızda "Kapkaç, cinnet ve yağmalama haberleri yoksulluk olgusunun sonuçlarıdır" (m11) ve "İşsizlik olgusu toplumsal refah ve yoksullukla ilgilidir" ifadelerine muhabirlerin katıldıklarını ifade ettikleri görülmüştür. Muhabirlerin ifadele verdikleri yanıtlar dikkate alındığında yoksulluk ile gelen olumsuz sonuçlara ilişkin farkındalık düzeyinin yüksek olduğu ortaya çıkmıştır.

Yoksulluk olgusu haberlerde fotoğraflarla desteklenmekte ve dramatik yönü ön plana çıkarılmaktadır. Çalışma grubuna uygulanan ölçekte "Yoksulluk haberinde etkili bir fotoğraf kullanmak metnin içeriğinden daha önceliklidir" (m19) ifadesi için işaretlenen seçeneklere bakıldığında muhabirlerin yalnızca 4 tanesinin bu maddeye hiç katılmadığını belirttiği görülmüştür. Ortaya çıkan sonuca göre muhabirler

yoksulluğa ilişkin haberlerde görsel malzemeye habere konu olan olaydan daha fazla öncelik vermektedir.

Küreselleşme olgusunun yoksulluğa yeni bir boyut kazandırmasından (yeni yoksulluk) ve yoksulluğu derinleştirmesinden hareketle muhabirlerin küreselleşmenin ülke ekonomilerine etkisine ilişkin düşüncelerine baktığımızda; çalışma grubunun yaklaşık %88'inin "Küreselleşme ülke ekonomisini dünyaya bağımlı kılan ve yoksulluğu artıran bir olgudur" (m20) ifadesine katıldığı görülmektedir. muhabirlerin yalnızca 7'si bu ifadeye katılmadığını belirterek küreselleşmenin yoksulluğu artırdığına katılmadığını belirtmiştir. Buradan hareketle küreselleşmenin yoksulluk üzerindeki etkisinin muhabirler tarafından büyük ölçüde kabul edildiği söylenebilir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. HABERLERDE YOKSULLUĞUN TEMSİLİNİN ÇÖZÜMLEMESİ

5.1. ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ

5.1.1. ÖRNEKLEM

Çözüleme için popüler basını temsil edebilecek dört büyük ulusal basın kuruluşunun yoksulluğu konu alan haberleri ele alınmıştır. İnceleme Hürriyet, Posta, Radikal ve Yeni Şafak gazetelerinin 2009 yılı Ramazan ayı (21 Ağustos 2009 – 19 Eylül 2009) dönemini içermektedir. Belirlenen gazetelerin konuya yaklaşımının incelenmesi açısından Türk halkının yoksulluğa karşı en çok duyarlı olduğu düşünülen Ramazan ayı, araştırma için üzerinde durulması gereken dönem olarak belirlenmiştir. Bu gazetelerin köşe yazıları, reklam, röportaj gibi bölümleri dışarıda tutularak yoksulluğu konu alan yurtiçi ve yurtdışı her tür haber araştırmaya dahil edilmiştir. Hürriyet ve Posta gazetelerinin Ankara ekleri dışında gazete ekleri incelemeye dahil edilmemiştir. Radikal sol eğilimli, Yeni Şafak sağ eğilimli basını temsil ettiği için, Hürriyet ve Posta ise çok satan popüler gazeteler olmaları nedeniyle tercih edilmişlerdir.

Gazetelerin bu bir aylık dönem içinde, yoksulluğu konu alan haberlerinde ideolojik eğilimlerinin ne ölçüde belirleyici olduğu, "yoksulluk" gerçeğine nasıl yaklaştıkları, bu gerçeği haber metninde nasıl tekrar kurdukları, insanlara nasıl aktardıkları, aktarırken ne gibi unsurlardan faydalandıkları, bütün bu aşamalarda birbirlerinden farklı bir söylemlerinin bulunup bulunmadığı noktalarına bakılmıştır. Söylem analizinde farklı gazetelerin aynı haberi ne şekilde verdiklerini incelemek,

bunları birbiriyle karşılaştırmak amaçlanmıştır. Ancak, aynı haberin çoğu zaman incelemeye alınan her gazetede yer almadığı gözlenmiştir. Bu bağlamda gazetelerin aynı olayı farklı haber değerleri doğrultusunda yorumlayarak sayfalarında yer verme ya da yer vermeme eğilimleri de gazetelerin ideolojik eğilimlerinin bir sonucu olarak değerlendirilmiştir.

Çalışmada temel varsayımımız, konu seçimleri ve haberin söylemi açısından seçilen basın organları arasında farklılıklar görülmeyeceğidir. Bu durum basında yayın politikalarının farklı olmasından kaynaklanan bir yanlılık yerine seçilen tüm basın organlarını kapsayan yapısal bir yanlığın geçerliliğini ortaya koyabilecektir.

5.1.2. YÖNTEM

Yoksulluk olgusunun basında temsili üzerine yapılan bu çalışmada yöntem olarak Teun van Dijk'ın söylem çözümlemesi modelinden yararlanılmıştır.

Bu çalışmada söylem çözümlemesinin tercih edilmesinin nedeni, yoksulluk gibi doğrudan sistemin neden olduğu bir olguyu temsil konusunda basının mevcut kültürel ve siyasal söylemleri nasıl bir kapanma ile yansıttığının ortaya konulması için en uygun yöntem olmasıdır.

Söylem, belirli anlayış biçimlerinin nasıl yaratıldığı ve toplumdaki çeşitli kurumlarda nasıl sürdürüldüğünü tanımlamak için kullanılan bir terimdir (Burton, 1995; 225). Söylem çözümlemesinde, metinlerin dilbilimsel ve sosyo-kültürel boyutları ele alınarak semantik ya da sentaktik yapıları incelenmektedir. Söylem çözümlemesi, metnin arka planını oluşturan güdülere ya da metnin yorumunda

kullanılan araştırma yönteminin seçimine ilişkin bilgilerin ortaya çıkarılmasına olanak sağlar (Ülkü, 2004; 385).

Ülkü, söylem çözümlemesinin ve eleştirel söylem çözümlemesinin amaçlarını şöyle ifade etmektedir;

> "Söylem çözümlemesinde ana amaç anlamlandırma ya da yorumlamadır. Eleştirel söylem çözümlemesinde ise, söylemin dünyayı temsil eden bir sosyal uygulama olması; zaman, yer, sosyal, kültürel ve ideolojik bağlam içinde anlam kazanması; dilbilgisel özellikler ve yapıların bilinçli seçilmiş ya da seçilmemiş olmasına bağlı olmaksızın amaçlı olması; yanlılık, güç, direnme gibi sosyal uygulamaların temsil edilmesi yanı sıra bunların oluşumunu sağlaması; güç ilişkilerinin üretimi, uygulanması ve söylem yoluyla yeniden üretilmesi nedeniyle yorumlama düzeyinin ötesine geçilip, sözü edilen faktörler değerlendirilmeye alınarak açıklanmaktadır" (Ülkü, 2004; 385).

van Dijk, modelini ilk olarak 1983'te ortaya atmış ve 1988'de "News as Discourse" adlı kitabında ilkelerini belirlemiştir. Haberleri kamu söyleminin bir biçimi olarak kabul eden van Dijk, haber söyleminin temel yapısının şekillendiren bağlamsal etkenlerinin önemi üzerinde durmaktadır (1988b:9)

van Dijk, kendi yöntemini "Eleştirel Söylem Analizi" olarak adlandırmaktadır. van Dijk'a göre eleştirel söylem çözümlemesi, söylemin kendisinden kaynaklanan ya da sonuçlanan eşitsizliğin, haksızlığın ve güç/iktidarın kötüye kullanımının söylemsel boyutlarıyla ilgilenmektedir (1993: 252). Eleştirel söylem çözümlemesi, meşru kontrol sistemleri, sosyal düzeni doğallaştırma ve özellikle de eşitsizlik ilişkilerinin söylemsel stratejileri üzerine yoğunlaşmalıdır (van Dijk, 1993: 254)

van Dijk'ın yazılı basın haberlerinden yola çıkarak geliştirdiği bu analiz biçimi, iki bölümden oluşmaktadır (van Dijk, 1988a, van Dijk, 1988b).

Bunlar; makro yapı ve mikro yapıdır. Makro yapı, tematik çözümleme ve şematik çözümleme başlıkları altında incelenmektedir. van Dijk'ın çözümlemesinin ikinci kısmını oluşturan mikro yapı ise, haber metinlerinin cümle yapıları (sentaks), sözcük seçimleri, ve retorik özelliklerinden oluşmaktadır.

van Dijk'a göre, haberin söylemi mikro ve makro yapısal özelliklerin bir bütünüdür. Ancak bu bütünlük haberin üretim süreci ve anlamlanma süreci ile birlikte ele alındığında anlaşılabilir (van Dijk, 1988a).

5.2. ÇÖZÜMLEME

5.2.1. NİCEL VERİLER

Örneklem olarak belirlenen gazetelerde yoksulluğa dair haberlerin dağılımını özetlediğimiz Çizelge 30, temsilin içeriğine ilişkin bilgi vermemekle birlikte, incelenen dönem içinde yoksulluk olgusunun sunum sıklığına ilişkin genel bir fikir vermesi açısından önemlidir.

Çizelge 30.Yoksulluğa İlişkin Haberlerin Seçilen Gazetelerdeki Dağılımı

	21 Ağustos	22 Ağustos	23 Ağustos	24 Ağustos	25 Ağustos	26 Ağustos	27 Ağustos	28 Ağustos	29 Ağustos	30 Ağustos	31 Ağustos	1 Eylül	2 Eylül	3 Eylül	4 Eylül	5 Eylül	6 Eylül	7 Eylül	8 Eylül	9 Eylül	10 Eylül	11 Eylül	12 Eylül	13 Eylül	14 Eylül	15 Eylül	16 Eylül	17 Eylül	18 Eylül	19 Eylül
Hürriyet	-	-	2	-	1	-	1	2	-	-	-	1	1	1	-	1	3	1	-	-	-	-	-	1	-	-	2	2	1	-
Posta	-	1	1	-	1	1	2	-	1	2	-	2	1	-	-	1	1	1	-	1	1	1	1	1	-	1	2	1	1	1
Radikal	-	-	1	-	2	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	1	-	-	3	-	1	2	-	-	-	2	3	-	1	-
Yeni Şafak	-	-	-	-	3	-	1	3	-	-	1	1	-	-	-	1	2	-	-	2	-	1	-	-	2	-	1	-	-	-

Çizelge 30'a göre gazetelerin bir aylık dönem içinde yoksulluk konusunda yaptıkları haberlerin toplam sayıları ise şöyledir;

Posta gazetesinde 26 haber

Hürriyet gazetesinde 20 haber

Yeni Şafak gazetesinde 18 haber

Radikal gazetesinde 17 haber

Belirlenen dönemde yoksulluk konusuyla ilgili en çok haberin, tirajları yüksek olan ve popüler yayınlar olarak değerlendirebileceğimiz Posta ve Hürriyet gazetelerinde yayımlanmış olması dikkat çekicidir. Tabloya göre Radikal gazetesi yoksulluk haberlerine en az yer ayıran gazetedir. Ancak bu sayılar yalnızca yoksulluk konusunun gazetelerde yer almasına ilişkin ön bilgi vermek amacıyla sunulmaktadır. Burada belirtilmesi gereken nokta, araştırma için önemli olanın burada belirtilen sayısal veriler değil, ele alınacak haberlerin hangi haber değerleri doğrultusunda değerlendirildiği, nasıl işlendiği ve okura nasıl sunduğudur. Bunlara yanıt verebilmek için haberin söylemine bakılacaktır.

5.2.2. MAKRO YAPI İNCELEMELERİ

van Dijk'ın söylem çözümlemesinde makro yapı tematik ve şematik çözümleme olmak üzere iki başlık halinde incelenir.

5.2.2.1. TEMATİK YAPILAR

Van Dijk'a göre tematik yapı, haber metninin konularının ya da temalarının hiyerarşik düzenlenmesini içerir ve metnin en önemli bilgisinin ne olduğunu belirler (aktaran Ertan Keskin, 1997; 104). Haberde belli temaların ön planda sunulması habere konu olan olayın anlamlandırılmasında okuru etkiler.

Tematik çözümlemede ilk anda okurun habere ilişkin fikir edinmesini sağlayan; üst başlıklar, başlıklar, altbaşlıklar, fotoğraflar, spotlar ve haber girişleri incelenmektedir.

Tematik çözümlemede tüm gazetelerden ele alınacak örnek haberler çerçevesinde haber söylemindeki temalar ve bunların hiyerarşik ilişkisi incelenecektir. Böylece farklı gazetelerin aynı konuya ilişkin haberlerde farklı hiyerarşik düzenlemelerinin olup olmadığı anlaşılabilecektir.

Seçilen gazetelerin yoksulluğu haberleştirmesinin biçimsel özellikleri şu şekilde belirtilebilir; haber öyküleri genellikle bir ya da birkaç fotoğraf eşliğinde başlık, altbaşlıklar ve spotlar şeklinde düzenlenmiştir. Kısa haberler ise sadece başlık ve birkaç cümleden oluşmaktadır.

Durum tanımlama işlevleri olan haber başlıkları haberin dikkat çekmesi için önemli unsurlardır. Haber başlıklarında büyük-küçük harf kullanımı, büyük punto ile yazım, alt ve üst başlık kullanımı, başlıkta kullanılan renkler, başlık zemininde renk kullanımı haberin dikkat çekmesi için yararlanılan seçeneklerdir.

Haberin kapladığı yer, haberin çerçevelenmesi unsurlarından her biri haberin dikkat çekmesinin ve haberde vurgu yapılmak istenen unsurun ön plana

çıkarılmasının araçlarındandır. İncelenen bütün gazetelerde bu unsurların özenle kullanıldığı görülmektedir.

Haberlerde başlıklar haber yapılan olayın en dikkat çekici yönünü ön plana çıkarırken spotlar da olayın ilginç yönlerinin özetini sunmaktadır. Okurun haberin konusunu ve bu konuyla ilgili olarak oluşturulan genel çerçeveyi anlaması için başlık, haber girişi ve fotoğraf yeterli olmaktadır. Haber girişleri ya ana metnin başında ya da ayrı bir paragraf olarak verilmektedir. Bütün gazetelerde haber girişleri haberin metni içinde olan bilgilerin özetini yansıtmaktadır. Haber metni ise ayrıntıların aktarılmasına ayrılmaktadır. Hürriyet gazetesinde yayımlanan "On aylık bebek açlıktan bir deri bir kemik kaldı" başlıklı haber, incelenen gazetelerin haber sunum biçimlerine dair fikir verebilecek bir örnek oluşturmaktadır (Hürriyet, 16 Eylül 2009; 5). Hürriyet gazetesinde 5. Sayfanın sağ üst köşesinde yaklaşık çeyrek sayfa ebadında olan haberin başlığı zaten habere konu olan olayın özeti gibidir. Haber metninin sol tarafında habere ayrılan çerçevenin üçte birini oluşturacak şekilde anne ve bebeğin fotoğrafına ayrılmıştır. Okurun gazete okuma alışkanlıkları araştırmalarına göre en dikkat çekici yerde yer alan haberde öncelikle dikkat çeken unsur çok kötü durumda olan anne ve bebeği gösteren fotoğraftır. Fotoğrafta dikkati çeken olumsuz durum, kırmızı renkle belirlenmiş olan ve büyük puntolarla yazılan başlıkla desteklenmektedir. Okur bir yoksulluk haberiyle karşı karşıyadır. Daha haber metnini okumadan haber hakkında fikir sahibi olmak mümkün olmuştur. Başlık altındaki spot, okurun zihnindeki çerçeveyi netleştirmektedir:

> "Mersin'de polis sokakta bulduğu Emine Balkar'ın kucağındaki çocuğun aşırı zayıf olduğunu görünce ambulansla hastaneye götürdü. Hastanede on aylık İbrahim'in ve annesinin günlerdir aç olduğu anlaşıldı."

Haber metni ise annenin dilencilik yaptığı, çocuğun görümünün Afrika ülkelerindeki aç çocuklara benzediği, annenin 3 aylık hamile olduğu, bebeğin durumunun fark edilmesi üzerine bebeğinin elinden alınacağını düşünen annenin ağlayıp fenalık geçirdiği, onun da tedaviye ihtiyacının olduğunun anlaşıldığı, anne ve bebeğin hastaneye kaldırılarak tedavi altına alındığı, babanın çöplerden naylon ve kağıt toplayarak ailenin geçimini sağlamaya çalıştığı gibi detaylara yer vermiştir. Bütün bu detaylar içinde en olumsuz bilgi olarak ön plana çıkan 10 aylık bebeğin açlıktan ölecek duruma gelmesidir ve bu tema, haberin başlığında, girişinde hatta fotoğrafta vurgulanmıştır. Bunun dışındaki bilgiler bu ana temayı açıklayan destekleyici unsurlardır.

İncelenen haberlerde olayın içine oturtulduğu yapı ya da çerçeve, başlık. Alt başlıklar, giriş cümleleri ve fotoğraflar ile kurulmaktadır. İnal'ın ifadesiyle "okuyucu olaya ilişkin ayrıntılara ulaşmadan olay bir kalıba dökülmektedir". Böylece habere konu olan olayların özgünlüklerinden çok "ortak paydaların ön plana çıkarılması ile bir tipleştirme" oluşmaktadır (İnal, 1995; 126). Hürriyet gazetesinde verilen örneğe geri dönersek okur daha haber metnini okumadan bir dram ile karşı karşıya olduğunun farkına varmıştır.

Yoksulluğun medyada temsilinde egemen olan konular ve gazete haberlerinin bu konulara göre dağılımı Çizelge 31'de gösterilmektedir.

Çizelge 31.Yoksulluğun Medyada Temsilinde Egemen Olan Konular

Yoksulluğa ilişkin haberlere dair konu sınıflandırması	Hürriyet	Posta	Radikal	Yeni Şafak
İstatistiki Veriler ve Kurum/Kuruluş Adına Yapılan	6	4	4	5

Açıklamalar				
Dramatik Olaylarla İlgili Haberler	8	14	6	3
Yardım Haberleri	4	4	1	6
Yoksulluk olgusunun suça dönüşümü (kapkaç, soygun)[7]	1	2	1	2
Yoksulluktan kurtuluş öyküleri	1	2	4	
Popüler isimlerin yer aldığı yoksulluk haberleri				2
Toplumsal eşitsizlik -yoksulluk bağlantılı haberler			1	

Çizelge 31 incelendiğinde yoksulluğa ilişkin haberlerde daha çok dramatik olayların ön plana çıkarıldığı görülmektedir. bütün gazetelerde en fazla haber sayısı bu başlık altında yer almaktadır. Bunu takiben İstatistiki Veriler ve Kurum/Kuruluş Adına Yapılan Açıklamalar gelmektedir. Yardım haberleri ve yoksulluktan kurtuluş öyküleri de bütün gazetelerde görülmektedir. Popüler isimlerin yer aldığı yoksulluk haberlerine yalnızca Yeni Şafak gazetesinde, toplumsal eşitsizlik – yoksulluk bağlantısını kuran haberlere ise yalnızca Radikal gazetesinde yer verilmiştir. Gazetelerin yayın politikaları, yoksulluğun ele alınışında hangi yönünün ön plana çıkarılacağını belirleyen unsur olmaktadır.

[7] İncelenen dönem içinde kapkaç haberlerine rastlanmamıştır. Ancak medya belli dönemlerde ilgisini kapkaççılara, tinercilere yönlendirmekte ve hazırlanan haberlerde kapkaççıları ne yapacağı belli olmayan, korkulması gereken unsurlar olarak temsil etmektedir.

İncelenen gazetelerde yoksulluğa ilişkin haberler, haber değerine göre ekonomi, gündem (Türkiye, Toplum vb.) ya da 3. Sayfa haberi olarak değerlendirilmiştir.

Yeni Şafak gazetesinin ramazan dönemi için hazırladığı Ramazan başlıklı sayfa da özellikle yardım içerikli yoksulluk haberlerine yer verilmiştir.

Habere konu olan olayın ilgi çekici yönünün ya da dramatik yönünün ön planda olması durumunda yoksulluk haberlerinin manşete taşındığı ya da 1. Sayfadan verildiği de görülmektedir.

"YOKSULLUĞA TEK YUMRUK[8]" (Hürriyet Ankara, 1 Eylül 2009; Manşet)

"YAŞAMAK ÇOK GÜZEL" (Hürriyet Ankara, 13 Eylül 2009; Manşet)

"İŞTE İNSANLIĞIN GELDİĞİ NOKTA" (Posta, 7 Eylül 2009; 1)

"ÖLÜYE DE DİRİYE DE RAHAT YOK" (Posta, 12 Eylül 2009; Manşet)

"AÇLIK KRİZİ" (Posta, 16 Eylül 2009; 1)

"BABANIN ZOR SEÇİMİ" (Posta, 23 Ağustos 2009; 1)

"ÇOK DEĞİŞTİK" (Posta, 25 Ağustos 2009; 1)

"KARTI İÇİN ÖLDÜRMÜŞ" (Posta, 27 Ağustos 2009; 1)

"HİÇ YÜZÜNDEN ÖLDÜ" (Posta, 30 Ağustos 2009; Manşet)

"Ramazan hüznü…" (Radikal, 16 Eylül 2009; 1)

"İşsizlik hâlâ yakıyor" (Radikal, 16 Eylül 2009; 1)

"BEZ BEBEK İÇİN" (Yeni Şafak, 28 Ağustos; Sürmanşet)

"YAĞMA TURİZMİ" (Yeni Şafak, 11 Eylül; Manşet)

Örneklerden anlaşıldığı gibi yoksulluğun manşete taşınması ya da 1. Sayfadan verilmesi daha çok Posta gazetesinde görülmektedir. Gazetenin yayın politikası dramatik olanı ön plana çıkardığından yoksulluk gibi olumsuz bir olgunun sonuncunda ortaya çıkan olaylar haberleştirilirken birinci sayfada yer bulması

[8] Başlıklardaki büyük ve küçük harf kullanımı gazetelerde kullanıldığı biçimde yansıtılmıştır.

mümkün hale gelmektedir. Çalışma grubuna uygulanan ölçekte "Yoksulluk haberleri, ancak hikâyenin çok trajik ve ilgi çekici olması durumunda manşetten verilir" maddesi için işaretlenen seçeneklere bakıldığında muhabirlerin yalnızca 9 tanesinin bu maddeye katılmadığı görülmüştür. Bu bağlamda yapılan söylem çözümlemesi sonucunda muhabirlerin yoksulluk haberlerinin manşetten verilmesi ile ilgili tercihinin yansıması görülmektedir.

Yoksulluğun İstatistiki Veriler ve Kurum/Kuruluş Adına Yapılan Açıklamalar ile birlikte işlendiği haberlere bütün gazetelerde genellikle ekonomi sayfalarında yer verilmiştir. Bu haberlerin başlıkları açıklama yapan kurum ve kuruluşların ya da kişilerin alıntılarıyla oluşturulmaktadır. Örneklerden görülebildiği gibi başlıklar haber metninin içeriğini yansıtır niteliktedir. Başlıklar ve haber girişleri, haberin genel çerçevesini çizmektedir.

> "İşsiz Sayısı 1 yılda 972 bin arttı, krizdeki "dip nokta" şubata göre 553 bin azaldı" (Hürriyet, 16 Eylül 2009; 16-Ekonomi)
>
> Büyüme rakamlarının ardından işsizlik dataları da "krizde dip nokta" olarak görülen şubat ayına göre "İyileşme sürüyor" şeklinde yorumlandı. Küresel krizin etkileriyle Şubat ayında yüzde 16.1'e kadar çıkan ve "tarihi rekor kıran" işsizlik oranı, Mart ayında başlattığı gerileme sürecini Haziran ayında sürdürdü. Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) Haziran anketine (Mayıs- Haziran-Temmuz dönemi) göre, işsizlik oranı yüzde 13, işsiz sayısı 3 milyon 269 bin kişi oldu.

> "Yoksulluk sınırı 2 bin 804 TL'ye çıktı" (Radikal, 8 Eylül 2009; 6-Ekonomi)
>
> Türkiye Kamu-Sen, Ağustos ayında çalışan tek kişinin yoksulluk sınırını 1405.56 TL, açlık sınırını ise 175.38 TL olarak hesapladı. Kamu-Sen'in araştırmasına göre Ağustos ayında dört kişilik bir ailenin yoksulluk sınırı 2 bin 804.10 TL oldu. Türkiye Kamu-Sen Konfederasyonu Ağustos ayına ait asgari geçim endeksi (Yoksulluk sınırı) sonuçlarını açıkladı.

> "10 ayda sendikalı 40 BİN İŞÇİ işten çıkarıldı" (Yeni Şafak, 27 Ağustos; 6-Ekonomi)

Türk-İş ‘in verilerine göre Ekim 2008- Temmuz 2009 dönemindeki 10 ayda “ekonomik kriz gerekçesiyle” konfederasyona bağlı sendikalara üye 40 bin 755 işçi işten çıkarıldı. Türk-İş’in ekonomik krizin işçilere yansımasını izlemek amacıyla oluşturduğu “Emek Masası”, ekonomik krizin ülkeye etkilerinin ortaya çıktığı Ekim 2008’den geçen aya kadar yaşanan gelişmeleri değerlendirdi…

GEÇEN YILA GÖRE ARTIŞ FAZLA AMA ŞUBATTA BAŞLAYAN GERİLEME DEVAM EDİYOR

“İşsizlikte kriz tesellisi” (Posta, 16 Eylül 2009; 7-Ekonomi)

Şubatta yüzde 16.1’le tarihi rekor kıran işsizlik, martta başlattığı gerileme sürecini haziranda da sürdürdü. İşsizlik haziranda yüzde 13 oldu. Geçen yıla göre 3.6 puan artsa da önceki aya göre 0.6 puanlık azalma sevindirdi.

0.6 puan geriledi

İşsizlik haziran döneminde yüzde 13 oldu. …

Şubatta rekor kırdı

İstatistik Kurumu’nun mayıs-haziran-temmuz aylarını kapsayan ve haziran dönemi verilerine göre istihdam edilenlerin oranı haziranda yüzde 42.5’e geriledi.

Örneklerde görüldüğü gibi kaynak kurumlardan ya da kişilerden alınan ifadeler doğrudan başlığa taşınmıştır. Bu ifadelerin aktarımında tırnak işareti (“”) kullanılmamış, haber girişlerinde bunların kurumların açıklamaları olduğuna dair bilgilere yer verilmiştir.

Posta gazetesinde yoksulluğa ilişkin olarak ekonomi sayfasında yalnızca bir haber yayımlanmıştır. Gazetenin yayın politikası doğrultusunda yoksulluk ekonomiye ilişkin bir konu olmaktan öte dramatik yönü ön plana çıkarılarak değerlendirilen bir konu olmuştur. Çizelge 31’de görüldüğü gibi Posta gazetesinde yer alan yoksulluk haberlerinin yarısından fazlası habere konu olan olayın dramatik yönünü ön plana çıkarmaktadır. Yeni Şafak gazetesi dışındaki diğer gazetelerin hepsinde yoksulluğa ilişkin haberlerin sınıflandırmasına bakıldığında dramatik

olaylarla ilgili haberlerin sayısının daha fazla olduğu dikkat çekmektedir. Bu durum yoksulluğun ve yoksulların ortaya çıkan olumsuz durumlar nedeniyle haber değeri taşımaları ve haberlere konu olmalarının bir sonucudur.

Çizelgede dikkati çeken bir diğer unsur da Yeni Şafak gazetesinde yoksullara yardım haberlerinin sayısının gazetenin kendi içinde yer alan diğer gruplamalardan ve diğer gazetelerden daha fazla olmasıdır. Yapılan haberlerde yalnızca Türkiye'deki yoksullara değil aynı zamanda diğer Müslüman ülkelere yapılan yardımlara dikkat çekmektedir

"İHH'dan mültecilere Ramazan yardımı" (Yeni Şafak, 28 Ağustos 2009, Ramazan sayfası).

"Kızılay Gazze halkıyla buluştu" (Yeni Şafak, 28 Ağustos 2009, Ramazan sayfası).

"ETİOPYALILARIN yüzleri gülüyor" (Yeni Şafak, 25 Ağustos 2009, Ramazan sayfası).

"Afrika'nın gözü Türkiye'de" (Yeni Şafak, 1Eyül 2009, Ramazan sayfası).

Gazetenin ideolojik yaklaşımı da dikkate alınarak din vurgusu ile yoksullara yardımı örnek davranış olarak sunduğu söylenebilir.

Yoksulluğun dramatik yönüne vurgu yapılarak sunulan haberlerin ve yardım haberlerin başlıklarının en göze çarpan özelliği duygusal bir ton taşımaları ve daha başlığı okurken haberdeki üzücü ya da zorlayıcı durumu yansıtmalarıdır.

Okul harçlığı uğruna öldü (Posta, 27 Ağustos 2009;3)

Acı hayat (Posta, 11 Eylül 2009; 5)

"On aylık bebek açlıktan bir deri bir kemik kaldı" (Hürriyet, 16 Eylül 2009; 5)

"Çöp evdeki anne oğula fon yardımı" (Hürriyet Ankara, 2 Eylül 2009; 10)

"13'ünde hem işçi hem anne" (Radikal, 8 Eylül 2009; 12)

"200 ekmek uğruna çocuklar ölüyordu" (Radikal, 1 Eylül 2009; 11)

"Şefkatli kollarıyla dünyayı kucakladılar" (Yeni Şafak, 6 Eylül 2009; Ramazan Sayfası)

Tek başlık kullanımının tercih edildiği bu haberlerde başlıklar haberin ana temasını yansıtmaktadır. Başlıkta seçilen cümleler ya da kelimeler okura haberin genel çerçevesi hakkında bilgi vermektedir. Alt başlıklar ve spot cümleler ise habere konu olan olayın özetini vermektedir.

Yeni Şafak gazetesinde dikkati çeken bir diğer haber grubu da popüler isimlerin yer aldığı yoksulluk haberleridir. Başbakan Recep Tayyip Erdoğan ve ünlü futbolcu Hakan Şükür'ün yoksul aileler ile birlikte gecekondularda yedikleri iftar yemekleri, tanınmış insanların haber değeri taşıması nedeniyle haber olarak değerlendirilmiş ve gazetenin Ramazan sayfasında yer verilmiştir.

Gecekonduda iftar açtı (Yeni Şafak, 25 Ağustos 2009, Ramazan sayfası).

Hakan Şükür gecekonduda iftarda (Yeni Şafak, 5 Eyül 2009, Ramazan sayfası).

İncelenen haberlerde yoksulluğun beslenme, barınma gibi maddi yönüne vurgu yapılarak mutlak yoksulluk tanımı doğrultusunda tanımlandığı dikkati çekmektedir. Haber metinlerinde Şenses'in mutlak yoksulluk tanımında kullandığı ifadenin yansımasını görmekteyiz; yoksulluk, "insanların ihtiyaçlarını karşılamak icin yeterli kaynağa sahip olamama durumudur" (Şenses, 2002: 62-63). Ancak tanımda ifade edilen ihtiyaçlar, bireyin yaşamını sürdürebilmesi için gerekli olan temel fiziki ihtiyaçlardır. Bireyin toplumsal hayata katılabilmesi gereken unsurlardan ne ölçüde mahrum kaldığının üzerinde durulmamaktadır.

İstatistiki Veriler ve Kurum/Kuruluş Adına Yapılan Açıklamalar sınıflandırması içinde yer alan haberlerin çoğunda doğrudan kaynaklara dayandırılarak haber yapılmış ve kaynaklardan alınan ifadelere, kaynakların diline

dokunulmamıştır. Böylece kaynakların yoksulluk tanımları halka aktarılmıştır. Yoksulluk üzerine egemen söylem, liberal/çoğulcu yaklaşım doğrultusunda şekillenmektedir (Buğra, 2005: 5). Bu söylemin bir uzantısı olarak yoksulluğun tanımı da mutlak yoksulluk yaklaşımında hareket etmektedir. Çünkü mutlak yoksulluk yaklaşımı, yoksulluğu fiziksel ihtiyaçlar temelinde tanımlamakta ve yoksulluğun sosyal imkân ya da haklardan mahrum kalma yönüne değinmemektedir. Böylece yoksulluğu üreten yapı ya da toplumda var olan eşitsiz durum üzerine bir sorgulama durumu ortaya çıkmamaktadır. Yoksulluk toplumda var olan ve varlığı kabul edilen bir "sorun" olarak varlığını sürdürmeye devam etmektedir.

Çalışma grubunda yer alan muhabirlerin, kendilerine uygulanan ölçeğin 2. ve 18. Maddelerinde yer alan mutlak yoksulluk ve insani yoksulluk tanımlarına verdikleri yanıtlar incelendiğinde benzer oranda katılım dikkati çekmektedir. Diğer bir ifade ile muhabirler hem mutlak yoksulluk hem de insani yoksulluk tanımına katıldıklarını ifade etmişlerdir. Ancak gazete incelemelerinde yoksulluk olgusunun temsilinde mutlak yoksulluk tanımının ön plana çıktığını göstermektedir.

Yoksulluğun toplumsal hayata katılıma engel oluşturan yönlerine dikkati çeken tek haber metni Radikal gazetesinde yayımlanan Yeni Ders Yılında Eğitim Sorunları konulu bir yazı dizinin "Eğitim toplumsal eşitsizliklerin giderilmesine katkıda bulunmalı" başlıklı bölümünde görülmektedir (Radikal, 15 Eylül 2009; 8). Eğitim sorunları temelinde hazırlanan haberde yoksulların doğdukları sosyo-ekonomik koşullar nedeniyle eğitim haklarından mahrum kaldıklarına, eşitlikçi bir eğitim için fırsat eşitliği yaratılması gerektiğine vurgu yapılmaktadır. Haberde eğitim sisteminde herkesin eşit fırsatlara sahip olabilmesi için çocukların yaşadığı bölgeden ya da ailelerinin sosyoekonomik özelliklerinden kaynaklanan olumsuzlukların da

mümkün olduğu kadar eğitim sistemi içinde giderilmesinin gerekliliği üzerinde durmaktadır. Yoksulluğun temel nedenleri, sistemde var olan yoksulluğun nasıl çözüleceği gibi sorulara yanıt vermeyen haber yalnızca yoksulluğun sonuçlarının eğitim sistemi içinde giderilmesine vurgu yapmaktadır.

İncelenen haberlerde yoksulluğun toplumsal bir olgu olmasından ziyade bireysel temsiller üzerinden sunulduğu dikkat çekmektedir (Radikal gazetesinde yayımlanan "Eğitim toplumsal eşitsizliklerin giderilmesine katkıda bulunmalı" başlıklı haber hariç). Bu da liberal çoğulcu yaklaşımın yoksulluğu yapısal bir sorun olarak görmek yerine bireysel bir yetersizliğin ya da yeteneksizliğin ürünü olarak görmesinden kaynaklanmaktadır. "Şeyma'nın dramı" (Hürriyet Ankara, 5 Eylül 2009; 4), "Bu çocukları nasıl okutayım" (Hürriyet, 23 Ağustos 2009; 7), "Hüzünlendiren bir hırsızlık hikayesi" (Hürriyet, 28 Ağustos 2009; 3), "İki yaşındaki kızı fuhuş evine sattılar" (Hürriyet, 3 Eylül 2009; 3), "Açlık krizi" (Posta, 16 Eylül 2009; 1), "Reyhanın acı sonu" (Posta, 2 Eylül 2009; 16), "Kartı için öldürmüş" (Posta, 27 Ağustos 2009; 1), "Çocukları bakmadı polis sahip çıktı" (Posta, 26 Ağustos 2009; 17), "13'ünde hem işçi hem anne" (Radikal, 8 Eylül 2009;12), "Fukara Ergün'ün zengin hayalleri" (Radikal, 18 Eylül 2009;3), "Sokaktan gelen sıcak bir haber" (Radikal, 15 Eylül 2009; 12), "Kart borcu için çocuk kaçırdı" (Yeni Şafak, 31 Ağustos 2009; 3), "Bez bebek için" (Yeni Şafak, 28 Ağustos 2009; 1). Örnek haber başlıklarından da görüldüğü gibi yoksullukla ilgili haberlerde bireysel temsiller görülmektedir. Yoksulluğu davranışsal olarak ele alan egemen söylem, örnek haberlerde de yoksulları ve yoksulluğu ekonomik yapıdan uzakta bir noktada sunmuştur.

Ancak gazeteler üzerinde yapılan bu söylem çözümlemesinin aksine çalışma grubunda yer alan muhabirlerin m1'e (Yoksulluk, var olan üretim sisteminin yol açtığı bölüşüm sorunlarının kaçınılmaz bir sonucudur) katılım oranları, yoksulluğu var olan üretim sisteminin yol açtığı bölüşüm sorunlarının kaçınılmaz bir sonucu olarak gördüklerini ortaya koymaktadır. M1'e yalnızca 3 kişi hiç katılmadığını ifade etmiştir. Muhabirlerin % 94,2'si kısmen ya da tamamen aralıklarında bu maddeye katıldıklarını belirtmiştir. Benzer şekilde "Yoksulluk, bireysel çaba ile aşılamayacak bir olgudur" ifadesinin yer aldığı maddeye (m16) muhabirlerin verdiği yanıtlar dikkate alındığında yaklaşık yüzde 85'inin bu ifadeye katıldığı görülmektedir. Diğer bir ifade ile muhabirler yoksulluğu bireyden değil sistemden kaynaklanan bir sorun olarak görmektedir. Bu sorunun çözümüne ilişkin muhabir görüşlerine bakıldığında "Yoksulluk, ekonomik gelişme ile çözümlenebilecek bir sorundur" (m12) ifadesine büyük oranda katılım gösteren muhabirlerin sorunun asıl çözümünü sistemde yapılacak reformda gördükleri m8'e verdikleri yanıtlarda görülmektedir. "Yoksulluk sorununun çözümü bir yönetim çabasına ve sistemde reforma bağlıdır" maddesine (m8) hiç katılmıyorum diyen muhabir bulunmamaktadır. Muhabirlerin tamamı kısmen ve tamamen arasında değişen oranlarda katıldıklarını belirtmişlerdir.

Muhabirler, sistemde yapılacak reformun yanında yoksulluk sorununun çözümünü bireysel çabaya da bağlamaktadır. "Kendini geliştiren, girişimci olan, kaderci davranmayan birey refah düzeyini artırır" (m6) ifadesine ilişkin olarak verdiği yanıtlar incelendiğinde muhabirlerin yalnızca % 17,5'i bu ifadeye hiç katılmadığını belirtmiştir. Diğer bir ifade ile çalışmaya katılan muhabirlerin yaklaşık olarak beşte dördü bu ifadeye katıldıklarını ifade etmişlerdir.

Yardım haberlerinde yoksullardan birey olarak değil de bir grup olarak bahsedilmektedir. Ancak bu sınıflandırmaya giren haberlerde de vurgu yine yoksulların kendilerine değil yardım sırasında meydana gelen izdiham da ya da benzeri olumsuz durumlardır.

> "200 ekmek uğruna çocuklar ölüyordu
>
> ADANA-Muhtarın yoksul ailelere dağıtmak istediği 200 ekmek, Adana'nın Ceyhan ilçesinde izdihama neden oldu. Dar gelirli ailelerin oturduğu Esentepe Mahallesi muhtarı Mahmut İpka, adı açıklanmayan bir hayırsever tarafından gönderilen 200 ekmeği dağıttırmak istedi. Ekmek almak için kuyruğa giren çocuklar ise ezilme tehlikesi atlattı. Muhtar ve diğer görevlilerin müdahalesiyle ekmek güçlükle dağıtıldı.
>
> Mahallenin 6 bin nüfusu bulunduğunu belirten İpka, "Mahallede oturan insanların büyük çoğunluğu yoksul. Ramazan nedeniyle gönderilen 200 ekmekten her çocuğa bir tane vermek istedik. Kalabalık nedeniyle izdiham yaşandı" dedi" (Radikal, 1 Eylül 2009; 11)

İşsizlik haberlerinde de yoksullar bireysel olarak değil bir grup olarak sunulmaktadır. Ancak incelenen haberlerde işsizliğin yoksullukla bağlantısının kurulmadığı, işsizlerin ya da işsizliğin sadece bir oran olarak haberlerde yer aldığı görülmüştür. Oysa yoksulluk olgusunun sonuçları olarak ortaya çıkan işsizlik, kapkaç, cinnet, yağmalama ile ilgili olarak muhabir görüşlerine baktığımızda "Kapkaç, cinnet ve yağmalama haberleri yoksulluk olgusunun sonuçlarıdır" (m11) ve "İşsizlik olgusu toplumsal refah ve yoksullukla ilgilidir" ifadelerine muhabirlerin katıldıklarını ifade ettikleri görülmüştür. Muhabirlerin ifadele verdikleri yanıtlar dikkate alındığında yoksulluk ile gelen olumsuz sonuçlara ilişkin farkındalık düzeyinin yüksek olduğu ortaya çıkmıştır.

İncelenen dönemde Radikal gazetesinde 4 haberde örneğini gördüğümüz yoksulluktan kurtuluş öyküleri de yoksullukla ilgili haberlerde yaptığımız konu sınıflandırmasında önemli bir yer tutmaktadır. Bu sınıflandırmaya giren haberlerde yoksulken çalışıp zengin olanlar, piyango çıkanlar ya da tesadüflerle çeşitli devlet

kurumları tarafından seçilerek yoksulluktan kurtulanlara ilişkin bilgiler aktarılmaktadır.

> "Yoksulluğa Tek Yumruk"(Hürriyet Ankara, 1 Eylül 2009; Manşet)
>
> Başkentin en düşük gelirli semtlerinden olan İsmetpaşa'da sokakta çalışan çocukların dört yıl önce başlayan ilginç başarı hikâyeleri, Türkiye rekoru getiren şampiyonlukla taçlandı.
>
> Beş birincilikleri var
>
> Sokakta çalışan çocukları boks sporuyla tanıştıran 4 yıllık projede minik yumruklar Nevşehir'de yapılan 13-14 Yaş Grubu Türkiye Boks Şampiyonası'nda beş birincilik iki üçüncülük madalyası kazanarak rekor kırdı…

> "Mağaradan Madene" (Posta, 29 Ağustos 2009; 14)
>
> Ormandan besleniyordu
>
> Diyarbakırda yufkacılık yaparken 1997'de işlerinin bozulması nedeniyle dükkanını kapatan 4 çocuk babası Turan Altındağ (47), Zonguldak'a yerleşmişti. Bir süre kaçak maden ocaklarında çalışan Turan Altındağ 3 ay önce işsiz kalınca bir mağarada yaşamaya başlamıştı. Ormandan topladığı yiyeceklerle beslenen Turan Altındağ'a Zonguldak Belediyesi sahip çıkmıştı.
>
> Artık maden işçisi
>
> Hamama götürülüp yıkanan, saç ve sakal tıraşı yaptırılan Turan Altındağ, daha sonra sağlık kontrolünden geçmişti. Herhangi bir sağlık sorununa rastlanılmayan Turan Altındağ, Demir Madencilik Şirketi'nde işçi olarak dün işe başladı. Turan Altındağ "Benim istediğim iş bulup çalışmaktı. Bu konuda bana yardımcı olan herkese teşekkür ediyorum" dedi.

> "SHÇEK yurdu çocuklarının yüzde 75'i üniversiteli oldu" (Radikal, 25 Ağustos 2009; 12)
>
> Çocuk Esirgeme Yurtlarında kalan çocukların ÖSS başarısı kurumun göğsünü kabarttı. Bu yıl sınava giren çocukların yüzde 75'i üniversiteli oldu. Devlet Bakanı Kavaf çocuklara tebrik mektubu yolladı.
>
> ANKARA- Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'na (SHÇEK) bağlı yurtlarda kalan ve bu yıl ÖSS'ye giren adayların yüzde 75'i üniversiteli oldu. ÖSS'ye giren koruma ve bakım altındaki 374 gençten 282'si bir yükseköğrenim programına yerleşti…

Ancak bu haberlerde yoksulların yoksul olmasına neden olan sisteme ilişkin bir bilgi ya da eleştiri veya bu sistemle mücadele ederek yoksulluktan

kurtulabilenlere dair bir örnek yoktur. Örneklerde görüldüğü gibi yoksula uzatılan ve onu yoksulluktan kurtaran el yine egemen yapının eli olmaktadır. Böylece haberlerde yoksulluğun nedeninin sistem olduğuna ilişkin bir bilgi bulunmadığı gibi egemen yapı yoksulluğun kurtarıcısı olarak sunulmaktadır.

Burada dikkat çekilmesi gereken nokta, çalışma grubunda yer alan muhabirlerin yoksulluğun nedeni konusunda sisteme yükledikleri sorumluluğun gazete haberlerine yansımamış olmasıdır. İncelenen haberlerde muhabirlerin düşüncelerinin tersine bir durum ortaya çıkmakta ve yoksulluk bireysel bir sorun olarak gösterilmektedir.

Yoksulluğa dair haberlerde bir diğer sınıflandırmayı ise yoksulluğun suça dönüşmesine ilişkin haberler oluşturmaktadır. Genellikle gazetelerin 3. Sayfalarında yer alan bu haberlerde yoksulların fail olarak sunuldukları, yalnızca olumsuz sonuca odaklanıldığı ve suçun yoksullukla bağlantısının kurulmadığı görülmektedir.

> "İki yaşındaki kızı fuhuş evine sattılar" (Hürriyet, 3 Eylül 2009;3)
>
> Fuhuş ihbarıyla basılan evde 4 kızının üçünü erkeklere pazarlayan kadın ile evdeki erkek yakalandı. Tutuklanan adamın 2 yaşındaki bir kızı da 500 liraya satın alıp eve getirdiği ortaya çıktı. Küçük kız kurtarılırken anneyle sevgilisi göz altına alındı.

Haber girişi ve spot 2 yaşındaki kızın fuhuş evine satılması teması üzerinden hareket ederken haberin ilk bölümü fuhuş evindeki kişilere ve onların nasıl yakalandığına ilişkin bilgilere yer vermektedir. Haberin ikinci bölümünde ise başlık ve spotta verilen temaya geri dönülerek çocuğun nasıl satıldığı, annesi ve sevgilisi ve daha önce bir çocuk daha sattıklarına ilişkin bilgilere yer verilmektedir. Haberde birkaç tema işlenmesine rağmen 2 yaşındaki çocuğun ve kardeşinin neden satıldığı, neden 500 lira gibi bir miktar istendiği belirtilmemiş ve bunların yoksullukla bağlantısı kurulmamıştır.

"Kartı için öldürmüş" (Posta, 27 Ağustos 2009; 1)

> İstanbul Ataşehir'de bankacı arkadaşı Nalan Sezer'i öldüren Nuray Çetinkaya, mahkemede cinayeti nasıl işlediğini anlattı: Maddi sorunlarım yüzünden intihar etmek amacıyla daha önce eter almıştım. Nalan'ı o eteri koklayarak bayılttım. Amacım cüzdanından kredi kartlarını alıp borçlarımı ödemekti. Meğer Nalan şeker ve tansiyon hastasıymış. Kalbi duruverdi.

Haberin başlık ve spotunda verilen bu bilgiler haber metninde verilen ayrıntılarla zenginleştirilmektedir. Arkadaş olan katil ve maktulun nasıl tanıştıkları, cinayet günü nasıl bir araya geldikleri, katilin arkadaşını bayıltıp kredi kartlarını almak amaçlı girişiminin nasıl cinayetle sonuçlandığına ilişkin ayrıntılar aktarılmaktadır. Katilin maddi sıkıntılar geçirdiği bilgisi kendi ifadelerine dayanarak tekrarlanmaktadır, ancak bunun nedenine ilişkin bir bilgi aktarımı yoktur. Yaşanan olayın nedenini oluşturan maddi sıkıntılar katilin verdiği ifadelerle üstün körü geçiştirilirken cinayete ilişkin bütün aşamalar detaylı bir şekilde aktarılmıştır. Böylece ön plana çıkarılan neden değil yine olumsuz sonucu olmuştur.

Tematik olarak bakıldığında farklı gazetelerin sunumları arasında farklılıklar olmadığı aksine örtüştükleri görülmektedir. İdeolojik olarak farklı noktada durdukları bilinen bu gazetelerin yoksulluk olgusunun temsilinde yalnızca ayrıntılar noktasında birbirlerinden uzaklaşmaktadır. Bireysel örnekler üzerinden yoksulluğun sonuçlarına yer verilen haberler, okur için habere neden olaya yönelik herhangi bir sorgulamayı gerektirmeyecek bir çerçevede sunulmaktadır. İncelenen örnekler çerçevesinde bütün gazeteler seyirlik bir anlatıya dönüştürdükleri yoksulluğu, hayatın içinde bir yerlerde var olan ama hep olumsuz özelliklere sahip doğal bir olgu şeklinde sunmaktadır. Yoksullar ve yoksulluk toplumsal ve kültürel alandan dışlanmaktadır. Ocak'ın (2002: 94-95) belirttiği gibi kentte yaşamakla birlikte kentin asıl yaşam alanlarından dışlanan yoksullar, toplumun içinde var olmakla birlikte toplumsal kesimlerin temsil edildiği alanlarda da kendine yer bulamamaktadır.

Çalışma grubunu oluşturan muhabirlerin yoksulluğun medyada temsiline ilişkin görüşlerine bakıldığında "Toplumun tüm kesimleri gibi yoksulların kanaatleri de haberlerde temsil edilir" (m10) ifadesine gazetecilerin büyük oranda katıldığı dikkati çekmektedir. Bu maddeye yalnızca 6 muhabir hiç katılmadığını ifade etmiştir. Yoksulların kanaatlerinin haberlerde yer verildiğine inanan gazetecilerin "Yoksulluk, basında doğru bir biçimde ve gerektiği gibi temsil edilmektedir" (m7) ifadesine %61 oranında katılmadığı ilgi çekici bir sonuçtur. Muhabirler, yoksulların kanaatlerinin medyada temsil edildiğine inanırken, yoksulluk olgusunun basında doğru bir biçimde ya da yeterince temsil edilmediğini düşünmektedir.

Muhabirlerin yapısal yanlılık boyutunda yoksulluk olgusunun medyada temsiline ilişkin değerlendirmelerini gösteren m5'e (Farklı ideolojiye sahip medya mecralarının yoksullukla ilgili bir olayla ilgili olarak yaptıkları haberler, temel olarak egemen söylemi destekler) verdikleri yanıtlar dikkat çekicidir. Muhabirlerin yalnızca 10 tanesi bu maddeye katılmadığını dile getirmiştir, % 82,5'i ise katıldıklarını belirtmişlerdir. Bu maddeye verilen yanıtlar medyadaki yapısal yanlılığın muhabirler tarafından da kabul edildiğine ilişkin bir gösterge olduğu için büyük önem taşımaktadır.

van Dijk tarafından haberin tematik yapısının parçası olarak görülün başlık, alt başlık, fotoğraf ve haber girişleri, belirtilen bu çerçevenin çizilmesinde rol oynamaktadır.

5.2.2.2. ŞEMATİK YAPILAR

Şematik çözümleme ise durum ve yorum olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Durum bölümünde hikâye örgüsü incelenir. Haberde ana olay, bunun işleniş biçimi ve sonuçları, arkaplan bilgisi, olayın geçtiği ortama ilişkin bilgiler, olay öncesine ilişkin bilgiler "durum" başlığı altında incelenir. Yorum bölümü ise haber kaynaklarını ve olaya taraf olanların açıklamalarını içerir.

5.2.2.2.1. HİKÂYE ÖRGÜSÜ VE ARKAPLAN BİLGİSİ (DURUM)

Habere konu olan olaydaki hikâye örgüsünün haberde yeniden kurulması sırasında başlık, ana başlık, haber girişi haberin özetini sunarken, ana haber metni ise ana olay, bağlam, aktörler ve olayın arka planına dair bilgileri aktarmaktadır. Haberdeki hikâye örgüsü içinde ön önemli bilgiler haber metni içinde en yukarıya, habere ilişkin ayrıntılar ise haberin aşağılarına yerleştirilmektedir. İncelenen bütün haberlerde hikâye örgüsü belirtilen şekilde kurulmuştur.

Yeni Şafak gazetesinde sürmanşetten yayımlanan "BEZ BEBEK İÇİN" başlıklı haber, incelenen gazetelerde hikaye örgüsünün nasıl kurulduğuna örnek oluşturmaktadır (Yeni Şafak, 28 Ağustos 2009, 1-3). Haber 1. Sayfada sürmanşetten verilirken devamı 3. Sayfada yer almaktadır. Haberde Çocuk Esirgeme Kurumunda kalan 15 yaşındaki bir genç kızın yurttan kaçtığı, hırsızlık yaptığı evde kucağındaki bez bebekle oynarken yakalandığı anlatılmaktadır. Haberde vurgu yapılan ve hiyerarşik olarak en önemli görülen unsur, başlıkta ve spotta belirtilmiştir. Haberin kalan kısmında ise ayrıntılar özetlenmiştir; genç kızın ailesinin yaşadığı sorunlar yüzünden yurda verildiği, yurttan kaçarak hırsızlık için bir eve girdiği, bir iki eşya

çaldıktan sonra bulduğu bez bebekle oynamaya başladığı ve bu sırada kendisini fark eden komşuların ihbarıyla yakalandığı duygusal bir tonda anlatılmaktadır. Haberde olayın geçtiği ortama (hırsızlık yapılan evin iki katlı olması) ve aktörlere (hırsızlık yapan kız ve onu yurda bırakan ailesi) ilişkin ayrıntı az da olsa bulunmaktadır. Olay öncesine ilişkin olarak kızın neden yurda bırakıldığı (ailesinin sorunları yüzünden-haber metninin sonunda maddi sorunların etkisi belirtiliyor) ne kadar süredir yurtta kaldığı (3 yıl) gibi bilgiler verilmiştir. Haberde nedensellik ilişkisi 1. ve 3. Sayfada haber başlıklarında kurulmuştur; "BEZ BEBEK İÇİN", "Çocuk işte". Bunlar dışında doğrudan neden olarak gösterilmese de haber metninde ailenin de bakıma muhtaç ve sorunlu olmaları, kızın yetiştirme yurdunda kalması gibi unsurlar üzerinde durulmuştur. Haberde olayın bağlamına ve arka planına ilişkin bilgi örtük olarak sunulan ayrıntılar ışığında okurun zihninde oluşmakta ve haber yoksulluk bağlamında değerlendirilmektedir. Fakat gazete haberinde yoksulluğa ya da bunun nedenlerine ilişkin hiçbir bilgi bulunmamaktadır.

Çizelge 32. Gazete Haberlerindeki Hikaye Örgüsü

	Başlık	Giriş	Ana Olay	Bağlam	Arka Plan	Aktör ve ortam bilgisi
Hürriyet	Var	Var	Var	-	-	Kısmen
Posta	Var	Var	Var	-	-	Kısmen
Radikal	Var	Var	Var	-	-	Kısmen
Yeni Şafak	Var	Var	Var	-	-	Kısmen

Gazete haberlerindeki hikâye örgüsünü gösteren Çizelge 32 incelendiğinde başlık ve haber girişlerinin bulunduğu, ana olaya ilişkin bilgilerin aktarıldığı, aktör

ve ortama ilişkin bilgilerin kısmen verildiği ancak haberin arka planına ya da bağlamına ilişkin bilgilerin üstü kapalı bir biçimde sunulduğu ya da geçiştirilerek hiç yer verilmediği görülmektedir.

Haberde olayla ilgili arka plan bilgisinin verilmemesi, bağlamının kurulmaması ya da nedenlerine değinilmemesi taraf olmanın sonucudur. Arkaplan ve olayın bağlamına ilişkin bilgiler çoğu zaman haber metinlerinde yoktur ya da yok denecek kadar azdır. Bu durum "haber olan olayın bağlamından koparılıp tipleştirilmesine ve benzer olayların daha önce sunumu sırasında içine oturtuldukları çerçevelerin -çağrıştırılıp- yeniden kullanılması ile sonuçlanır" (İnal, 1995; 118-119)

Hürriyet gazetesinde "Bu çocukları nasıl okutayım" başlıklı haberde köy korucusu olarak 600 TL maaş ile çalışan beş çocuk babası Rıza Demir'in, 3 çocuğunun üniversiteyi bir çocuğunun ise sağlık meslek lisesini kazanması ile içine düştüğü zor durum anlatılmaktadır. Haberde Rıza Demir'in çocuklarını okutmak için yeterli paraya sahip olmadığı, bu nedenle yardım istediği belirtilmektedir. Ancak Rıza Demir'in yoksulluğunun nedenlerine, sosyoekonomik arka plana ya da bağlam bilgisine yer verilmemiştir (Hürriyet, 23 Ağustos; 7).

Haberlerde yer alan olaylar rastgele durumlar olarak ele alınmakta ve dramatize edilerek sunulmaktadır. Arka plan bilgisinin olmayışı ile olayın tipleşmesi kelime seçimleri, cümle yapıları, başlıklar, girişler vb ile desteklenmektedir. Başlıklar, haberi kafamızda daha önce oluşturduğumuz (ya da medya tarafından önceden oluşturulan) belli bir kalıba dahil etmemizi sağlamaktadır. Toplumsal bağlamından kopan haberler haberde yer alan kişilere ilişkin bireysel yaşantılar olarak sunulmaktadır. (İnal, 1995; 128). Böylece hayatımızın orta yerinde duran yoksulluk gerçeği medya tarafından bireysel örnekler üzerinden temsil edilmektedir.

Yoksulların mağdur ya da suçlu olarak gösterildiği haberlerde her bir haber ayrı bir temsilmiş gibi sunulmakta ve temeldeki yoksulluk olgusuna ilişkin bir ortak bağlam kurulmamaktadır.

Çalışma grubunda yer alan muhabirlerin "Yoksulluk haberinin içeriğini, yoksulluğun nedeni değil, sonucu oluşturur" ifadesine %85 oranında katılımda bulunmaları muhabirlerin de yoksulluğun nedenlerinin ya da arka plan bilgisinin haberde yer almamasına katıldıklarını göstermektedir. Ancak muhabirlerin bu durumun farkında olmaları gazetelerde yoksulluğun temsiline ilişkin bir farklılık yaratmamaktadır.

5.2.2.2.2. YORUM

Hall (1978) egemen söylemin haber içinde yeniden kurulduğunu söyler. Haberde görüşleri sunulan seçilmiş kişiler, iktidar sahibi kurum ve kuruluşlardır. Hall (1978) bunları "birincil tanımlayıcı" olarak niteler. Gazeteciler ise birincil tanımlayıcıların görüşlerini halkın diline çeviren "ikincil tanımlayıcı"lardır.

İncelenen haberlerde öncelikli olarak birincil kaynakların durum tanımları üzerinden hareket edilmiştir. Haberin kaynağı haberi oluşturan bilginin ilk üreticisidir. Bu durumda haber kaynağı, habere neden olan olayı yaşayan ya da habere konu olan bilgiyi gazetecilere verendir.

İncelenen gazetelerde haberlerin dayandırıldığı haber kaynakları ele alındığında;

Ekonomi sayfalarında yer alan haberlerde öncelikle yoksullukla ilgili oranları açıklayan kurumların ya da üst düzey görevlilerin açıklamalarına yer verilmektedir;

Türkiye İstatistik Kurumu, Başbakan Yardımcısı, Hazine Müsteşarlığı, İşsizlik Sigortası Fonu, Kızılay…

İncelenen gazetelerin hepsinde Türkiye İstatistik Kurumu verileri doğrultusunda hazırlanan haberler yer almıştır; "İşsiz sayısı 1 yılda 972 bin lira arttı, krizdeki 'dip nokta' Şubata göre 553 bin azaldı" (Hürriyet, 16 Eylül 2009;10), "İşsizlikte kriz tesellisi" (Posta, 16 Eylül 2009; 7), "İşsiz sayısı bir yılda 972 bin arttı, haziranda her 100 kişiden 13'ü işsiz" (Radikal, 16 Eylül 2009; 5), "Bütçe transfere aktı işçiye para kalmadı" (Yeni Şafak, 16 Eylül 2009; 6).

Yoksulluğun suça dönüştüğü haberlerde gazetecilerin temel haber kaynağı polis otoriteleridir. Gazeteler ise bu haberleri genellikle bağlı bulundukları medya gruplarının haber ajanslarından ve Anadolu Ajansından alarak kullanmaktadırlar. Bu haberlerde Emniyet Müdürlüğü ya da olay yerindeki polislerin konuyla ilgili açıklamalarına yer verilmektedir;

> "On aylık bebek açlıktan bir deri bir kemik kaldı-DHA"(Hürriyet, 16 Eylül 2009; 5), "İki yaşındaki kızı fuhuş evine sattılar-DHA" (Hürriyet, 3 Eylül 2009; 3), "Hüzünlendiren bir hırsızlık hikâyesi-DHA" (Hürriyet, 28 Ağustos 2009; 3), "Şeyma'nın dramı"(Hürriyet, 5 Eylül 2009; 4), "Acı hayat-DHA" (Posta, 11 Eylül 2009; 5), "Gelen vurdu giden vurdu" (Posta, 13 Eylül 2009; 5), "Reyhan'ın acı sonu-DHA" (Posta, 2 Eylül 2009; 16), "Kartı için öldürmüş" (Posta, 27 Ağustos 2009;1), "Okul harçlığı uğruna öldü-DHA" (Posta, 27 Ağustos 2009; 3), "Hiç yüzünden öldü-DHA" (Posta, 30 Ağustos 2009; 1), "Mesajı Polis okudu-DHA" (Posta, 30 Ağustos 2009;5), "13'ünde hem işçi hem anne-AA" (Radikal, 8 Eylül 2009;12), "Kart borcu için-İHA"(Yeni Şafak, 31 Ağustos 2009; 3), "Bez bebek için-İHA"(Yeni Şafak, 28 Ağustos 2009; 1-3).

Belirtilen haberlerde polis otoriteleri tarafından yapılan açıklamalar, haberde aktarılan olayın aşamaları sırasında hikâye edilerek kullanılmaktadır;

> "Adana'dan çarpıcı bir hırsızlık hikayesi geldi…Polis ekipleri G.A.'yı evin arka bahçesinde saklanırken yakaladı. Polis gördükleri karşısında şoke oldu… Olay yerine gelen polis sahipleri Yalova'da olan evin arka bahçesinde saklanan G.A.'yı yakaladı. Yakaladıkları kızın yaşının küçük olması nedeniyle

> evde başka suç ortağının olabileceğini düşünen polis, çilingir çağırıp evi açtırdı… Çalıntı eşyalar arasında yer alan bebek polisleri şaşırttı" (Yeni Şafak, 28 Ağustos 2009;1-3).

Yoksulluğa ilişkin haberlerde açıklamalarına yer verilen diğer kurum ve kuruluşlar ise Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu (TÜRK-İŞ), Kamu-İş Konfederasyonu, Belediyeler, Türkiye Kamu-Sen, Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu, Türk Eğitim-Sen, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu (TİSK)'dur.

Bazı haberlerde dernek gibi sivil toplum örgütlerinin açıklamaları haberde aktarılan temel çerçeveyi çizmektedir; Kanserli Çocuklara Yardım Derneği, LÖSEV, Umut Çocukları Derneği haberlerde açıklamalarına yer verilen sivil toplum kuruluşlarından bazılarıdır.

Muhabirler, farklı görüşlerin haberlerde aktarılması ile ilgili olan m3'e (Yoksulluk haberlerinde farklı görüşleri aktarmak için çeşitli uzmanlardan alınan bilgilere yer vermek önemlidir) verdikleri yanıtlar incelendiğinde yaklaşık % 98 oranında bir katılım dikkati çekmektedir. Farklı görüşlerin haberde yer bulması konusunda bu derece katılımda bulunan muhabirlerin "Açlık sınırının açıklandığı bir haberde uzman görüşü, yoksul birinin görüşünden önceliklidir" (m15) ifadesinde katılım oranları incelendiğinde yalnızca 17 gazetecinin bu ifadeye hiç katılmadığı görülmektedir. Muhabirlerin yoksulların görüşlerinin haberlerde yer alması konusundaki görüşlerini anlamamız için üzerinde durulması gereken bir diğer madde de "Yoksulluğa ilişkin haberlerde kamuoyunun genel kanaatini aktarmak yoksulların görüşlerini almaktan önceliklidir" (m9) maddesidir. Muhabirlerin bu ifadeye katılımlarına göre dağılımları incelendiğinde hiç katılmayanların (30) oranı katılanlara göre (27) çok az bir farkla fazladır. Buna göre çalışma grubunda yer alan

muhabirlerin kamuoyunun genel kanaatini ya da uzmanların görüşünü yoksulların kendi görüşlerinden daha öncelikli bulduğu görülmektedir.

Kimi zaman başka medya kurumları tarafından yapılan araştırmalar da gazetelerde yer almaktadır. Örneğin CNBC-e Business Dergisi tarafından yapılan bir araştırmaya ilişkin bulgular Hürriyet ve Posta gazetelerinde haber olarak yer bulabilmektedir (Hürriyet, 6 Eylül 2009; 9- Posta, 6 Eyül 2009;17). Aynı şekilde The Ekonomis tarafından yapılan bir diğer araştırma da Radikal gazetesinde "İşsizlik hala yakıyor" başlığı ile yer alabilmektedir (Radikal, 16 Eylül 2009, 1-5).

İncelenen gazetelerde birincil kaynakların dışında haberlere konu olan aktörlerin ve olaya tanık olanların da durumlara ilişkin yorumlarına yer verilmiştir. Bu söylemler çok az sayıdaki örnekte yaşananlar bağlamında hükümete eleştiri içerse de genellikle olaya dair ayrıntıların aktarımına dayanmaktadır. Hürriyet gazetesinde yer alan "İlgi görmek için doğuda mı yaşamalı" başlıklı haberde İstanbul'da yaşanan sel felaketi sonrasında iş yerinin servis aracında boğularak ölen bir genç kızın babasının yetkililere ilişkin eleştirilerine yer verilmektedir. Kızı öldükten sonra yaşanan süreci değerlendirirken "Doğuda olsaydı, bize ilgi çok başka olurdu. Doğuya yapılan şeylere göre bize değer verilmediğini görüyorum. Bu da bir katliam, ama bizimle kimse ilgilenmiyor. İlgi görmek için doğu da mı yaşamak gerekiyor?" diyerek yetkililere eleştirilerini aktarmaktadır (Hürriyet, 17 Eylül 2009; 18).

Var olan yapıya ilişkin bir başka eleştiriye (sitem olarak da değerlendirilebilir) Radikal gazetesinde yayımlanan ve Şanlıurfa'da yaşayan Fukara Ergün isimli vatandaşın yazları tarım işçiliği yaparak üç çocuğunu üniversitede beş çocuğunu lisede okutmasının hikâyesi anlatan haberde rastlanmaktadır. Haberde Ergün'ün yorumlarına da yer verilmiştir; "Çocuklarım yeter ki okusunlar, biz tarlada

daha çok çalışmaya razıyız… Eğitimsizlikten çok çektik, Türkiye'de çocuk okutmak zor. Yazın burada bizimle tarlada çalışıyorlar, kışın da okuldan arta kalan zamanlarda çalışmak zorundalar. Okul döneminde çok zorluk çekiyorlar, bunu biliyorum" (Radikal, 18 Eylül 2009; 3). Haber, Türkiye'de çocuk okutmanın zorluğuna ve bunun için çekilen sıkıntılara örnek oluşturmaktadır. Ancak haberde buna ilişkin tek yorum Fukara Ergün isimli vatandaşın ifadesinde yer almaktadır.

Bu örnekler dışında olay aktör ya da tanıklarının ifadelerine yer verilen haberlerde sisteme dair eleştirinin yapıldığı bir yorum bulunmamaktadır. İfadeler daha çok olaya ilişkin ayrıntıların aktarımına yöneliktir.

Gazetelerde olayın aktörlerinin ifadelerinin tırnak içinde verilmediği dolaylı olarak aktarıldığı haberlerde yer almaktadır. Yeni şafak gazetesinde Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın gecekonduda yaptığı iftara ait bilgilerin aktarıldığı haberde gecekondu sahibinin verdiği bilgiler tırnak işareti kullanılmadan; "Ziyaretle ilgili gazetecilerin sorularını yanıtlayan ev sahibi Ayşe Olgun, Erdoğan'la sohbet ettiklerini söyledi. Kendilerine bin 500 TL para yardımı yapıldığını ve 3 paket gıda yardımında bulunulduğunu anlatan Olgun, eşinin felçli olduğunu belirtti " (Yeni Şafak, 25 Ağustos 2009; Ramazan Sayfası).

İncelenen bazı haberlerde ise olayın aktörleri yerine muhtar gibi olayın geçtiği yerde yetki sahibi kişilerin açıklama ve yorumlarına yer verilmiştir. Radikal gazetesinde "200 ekmek uğruna çocuklar ölüyordu" başlıklı haberde yaşanan olaylarla ilgili olarak mahalle muhtarının ifadesine yer verilmiştir; "Mahallede oturan insanların büyük çoğunluğu yoksul. Ramazan nedeniyle gönderilen 200 ekmekten her çocuğa birer tane vermek istedik. Kalabalık nedeniyle izdiham yaşandı" (Radikal, 1 Eylül 2009; 11).

Haberlerde olaya şahit olan ya da olay hakkında bilgisi olan kişilerin de ifadelerine yer verilmektedir. Radikal gazetesinde yayımlanan "17 yaşındaki Serhat iki aydır İstanbul'daydı" başlıklı haberde babasının ifadesine yer verilmiştir; "Ben sürekli gidip gelirdim ama Serhat iki ay önce çalışmaya gelmişti. Tam olarak neler yaşandığını bilmiyorum. İş yerinde kalıyordu. Uyuyor olabilir. Ben başka bir bölgedeydim. Bana haber sabah geldi, arkadaşları işyerinin 500 metre ilerisinde cesedini bulmuşlar" (Radikal, 11 Eylül 2009; 3).

Kaynaklardan yapılan alıntılar kimi zaman haberlerde başlığa çıkarılmaktadır. Bazı zamanlarda bu alıntı tırnak işareti kullanmaksızın yapılarak "kaynak kişinin durum tanımı bir anda halkın sözüne, dileğine yorumuna dönüştürülebilir" (İnal, 1995; 118).

Haberde yer alan aktörlerin sözlerinin başlıkta verilmesi, haberde olayın özetinin sunulmasının ya da durum tanımlamasını başlıkta yapılmasının bir yolunu oluşturmaktadır. İncelenen gazeteler içinde Yeni Şafak gazetesi dışındaki gazetelerde haber aktörlerinin yorumları başlığa taşınmıştır; "Hanım bakiydi bize o da şey edince bilmem" (Hürriyet, 18 Eylül 2009; 21), "Bu çocukları nasıl okutayım" (Hürriyet, 23 Ağustos 2009; 7), "İlgi görmek için doğu da mı yaşamalı"(Hürriyet, 17 Eylül 2009; 18), "Çok uykum var" (Posta, 18 Eylül 2009; 20), "Sosyal yardımlaşma da adam döverse"(Radikal, 16 Eylül 2009; 9)

Haberlerde haber kaynaklarının durum tanımları üzerinden gidilmesi ya da olayın aktörlerinin sisteme yönelik eleştirilerinin üstü kapalı bir şekilde sunularak geçiştirilmesi, alternatif açıklamalara ya da karşıt görüşlere yer verilmemesi haber metninin kapalılığına örnek oluşturmaktadır. Böylece haberlerde çizilen çerçevelerin

okur tarafından sorgulanmasını gerektirecek bir yapı ortadan kaldırılmış olmakta ve okurun medya tarafından kendisine sunulan içeriği kabullenişi kolaylaşmaktadır.

5.2.3. MİKRO YAPI İNCELEMELERİ

van Dijk'ın haber çözümlemesinin ikinci kısmı ise mikro yapı incelemesinden oluşmaktadır. Mikro yapı incelemeleri kapsamında, sentaktik (sözdizimsel) uyum, kelime (lexical) seçimleri ve haberin retoriği incelenir.

5.2.3.1. CÜMLE YAPILARI (SENTAKTİK ÇÖZÜMLEME)

Sentaktik çözümlemede cümleler kısa/uzun, etken/edilgen, basit/karmaşık olmaları açısından incelenmekte ve art arda gelen cümlelerin ve cümlenin bölümlerinin birbirleriyle olan ilişkilerine bakılmaktadır. Bunların dışında cümlelerin atıfta bulunduğu gerçek verilerin birbirleriyle ilişkisini tespit etmek de önem taşımaktadır.

Yoksullukla ilgili haberleri yetkililer tarafından açıklanan oran ya da bilgilere ilişkin haberler ve yoksulların yaşadığı olayların aktarıldığı haberler olarak ikiye ayırarak cümle yapılarına bakacak olursak; kurum ve kuruluşların yaptıkları açıklamalara ilişkin haberlerin daha uzun ve karmaşık cümlelerden oluştuğu dikkat çekmektedir.

> "Büyüme rakamlarının ardından işsizlik dataları da 'krizde dip nokta' olarak görülen şubat ayına göre 'iyileşme sürüyor' şeklinde yorumlandı. Küresel krizin etkileriyle Şubat ayında yüzde 16.1'e kadar çıkan ve 'tarihi rekor' kıran işsizlik oranı Mart ayında başlattığı gerileme sürecini Haziran döneminde de sürdürdü. Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) Haziran anketine (Mayıs-Haziran-Temmuz dönemi) göre işsizlik oranı yüzde 13, işsiz sayısı 3 milyon 269 bin kişi oldu" (Hürriyet, 16 Eylül 2009; 10).

> "Kamu-Sen Araştırma Geliştirme Merkezi'nin Türkiye İstatistik Kurumu'ndan alınan Ağustos 2009 fiyatları çerçevesinde yaptığı araştırmaya göre çalışan bir kişinin yoksulluk sınırı 1405.56 TL olarak hesaplandı. Dört kişilik bir ailenin yoksulluk sınırı ise 2 bin 804.10 TL olarak belirlendi. Sonuçlar dört kişilik bir ailenin yoksulluk sınırı haddinin bir önceki aya göre yüzde 0,03 oranında arttığını gösterdi. Çalışan tek kişinin açlık sınırı ise bir önceki aya göre yüzde 0,55 oranında artarak, 175.38 TL oldu. Türkiye'de dört kişilik bir ailenin ortalama gıda ve barınma harcamaları 2009 yılı Ağustos ayında 171.44 TL olarak tahmin edildi" (Radikal, 8 Eylül 2009;6).

Yoksulların yaşadığı olayların aktarıldığı haberlerde ise olaylar dramatik yönü ön plana çıkarılarak hikâye edilip anlatıldığı için cümleler daha basit ve kısadır. Nispeten daha uzun olan cümleler ise hikâyeleme biçimindeki anlatım nedeni ile anlaşılmaz değildir;

> "Adana'da 5 yaşındaki kız komşusu tarafından 200 bin TL fidye için kaçırıldı. Olay, Merkez Çukurova İlçesi Mahfesığmaz Mahallesinde meydana geldi. Gülşen T, kira ve kredi kartı borcunu ödeyemeyince, 2 ay önce tanıştığı, evi ve arabası olan bir ailenin 5 yaşındaki bir kızını kaçırmak için erkek arkadaşı Hilmi K. ve Emre K. ile bir plan yaptı. Sabah saatlerinde komşusu Dürdane Ümmühan Akyel'in evine gelen Gülşen T, önce kahve içmek, ardından da kahvaltı yapmak istediğini söyledi. Arkadaşlarını eve boyacı olarak sokarak kızı kaçırtmayı planlayan Gülşen T, evde ağabeyin olduğunu görünce vazgeçti. Kadın daha sonra küçük kızı ekmek alması için fırına gönderdi…" (Yeni Şafak, 31 Ağustos 2009; 3).

> "Emine Bakırcı 30 yaşında. Mersin Tarsus'ta yaşıyor, yaşamak denirse. Okumamış, işsiz. İki yıl önce Emrah Çınar ile yaşamaya başlamış. Nikah yok. 11 ay önce hastanede İbrahim'i doğurmuş, sezaryenle. Ne sosyal sigorta ne yeşil kart var. Hastane 725 lira borç çıkarmış. Emine senet imzalamış. Ödenmemiş tabii o borç. Nasıl ödenecek ki? Bir lokma kuru ekmeğe muhtaçlar… Emrah çöplerden kağıt ve naylon topluyor. Günde 3-5 lira kazanıyor. Neye yeter?.."

Sentaktik çözümlemede cümlelerin aktif ya da pasif biçimde kurulması haberdeki yanlı yaklaşımı değerlendirmek açısından önem taşımaktadır. Cümle yapılarının aktif/pasif kurulması "faili gizlemek amacına hizmet ettiği gibi, genellikle fail egemen güçlerde biri olduğunda (askerler, polisler, mahkemeler, devlet birimleri gibi) tercih edilmektedir (Şeker, 2003; 105). Bu kurumları sorumluluktan arındıran

bir dilin kullanılması söz konusudur. Haberlerde hemen her gün "üç kişi tutuklandı" ya da "suçlular yargılandı" gibi anlatımlarla karşılaşılmaktadır. Oysa "suçlu" ya da "zanlı" tarafın eylemleri her zaman aktif cümle yapıları ile sunulmaktadır (İnal, 1995; 119-120). İncelenen haberlerde de İnal'ın ifade ettiği cümle yapıları görülmüştür.

> "D.Ç'nin imam nikâhıyla birlikte yaşadığı ve amcasının oğlu olduğu öğrenilen K.Ç. ise doğum olayından sonra "çocuğun cinsel istismarı" suçundan polis ekipleri tarafından yakalanarak gözaltına alındı. 17 yaşındaki K. Ç, çıkarıldığı mahkeme tarafından tutuklandı" (Radikal, 8 Eylül 2009; 12).

> "Ev sahibi Kenan Gürbüz ile baskın sırasında biri 18 yaşından küçük dört kızı ile birlikte evde bulunan G.S. gözaltına alındı… 'fuhuş yaptırmak' suçundan sabıkalı Kenan gürbüz tutuklandı" (Hürriyet, 3 Eylül 2009;3).

Türk-İş tarafından yapılan açıklamaya dayanan ve Hürriyet gazetesinde yayımlanan bir haberin başlığında "Sendikalı 40 bin işçi işten çıkarıldı" ifadesine yer verilirken, haber metninde de yine işten çıkarma aktif cümle yapısıyla değil de işçileri özne olarak kullanıp pasif cümle yapısıyla verilmiştir (Posta Ankara, 5 Eylül 2009;6). Posta gazetesinde yayımlanan bir diğer haberde ise "Reyhan'ın cesedi otopsiye gönderildi. Olayla ilgili ikisi kadın 8 kişi gözaltına alındı" ifadesinde edilgen cümle yapısı görülmektedir.

Egemen güçler tarafından yardım yapılması durumunda cümleler aktif olarak kurulmaktadır;

Posta gazetesinde iki kafadarın trajikomik hikâyesini anlatan haberde valiliğin yaptığı yardım, "… dönüş parası olmadığı için Bursa Valiliği'nden yardım istediler. Valilik bunlara otobüs biletiyle 30 lira yemek parası verdi" (Posta, 13 Eylül 32009;5) şeklinde aktif bir cümle ile aktarılmaktadır. Yardım nedeni ile benzer bir şekilde egemen gücü onaylama haberine Hürriyet gazetesinde rastlamaktayız;

> "Kaymakamlık ve Belediye yetkilileri psikolojik sorunları olan anne Nazlı Sözen ile geçinmek için haftasonları kurulan semt pazarında el arabası ile eşya taşıyan Harun Sözen'e Şereflikoçhisar Yardımlaşma ve Dayanışma Fonu aracılığıyla yardım olunması için çalışma başlattı" (Hürriyet, 2 Eylül 2009; 10).

Posta gazetesinde yayımlanan bir haberde ise polisin yardımı nedeni ile aktif cümle yapısı ile cümle başlık olarak kullanılmıştır; "çocukları bakmadı polis sahip çıktı" (Posta, 26 Ağustos 2009; 17).

İncelenen haberlerde olumsuz durumlar yaşayan vatandaşın bir "kurtarıcı olarak" egemen güce "sığınması" nın örnekleri de görülmektedir. Valilikten aldıkları yardım parasıyla eğlenmek isteyen ancak hikâyeleri umdukları gibi bitmeyen iki arkadaşın durumunu anlatan haber, "Yaralı kafadarlar polise sığındı" cümlesi ile son bulmaktadır (Posta, 13 Eylül 2009;5). Konuya dair bir diğer örnek olan "Şeyma'nın dramı" başlıklı haber ise "Ankara'da önce annesi ardından da babası tarafından terk edilen 15 yaşındaki Şeyma Ayrancı polise sığındı" cümlesi ile başlamaktadır (Hürriyet Ankara, 5 Eylül 2009; 4).

Haber metinlerine bakıldığında cümle ve cümleler arasındaki anlam ilişkileri açısından açık nedensel ilişkiler görülmemektedir. İnal, metin içinde bu anlam ilişkilerinin gizlenmesinin, belki de okurun zihninde bunların ardında yatan egemen siyasal ve kültürel yapıya ait ortak referans çerçevelerinin yeniden kurulmasına katkı sağladığını belirtmektedir (İnal, 1995; 120).

Haberde kurulan nedensel ilişkiler incelendiğinde, haberlerde (yoksulların aktör olduğu haberler) aktörlere ilişkin kısmi bilgiler, olayın hemen öncesine ilişkin sınırlı bilgiler yer almaktadır. Olay öncesi bilgiler ve aktöre ilişkin bilgiler yaşanan olayların nedeni olarak sunulmaktadır;

> "Reyhan'ın acı sonu

Yetiştirme yurdunda kalan 15 yaşındaki Reyhan Basravi, geçen yıl mahkeme kararıyla yaşını büyütüp yurttan çıkmıştı. Polis, fuhuş ve uyuşturucu batağına düşen Reyhan'ın çıplak cesedini buldu.

Önce tecavüz etmişler

Burdur'da polis bir ihbar üzerine gittiği Zafer Mahallesi Bülbül Sokak'taki evde 16 yaşındaki Reyhan Basravi'nin çıplak cesediyle karşılaştı. Uyuşturucu aldığı tespit edilen genç kıza öldürülmeden önce tecavüz edildiği anlaşıldı. Cinayeti araştıran polis genç kızın ibret dolu hikâyesine ulaştı. Reyhan, Burdur'daki Sevim Zekai Piribaş Kız Yetiştirme Yurdu'nda kalıyordu.

İkisi kadın 8 kişi gözaltında

Çocuk Esirgeme'ye bağlı yurt yerine sokakları tercih eden Reyhan, geçen yıl 15 olan yaşını mahkeme kararıyla 3 yaş büyüterek yurttan ayrıldı. İki yıl önce Ankara'da uyuşturucu tedavisi gören Reyhan'ın uyuşturucu kullanmaktan ve fuhuştan gözaltına alınarak serbest bırakıldığı belirlendi. Reyhan'ın cesedi otopsiye gönderildi. Olayla ilgili ikisi kadın 8 kişi gözaltına alındı" (Posta, 2 Eylül 2009;16).

Bu haberden yola çıkarak İnal'ın deyimiyle "mağduru bir kez daha mağdur eden" bir bakış açısı görmek mümkündür. Haberde aktöre ilişkin olumsuz bilgiler aktarılarak nedensellik ilişkisi kurulmaktadır. Genç kızın yaşını büyüterek yurttan ayrılması, sokakları tercih etmesi, uyuşturucu kullanması gibi bilgiler meydana gelen olumsuz sonuca neden olmuştur. Oysa metinde kızın yaşadıklarının toplumsal nedenlerine ilişkin bir bilgiye rastlanmamaktadır. Böylece yaşanan olayın toplumsal bağlamı göz ardı edilerek bireyselliğe indirgenmektedir.

5.2.3.2. SÖZCÜKLERİN SEÇİMİ (LEXİCAL ÇÖZÜMLEME)

Sözcüklerin seçimi ideolojik tercihlerin bir sonucudur. Sözcükler gazetecinin ve yayın kurumunun olaya yaklaşımı konusunda bilgi verebilecek önemli unsurlardır. Kelime seçimleri muhabirin ya da gazetenin aktarılan olayı destekleyip desteklemediğinin anlaşılmasında yani haberdeki taraf olma durumunun ortaya çıkarılmasında araştırmacıya ipucu oluşturmaktadır. Örneğin haber yazımında

"belirtti", "ifade etti", "açıkladı", "vurguladı", "altını çizdi" gibi kelimeler seçilmişse, bu açıklamaları yapan kişinin desteklendiği izlenimi doğar. Oysa, "iddia etti", "ileri sürdü", "ortaya attı" gibi fiiller kullanıldığında muhabir veya editörün, bu açıklamalara katılmadığı dolaylı olarak hissettirilmiş olur (Şeker, 2003; 105)

Yapılan incelemede yoksullukla ilgili haberlerde tercih edilen kelimeler şu şekilde belirlenmiştir: yoksul, fakir, ihtiyaç sahibi. Ancak yoksullukla ilgili olarak belirtilen kelimelerin herhangi birinin kullanımı, ideolojik olarak belli bir tercihi ifade etmemektedir.

5.2.3.3. HABERİN RETORİĞİ

Haberin retoriğinde abartma, ima gibi anlatım özelliklerine ve haberin inandırıcılığını artırmaya yönelik unsurlara bakılır. İkna edicilik ya da haberde aktarılan olayın inandırıcılığını artırmak açısından sayılar, istatistikî bilgiler, görgü tanıklarının ifadeleri, fotoğraflar önem taşımaktadır.

İncelenen haberlerde hareketlilik yaratmak ve anlatımı etkili kılmak için askeri terimler olan hücum gibi mecazların kullanıldığı görülmektedir;

"Ekmeğe hücum" (Posta, 1 Eylül 2009; 3)

"Bedava tavuğa hücum" (Posta, 19 Eylül 2009; 3)

İnandırıcılığı artırmak için oranlar, rakamlar ve grafikler kullanması retoriksel anlatımın yöntemlerindendir. İncelenen haberlerde sayı ve oranların kullanımı hem haberlerin başlıklarında hem de haber metinlerinde dikkati çekmektedir.

> "SHÇEK çocuklarının yüzde 75'i üniversiteli oldu" (Radikal, 25 Ağustos 2009; 12), "İşsiz sayısı bir yılda 972 bin arttı, haziranda her 100 kişiden 13'ü işsiz" (Radikal, 16 Eylül 2009;5), "10 ayda 40 bin işçi işten çıkarıldı" (Yeni Şafak, 27 Ağustos 2009; 6), "Okula ilk adımın maliyeti 394 TL" (Yeni Şafak, 6 Eylül 209; 5), "Bir kişiye iş yaratmak 271 bin lira"

(Hürriyet, 6 Eylül 2009; 14), "İşsiz sayısı 1 yılda 972 bin arttı, krizdeki 'dip nokta' şubata göre 553 bin azaldı" (Hürriyet, 16 Eylül 2009; 10).

Diğer yandan haberin ikna edici olması için olayın taraf ve tanıklarından tırnak içinde alıntılar yapılması yöntemi ile muhabirler kendileri yorum katmaksızın olayı yorumlamış olurlar (Şeker, 2003; 105).

Gazetelerde fotoğraf kullanımı da haberin inandırıcılığını artırmak için önemli unsurlardan biridir. Televizyonda habere konu olan olaya dair görüntüler verilerek izleyiciye olaya tanık oluyormuş hissi yaratılırken gazetelerde de fotoğraf kullanımı bu etkiyi yaratmak için kullanılmaktadır. Fotoğraf kullanımının bir diğer önemi ise haberin dramatize edilerek sunulmasına aracılık etmesidir.

Posta gazetesinde yayımlanan "Çok uykum var" başlıklı haberde üst üste dizilmiş sandalyeler üzerinde uyuyan bir çocuğun büyük bir fotoğraf kullanılmıştır. Haber metni ise fotoğrafın üzerine yerleştirilen "Sivas'ta sokaklarda mendil satan 11 yaşındaki Atilla Polat yorgunluktan bitkin düştü. Atilla, bir duvarın dibinde üst üste konulan 2.5 metre yüksekliğindeki sandalyelerin üstüne çıkıp öylece uyuyakaldı" ifadesinden ibarettir (Posta, 18 Eylül 2009; 20). Yine aynı gazetede yayımlanan bir diğer haberde ise bu kez bir kız çocuğunun yakın çekim fotoğrafı ile birlikte "UNICEF (Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu), Afganistan'da ülke genelindeki çocuklara ücretsiz çocuk felci aşısı yapıyor. UNICEF'in doktorları önceki gün de Ghor kentindeydi. Aftab adlı küçük bir Afgan kızı da aşı olmak için sıraya girmiş olan çocukların arasına katıldı. Doğru düzgün yolları, okulları, hastaneleri olman bir kentte yaşamasına rağmen küçük kızın gözleri hayata umutla bakıyordu" (Posta, 15 Eylül 2009; 16).

Yoksulluk olgusu haberlerde fotoğraflarla desteklenmekte ve dramatik yönü ön plana çıkarılmaktadır. Kullanılan fotoğraflar incelendiğinde çocuk, kadın ve yaşlı fotoğraflarının yoksulluğun temsilinin görsel unsurları olduğu dikkat çekmektedir. Bu kullanım erkeği gücün simgesi olarak sunan cinsiyetçi bakış açısının bir sonucudur. Kadın, çocuk ve yaşlılar toplumun güçsüz ve yardıma muhtaç kesimini oluşturmaktadır. Bu yaklaşım doğrultusunda yoksulluk gibi güçsüzlüğü çağrıştıran bir konunun görsel sunumu da kadın, çocuk ve yaşlıları içermektedir.

Çalışma grubuna uygulanan ölçekte "Yoksulluk haberinde etkili bir fotoğraf kullanmak metnin içeriğinden daha önceliklidir" (m19) ifadesi için işaretlenen seçeneklere bakıldığında muhabirlerin yalnızca 4 tanesinin bu maddeye hiç katılmadığını belirttiği görülmüştür. Ortaya çıkan sonuca göre muhabirler yoksulluğa ilişkin haberlerde görsel malzemeye habere konu olan olaydan daha fazla öncelik vermektedir. Bu bağlamda yapılan söylem çözümlemesi sonucunda muhabirlerin yoksulluk haberlerinde fotoğraf kullanımı ile ilgili tercihinin yansıması görülmektedir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRMELER

Dünya ekonomisinde 1980'lerden sonra yaşanan dönüşüm ile birlikte gelen küreselleşme, dünyanın tek bir bütün olarak yapılaşmasına neden olan çok hızlı bir entegrasyon sürecidir. Engellenemeyen ve dışında kalınamayan bir süreç olarak değerlendirilen küreselleşme, sınır tanımayan ekonomik olanakları, siyasi reformları ve kültürel dönüşümleri içinde barındırmaktadır.

Ekonomik anlamda ülkelerin dünya pazarına eklemlenmesi üç genel kategori üzerinden gerçekleşmiştir; şirketler tarafından oluşturulan özel otorite biçimleri, ulus-devletlerarasındaki anlaşmalarla oluşturulan düzenleyici mekanizmalar ve uluslararası ya da küresel düzeyde işleyen normlar (Dünya Bankası, IMF). Hardt ve Negri'nin ifadesi ile bunların hepsi en temel düzeyde "küresel bedeni şekillendiren hiyerarşileri" korumaktadır (Hardt ve Negri, 2004: 192). Bu koruma işlevinde ön plana çıkan araç, yapısal uyum programları olmuştur.

1970'li yıllarda durumu kötüleşen az gelişmiş ülkeler büyüme stratejileri sürdürülemez hale gelince 1980 yıllarla birlikte IMF ve Dünya Bankası'nın yönlendirmesiyle neo-liberal politikaların yörüngesine girmiştir. Ancak uygulanan politikalar, işten çıkarmalar, düşük ücretler, sendikaların güçsüzleştirilmesi, kamu hizmetlerinin azalması, devletin sosyal rolünün zayıflaması, kamu hizmet sektörlerinin özelleştirilmesi, tarımın çökertilmesi, fiyatların artması gibi nedenlerden dolayı az gelişmiş ülkelerde yoksulluğu artırmıştır (Soyak, 2004: 38-39).

Küreselleşme süreci, azgelişmiş ülkeler karşısında sanayileşmiş ülkelerin gücünü artırırken aynı zamanda emek karşısında sermayenin gücünü artırmasına

yardımcı olmuştur (Şenses, 2004: 19). Bu süreçte uygulanan iktisadi ve sosyal politikalar sonucunda pek çok insan işsiz kalmıştır Bu insanlar "yeni yoksullar" olarak adlandırılan kesimi oluşturmuştur. Yeni yoksullar, geleneksel yoksullardan farklı olarak uzun dönem işsizlik nedeniyle oluşan ekonomik dışlanmayı ile birlikte siyasal ve sosyal olarak da dışlanmayı yaşamaktadırlar (Işık ve Pınarcıoğlu, 2001: 70).

Türkiye de 1980'li yıllardan itibaren dışa açık bir ekonomi olarak küreselleşme sürecinin bir parçası haline gelmiştir. Küreselleşme, bütün gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de yoksulları ekonomik, sosyal ve siyasal hayatın dışında bırakmıştır.

Bu çalışma küreselleşmeyle toplumsal hayattan dışlanan yoksulların medyada temsili yapısal yanlılık perspektifinden incelenmiştir. Ancak medya temsillerine ilişkin çözümleme yapılmadan önce haberleri yazan muhabirlerin yoksulluk ile yoksulluğun medyada temsili hakkındaki görüşlerini anlayabilmek için uygulanan ölçeğin bulgularına bakılmıştır.

Ankara'da ulusal gazetelerde ve haber ajanslarında çalışan muhabirlerden oluşan çalışma grubuna uygulanan ölçeğin sonuçları aşağıdaki gibidir.

1. Kişisel bilgilere ilişkin sonuçlar:

Çalışma grubunda yer alan muhabirlerin büyük çoğunluğunun erkek olduğu görülmüştür.

Araştırmaya katılanların yaşlarına bakıldığında, çalışma grubunu oluşturan kişilerin % 70'inden fazlasının 31-45 yaş aralığında bulunduğu dikkat çekmektedir.

Çalışma grubunda yer alanların çalıştığı kurumlar dikkate alındığında 37'sinin gazetede ve 20'sinin ise haber ajansında görev yaptığı görülmüştür.

Araştırmaya katılanların büyük çoğunluğu siyaset alanında uzman olduğunu belirtmiştir. Onu takip eden alanlar ise sırasıyla; ekonomi, kent haberleri ve polis/adliyedir.

Muhabirlerin kıdemlerine bakıldığında en çok 11-15 yıllık kıdem aralığında yoğunlaşma olduğu ancak diğer kıdem dönemlerinin de bu orana yakın olduğu görülmektedir.

Çalışma grubunun eğitim düzeyine bakıldığında %86'sının lisans mezunu iken % 14'ünün ise yüksek lisans mezunu olduğu görülmüştür. Buna göre çalışma grubunun yaklaşık olarak 6'da 1'inin alanlarına ilişkin olarak akademik çalışmaları takip ettiği görülmektedir.

Araştırmaya katılanların mezun oldukları fakülteye bakıldığında 5'te 1'inden fazlasının iletişim dışında fakültelerden mezun oldukları dikkati çekmektedir. Bu da medya sektörünün diğer disiplinlere de ne kadar açık olduğunun bir göstergesidir.

2. Gazetecilerin Yoksulluk ve Medyada Temsili Yaklaşımları Ölçeğine İlişkin Sonuçlar:

Medya mensuplarının yoksulluk ve medyada temsiline yaklaşımları eleştirel ve liberal boyut olarak sınıflandırılmıştır. Muhabirlerin %50,9'unun yoksulluk ve medyada temsili yaklaşımlarına göre liberal boyutta yer aldığı, yüzde 49,1'inin ise eleştirel boyutta yer aldığı görülmektedir. Bulgulara göre muhabirlerin azımsanmayacak bir kısmı egemen ideolojinin karşısında görüşe sahip bireylerdir.

Araştırmaya katılanların eleştirel boyuttaki ifadelere katılma dereceleri

ortalamaları dikkate alındığında en çok katıldıkları maddeler bağlamında yoksulluğu, maddi mahrumiyetin ötesinde insani yoksulluk boyutunda ele aldıkları, yoksulluğu var olan üretim sisteminin bir sonucu olarak gördükleri ve sorunun çözümünü bireysel değil sisteme ilişkin reformla açıkladıkları görülmektedir. Muhabirlerin, liberal boyuttaki ifadelere katılma derecelerinde ise yoksulluğun medyada temsiline ilişkin kamuoyunun genel kanaatinin ya da uzmanların görüşünün yoksulların kendi görüşlerinden daha öncelikli buldukları görülmektedir. Ayrıca yoksulluk olgusuna ilişkin haberlerin temsilinde trajik olayların aktarımına yer verilen 3. sayfayı uygun buldukları dikkati çekmektedir.

Araştırmaya katılanların yoksulluk ve medyada temsiline ilişkin görüşleri cinsiyet, uzmanlık alanı, çalıştıkları kuruluş, eğitim düzeyi ve mezun oldukları fakülteye göre incelendiğinde, eleştirel ve liberal boyutların her ikisinde de anlamlı bir farklılık görülmemektedir. Bu bulgu, eleştirel ve liberal boyutlarda yer alan ifadelere ilişkin görüşler ile belirtilen unsurlar arasında bir ilişkinin olmadığını göstermektedir.

Araştırmaya katılanların yoksulluk ve medyada temsiline ilişkin görüşleri yaşlarına göre incelendiğinde, liberal boyutta anlamlı bir farklılık görülmezken eleştirel boyutta anlamlı bir farklılık görülmektedir. Başka bir deyişle, muhabirlerin görüşleri eleştirel boyutta yaşa bağlı olarak değişme göstermektedir. 35 ve altındaki yaş grupları ile 36-45 yaş arasını kapsayan grubun, yaşı 46 ve üzerinde olan daha ileri yaştaki gruba göre yoksulluk ve medyada temsiline daha eleştirel bir perspektiften yaklaştığını ortaya koymaktadır. Diğer bir değişle yaş ilerledikçe eleştirel boyuttan uzaklaşıldığı gözlenmektedir.

Araştırmaya katılanların yoksulluk ve medyada temsiline ilişkin görüşleri

kıdemlerine göre incelendiğinde, liberal boyutta anlamlı bir farklılık görülmezken eleştirel boyutta anlamlı bir farklılık görülmektedir. Başka bir deyişle, muhabirlerin görüşleri eleştirel boyutta kıdeme bağlı olarak değişme göstermektedir. En az kıdeme sahip ilk iki grubun en çok deneyime sahip son iki gruba göre, eleştirel boyutta yer aldığı bulunmuştur. Diğer bir değişle deneyimi az olan genç gruplar, daha deneyimli gruplara göre yoksulluğun medyada temsilinde daha eleştirel bir açıdan baktıkları gözlenmiştir.

Yoksulluğun basında temsilinin yapısal yanlılık perspektifinden çözümlemesine ilişkin sonuçlar aşağıdaki gibidir:

Belirlenen dönemde yoksulluk konusuyla ilgili en çok haberin, tirajları yüksek olan Posta ve Hürriyet gazetelerinde yayımlanmış olması dikkat çekicidir. Ancak gazetelerde yer alan haberlerin sayısal olarak çokluğu yoksulluğun medyada doğru bir biçimde temsil edildiğini göstermemektedir. Burada önemli olan haberlerin hangi haber değerleri doğrultusunda değerlendirildiği, nasıl işlendiği ve okura nasıl sunulduğudur.

İncelenen haberlerde olayın içine oturtulduğu yapı ya da çerçeve; başlık. alt başlıklar, giriş cümleleri ve fotoğraflar ile kurulmaktadır. İnal'ın ifadesiyle "okuyucu olaya ilişkin ayrıntılara ulaşmadan olay bir kalıba dökülmektedir". Böylece habere konu olan olayların özgünlüklerinden çok "ortak paydaların ön plana çıkarılması ile bir tipleştirme" oluşmaktadır (İnal, 1995; 126).

Yoksulluğun medyada temsilinde temel olarak 7 konu dikkat çekmektedir; istatistiki veriler ve kurum/kuruluş adına yapılan açıklamalar, dramatik olaylarla ilgili haberler, yardım haberleri, yoksulluk olgusunun suça dönüşümü, yoksulluktan

kurtuluş öyküleri, popüler isimlerin yer aldığı yoksulluk haberleri, toplumsal eşitsizlik – yoksulluk bağlantılı haberler.

Yoksulluğa ilişkin haberlerde ilk sırada dramatik olayların ön plana çıkarıldığı görülmektedir. Bütün gazetelerde en fazla haber sayısı bu başlık altında yer almaktadır. Bunu takiben istatistikî veriler ve kurum/kuruluş adına yapılan açıklamalar gelmektedir. Yardım haberleri ve yoksulluktan kurtuluş öyküleri de bütün gazetelerde görülmektedir. Popüler isimlerin yer aldığı yoksulluk haberlerine yalnızca Yeni Şafak gazetesinde, toplumsal eşitsizlik – yoksulluk bağlantısını kuran haberlere ise yalnızca Radikal gazetesinde yer verilmiştir. Yeni Şafak gazetesinin yardım haberlerine en çok yer veren gazete olduğu görülmüştür. Bütün bunlar doğrultusunda gazetelerin yayın politikalarının, yoksulluğun ele alınışında hangi yönünün ön plana çıkarılacağını belirleyen unsur olduğu dikkati çekmektedir.

Yoksulluğa ilişkin haberler, haber değerine göre ekonomi, gündem (Türkiye, Toplum vb.) ya da 3. sayfa haberi olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca Yeni Şafak gazetesi ramazan ayı için özel hazırladığı "Ramazan" başlıklı sayfada yoksulluk haberlerine yer vermiştir. Habere konu olan olayın ilgi çekici ya da dramatik yönünün ön planda olması durumunda yoksulluk haberlerinin manşete taşındığı ya da 1. sayfadan verildiği de görülmektedir. Bu kullanım daha çok Posta gazetesinde görülmektedir. Gazetenin yayın politikası, dramatik olanı ön plana çıkardığından yoksulluk gibi olumsuz bir olgunun sonuncunda ortaya çıkan olaylar haberleştirilirken birinci sayfada yer bulması mümkün hale gelmektedir. Çalışma grubuna uygulanan ölçekte "Yoksulluk haberleri, ancak hikâyenin çok trajik ve ilgi çekici olması durumunda manşetten verilir" maddesi için işaretlenen seçeneklere bakıldığında muhabirlerin yalnızca 9 tanesinin bu maddeye katılmadığı görülmüştür.

Bu bağlamda gazetelerde muhabirlerin yoksulluk haberlerinin manşetten verilmesi ile ilgili tercihinin yansıması görülmektedir.

İncelenen haberlerde yoksulluğun beslenme, barınma gibi maddi yönüne vurgu yapılarak mutlak yoksulluk tanımı doğrultusunda tanımlandığı dikkati çekmektedir. Böylece Buğra'nın belirtmiş olduğu liberal/çoğulcu yaklaşım doğrultusunda şekillenen egemen söylem, yoksulluğu fiziksel ihtiyaçlar temelinde tanımlamakta ve yoksulluğun sosyal imkân ya da haklardan mahrum kalma yönüne değinmemektedir.

Çalışma grubunda yer alan muhabirlerin, kendilerine uygulanan ölçeğin 2. ve 18. maddelerinde yer alan mutlak yoksulluk ve insani yoksulluk tanımlarına verdikleri yanıtlar incelendiğinde birbirine yakın oranda katılım dikkati çekmektedir. Diğer bir ifade ile muhabirler hem mutlak yoksulluk hem de insani yoksulluk tanımına katıldıklarını ifade etmişlerdir. Ancak gazete incelemelerinde yoksulluk olgusunun temsilinde mutlak yoksulluk tanımının ön plana çıktığı gözlenmektedir. Burada sorulması gereken soru, yoksulluğu insani yoksulluk temelinde ele alan gazetecilerin hazırladığı haberlere yer verilmemekte midir?

Yoksulluğun toplumsal hayata katılıma engel oluşturan yönlerine dikkati çeken tek haber metni Radikal gazetesinde yer almaktadır. Ancak yoksulluğun temel nedenleri, sistemde var olan yoksulluğun nasıl çözüleceği gibi sorulara yanıt vermeyen bu haber, yalnızca yoksulluğun sonuçlarının eğitim sistemi içinde giderilmesine vurgu yapmaktadır.

Bu noktada Hackett'ın belirttiği yapısal yanlılığı kuran üç ideolojik yaklaşımdan doğallaştırma ile yoksulluğu üreten yapı ya da toplumda var olan eşitsiz

durum üzerine bir sorgulama ortaya çıkmamakta ve yoksulluk toplumda kanıksanan bir "sorun" olarak varlığını sürdürmeye devam etmektedir.

İncelenen haberlerde yoksulluğun toplumsal bir olgu olmasından ziyade bireysel temsiller üzerinden sunulduğu dikkat çekmektedir (Radikal gazetesinde yayımlanan "Eğitim toplumsal eşitsizliklerin giderilmesine katkıda bulunmalı" başlıklı haber hariç). Bu da liberal çoğulcu yaklaşımın yoksulluğu yapısal bir sorun olarak görmek yerine bireysel bir yetersizliğin ya da yeteneksizliğin ürünü olarak görmesinden kaynaklanmaktadır. Yoksulluğu davranışsal olarak ele alan egemen söylem, örnek haberlerde de yoksulları ve yoksulluğu ekonomik yapıdan uzak bir noktada sunmuştur.

Ancak gazeteler üzerinde yapılan bu söylem çözümlemesinin aksine çalışma grubunda yer alan muhabirler yoksulluğu var olan üretim sisteminin yol açtığı bölüşüm sorunlarının kaçınılmaz bir sonucu olarak gördüklerini ve çözümün de bir yönetim çabasına ve sistemde reforma bağlı olduğuna inandıklarını belirtmişlerdir. Çalışmaya katılan muhabirlerin yoksulluğun nedeni konusunda sisteme yükledikleri sorumluluğun gazete haberlerine yansımadığı görülmektedir.

Yalnızca yardım ve işsizlik oranlarının açıklandığı haberlerde yoksulların birey olarak değil de bir grup olarak ele alındığı görülmektedir. Ancak yardım haberlerinde de vurgu yine yoksulların kendilerine değil yardım sırasında meydana gelen izdiham da ya da benzeri olumsuz durumlardır. İşsizlik haberlerinde ise işsizliğin yoksullukla bağlantısının kurulmadığı, işsizlerin ya da işsizliğin sadece bir oran olarak haberlerde yer aldığı görülmüştür.

Yoksulluktan kurtuluş öyküleri de yoksullukla ilgili haberlerde yaptığımız konu sınıflandırmasında önemli bir yer tutmaktadır. Bu haberlerde dikkati çeken nokta yoksulların yoksul olmasına neden olan sisteme ilişkin bir bilgi ya da eleştiri veya bu sistemle mücadele ederek yoksulluktan kurtulabilenlere dair bir örnek yoktur. Örneklerde yoksula uzatılan ve onu yoksulluktan kurtaran elin yine egemen yapının eli olduğu görülmektedir. Böylece haberlerde yoksulluğun nedeninin sistem olduğuna ilişkin bir bilgi bulunmadığı gibi egemen yapı yoksulluğun kurtarıcısı olarak sunulmaktadır.

İncelenen haberlerde yoksulların yoksulluğa ilişkin görüşlerinin aktarılmadığı öncelikli olarak birincil kaynakların durum tanımları üzerinden hareket edildiği görülmektedir. Yoksullarının ifadelerinin haberlerde yer almaması yoksulluğun ve yoksulun temsili açısından önemli bir eksikliği göstermektedir. Ancak yoksulların sözlerinin aktarılması da konunun temsilinin yeterli düzeyde yapıldığının kesin kanıtı olmayacaktır elbette.

Haberlerin dayandırıldığı haber kaynakları ele alındığında; Ekonomi sayfalarında yer alan haberlerde öncelikle yoksullukla ilgili oranları açıklayan kurumların ya da üst düzey görevlilerin açıklamalarına yer verilmektedir; Yoksulluğun suça dönüştüğü haberlerde gazetecilerin temel haber kaynağı polis otoriteleridir. Kaynaklardan yapılan alıntılar kimi zaman haberlerde başlığa çıkarılmaktadır. Bazı zamanlarda bu alıntı tırnak işareti kullanmaksızın yapılarak "kaynak kişinin durum tanımı bir anda halkın sözüne, dileğine, yorumuna dönüştürülebilir" (İnal, 1995; 118).

Haberlerde haber kaynaklarının durum tanımları üzerinden gidilmesi ya da olayın aktörlerinin sisteme yönelik eleştirilerinin üstü kapalı bir şekilde sunularak

geçiştirilmesi, alternatif açıklamalara ya da karşıt görüşlere yer verilmemesi haber metninin kapalılığına örnek oluşturmaktadır. Böylece haberlerde çizilen çerçevelerin okur tarafından sorgulanmasını gerektirecek bir yapı ortadan kaldırılmış olmakta ve okurun medya tarafından kendisine sunulan içeriği kabullenişi kolaylaşmaktadır.

İncelenen haberlerde inandırıcılığı artırmak üzere mecazların, sayı ve oranların kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca etkili fotoğraf kullanımının da gazeteler için inandırıcılığı artırmak üzere kullanılan bir araç olduğu görülmüştür. Çalışma grubunda yer alan muhabirler de fotoğraf kullanımının önemini kabul etmişlerdir.

Gazete haberlerindeki hikâye örgüsü incelendiğinde başlık ve haber girişlerinin bulunduğu, ana olaya ilişkin bilgilerin aktarıldığı, aktör ve ortama ilişkin bilgilerin kısmen verildiği ancak haberin arka planına ya da bağlamına ilişkin bilgilerin üstü kapalı bir biçimde sunulduğu ya da geçiştirilerek hiç yer verilmediği görülmektedir. Çalışma grubunda yer alan muhabirlerin "Yoksulluk haberinin içeriğini, yoksulluğun nedeni değil, sonucu oluşturur" ifadesine %85 oranında katılımda bulunmaları muhabirlerin de yoksulluğun nedenlerinin ya da arka plan bilgisinin haberde yer almamasına katıldıklarını göstermektedir. Ancak muhabirlerin bu durumun farkında olmaları gazetelerde yoksulluğun temsiline ilişkin bir farklılık yaratmamaktadır.

Haberlerde kurulan nedensel ilişkiler incelendiğinde, haberlerde (yoksulların aktör olduğu haberler) aktörlere ilişkin kısmi bilgiler, olayın hemen öncesine ilişkin sınırlı bilgiler yer almaktadır.

Haberlerde olayla ilgili arka plan bilgisinin verilmemesi, bağlamının kurulmaması ya da nedenlerine değinilmemesi taraf olmanın sonucudur. Bu durum

“haber olan olayın bağlamından koparılıp tipleştirilmesine ve benzer olayların daha önce sunumu sırasında içine oturtuldukları çerçevelerin -çağrıştırılıp- yeniden kullanılması ile sonuçlanır” (İnal, 1995; 118-119)

Haberlerde yer alan olaylar tesadüfî durumlar olarak ele alınmakta ve dramatize edilerek sunulmaktadır. Arka plan bilgisinin olmayışı ile olayın tipleşmesi kelime seçimleri, cümle yapıları, başlıklar, girişler vb ile desteklenmektedir. Başlıklar, haberi kafamızda daha önce oluşturduğumuz (ya da medya tarafından önceden oluşturulan) belli bir kalıba dahil etmemizi sağlamaktadır. Toplumsal bağlamından kopan haberler haberde yer alan kişilere ilişkin bireysel yaşantılar olarak sunulmaktadır. (İnal, 1995; 128). Böylece hayatımızın orta yerinde duran yoksulluk gerçeği medya tarafından bireysel örnekler üzerinden temsil edilmektedir. Yoksulların mağdur ya da suçlu olarak gösterildiği haberlerde her bir haber ayrı bir temsilmiş gibi sunulmakta ve temeldeki yoksulluk olgusuna ilişkin bir ortak bağlam kurulmamaktadır.

Yapılan çalışma sonucunda yoksulluğun medyada temsilinde farklı gazetelerin sunumları arasında farklılıklar olmadığı aksine örtüştükleri görülmektedir. İdeolojik olarak farklı noktada durdukları bilinen bu gazetelerin yoksulluk olgusunun temsilinde yalnızca ayrıntılar noktasında birbirlerinden uzaklaşmaktadır. Bireysel örnekler üzerinden yoksulluğun sonuçlarına yer verilen haberler, okur için habere neden olaya yönelik herhangi bir sorgulamayı gerektirmeyecek bir çerçevede sunulmaktadır. İncelenen örnekler çerçevesinde bütün gazeteler seyirlik bir anlatıya dönüştürdükleri yoksulluğu, hayatın içinde bir yerlerde var olan ama hep olumsuz özelliklere sahip doğal bir olgu şeklinde sunmaktadır.

Yoksullar ve yoksulluk, haberlerde biçimsel olarak negatif bir biçimde temsil edilmektedir. Hardt ve Negri, "yoksulların yaşamlarına ve faaliyetlerine bakıldığında bu insanların yaratıcılıklarının ve güçlerinin farkına vardıklarını ve hatta, yoksulların toplumsal ve biyopolitik üretim evrelerinin bir parçası olduklarını" dile getirmektedir (Hardt ve Negri, 2004; 144-145). Hardt ve Negri'ye göre yoksullar toplumda başat ideoloji sonucu hor görülse de toplumlarımızdaki yoksullar, işsizler ve eksik istihdam edilenler, aslında ücretli bir işe sahip olmadıklarında bile toplumsal üretime aktif biçimde katılmaktadır. Onların hiçbir iş yapmadığı doğru değildir ve bizzat hayatta kalma stratejileri olağanüstü bir yaratıcılık ve beceri gerektirir. Bu nedenle yoksullar "çokluğun" bir parçasıdır. Ancak incelenen haberlerde yoksulluğun temsili Hardt ve Negri'nin yoksulluğa yaklaştıkları noktanın çok uzağındadır. Haberlerde egemen ideolojinin bir sonucu olarak yoksulluk ve yoksullar hor görülmekte ve sistemin dışına atılmaktadır. Hardt ve Negri'nin ifadesi ile "Yoksullara yönelik bu hor görmeyi tanımlayan, yoksulları sadece endüstri öncesi toplumsal biçimlerin bir kalıntısı, bir çeşit tarihsel süprüntü olarak görme eğilimidir" (Hardt ve Negri, 2004; 146-147).

Çalışma grubunu oluşturan muhabirler, yoksulların kanaatlerinin medyada temsil edildiğine inanırken, yoksulluk olgusunun basında doğru bir biçimde ya da yeterince temsil edilmediğini düşünmektedir. Ancak yapılan incelemede ne yoksulların görüşlerinin ne de yoksulluk olgusunun basında doğru bir biçimde temsil edilmediği dikkati çekmektedir. Hackett'ın yapısal yanlılık tezi doğrultusunda yoksulluğa ilişkin çerçeveler çizilmekte, bunlar hayatımızın bir parçası gibi doğal olarak gösterilmekte ve özneler buna göre konumlandırılmaktadır.

Muhabirlerin yapısal yanlılık boyutunda yoksulluk olgusunun medyada temsiline ilişkin değerlendirmelerini gösteren m5'e (Farklı ideolojiye sahip medya mecralarının yoksullukla ilgili bir olayla ilgili olarak yaptıkları haberler, temel olarak egemen söylemi destekler) verdikleri yanıtlar dikkat çekicidir. Muhabirlerin yalnızca 10 tanesi bu maddeye katılmadığını dile getirmiştir, % 82,5'i ise katıldıklarını belirtmişlerdir. Bu maddeye verilen yanıtlar medyadaki yapısal yanlılığın muhabirler tarafından da kabul edildiğine ilişkin bir gösterge olduğu için büyük önem taşımaktadır.

Ryszard Kapuściński, medyanın temeldeki nedenleri örtbas etmek için üç temel yolla başarılı bir şekilde uyguladığı bir harekâttan bahsetmektedir. İlk olarak yoksulluk insanların kendi tercihlerinin sonucudur mesajı verilir, ikincisi haberler öyle yazılır ki yoksulluk ve sefalet sadece açlık sorununa indirgenir ve yoksulluğun gerçek boyutu gizlenir. Ve son olarak medya felaket gösterileri ile duyarsızlığı destekler ve pekiştirir (Bauman, 2006: 87). Kapuściński'nin ifadelerinin tam olarak Hackett'ın yapısal yanlılık tezine karşılık geldiği görülmektedir.

Haber metinlerinde egemen söyleme dair bir kapanma görülmektedir. Alternatif açıklamalara ya da farklı çerçevelere, farklı söylemlere yer verilmemektedir. Yoksulluğa dair var olan tanımlar ve değerler pekiştirilmektedir. "kültürel norm ve ahlak kuralları dolayımı ile 'hukuk ve düzen' teması işlenmekte ve bu süreç içinde basının yapısal yanlılığı gözlerden silinmektedir" (İnal, 1995; 130)

Haber metinlerinde görülen bu kapanma haberin üretim ve alılmama süreçlerinden ayrı düşünülmemelidir. İnal'a göre bu kapanmanın en önemli nedenleri üretim sürecindeki yapılanma ve profesyonel mesleki ideoloji olarak özetlenebilir.

Diğer yandan haber üreten kuruluşların pazar ekonomisi dinamikleri içinde üretim yapmaları da ayrıca üzerinde durulması gereken bir noktadır (İnal, 1995; 130-131).

Medya ürünlerine bakıldığında var olan sistemi sürdürmeye yönelik içerik dikkati çekmektedir. Peki yoksulluk ve medyada temsiline eleştirel boyutta yaklaşan muhabirlerin görüşleri neden medya içeriğine yansımamaktadır? Eleştirel boyutta yaklaşanların görüşleri yok mu sayılmaktadır? Medya, statükoyu devam ettiren bir araç olarak egemen ideoloji çerçevesinde olan içeriği hedef kitleye aktarırken egemen ideolojinin karşısında olanı ise görmezden gelmekte ya da yer vermemektedir.

KAYNAKÇA

Aktan, C. (2002), **Yoksullukla Mücadele Stratejileri,** Ankara: Hak-İş Konfederasyonu Yayınları.

Alemdar, K. (1999), **Medya Gücü ve Demokratik Kurumlar** *(Der.),* İstanbul: Afa Yayıncılık ve TÜSES Vakfı.

Altay, A. (2007), "Küreselleşen Yoksulluk Olgusunun Önlenmesinde Mikrofinasman Yaklaşımı", **Finans Politik & Ekonomik Yorumlar**, Cilt: 44, Sayı:510, s.57-67.

Althusser, L. (1994), **İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları**, 4. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları.

Arslan, U. T. (2004), "Haberde Yeni Olan Nedir?" Ç. Dursun (Der) içinde, **Haber Hakikat ve İktidar İlişkisi**, Ankara: Elips Kitabevi, s. 67-87

Bauman, Z. (2006), **Küreselleşme** 2. Basım, Çev. A.Yılmaz, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Bello, W., (1998), **Karanlık Zafer**, Çev: F. Başkaya. Ankara: İmge Yayınevi.

Bello, W., Malig, M. (2008), "Küreselleşmeci Projenin Krizi ve George W. Bush'un Yeni Ekonomisi", A. v. Freeman (Der.) içinde, **Küreselleşmenin Krizi,** İstanbul: Yordam Kitap, s. 108-123.

Bennet, T., (1988), "Media, Reality Signification", **Culture, Society and the Media**, Routledge, London , s.287-307.

Bilici, E. N. (2002), "Şehirler Yoksullara Kalacak", **Aksiyon**, 16 Aralık.

Boratav, K. (2004), **Turkiye Iktisat Tarihi 1908-2002** . Ankara: İmge Yayınevi.

Boratav, K. (1998), **Türkiye'nin İktisat Tarihi,** Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

Buğra, A. (2005). **Yoksulluk ve Sosyal Haklar** . Sivil Toplum Geliştirme Merkezi Derneği için hazırlanan danışman raporu.

Buğra, A., Keyder, Ç. (2003), **Yeni Yoksulluk ve Türkiye'nin Değişen Refah Rejimi,** Ankara: UNDP.

Bumin, K. (1998), **Medyakronik,** İstanbul: İletişim Yayınları.

Burton, G. (1995), **Görünenden Fazlası,** İstanbul: Alan Yayıncılık.

Büyüköztürk, Ş. (2005), **Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı**, *5.Baskı.* Ankara: Pegema Yayıncılık.

Chossudovsky, M. (1999), **Yoksulluğun Küreselleşmesi,** Çivi Yazıları.

Curran, J. (1993), "İletişim Araçları Üzerine Çalışma: Kuramsal Yaklaşımlar", Çev: Meral Özbek, **İLEF Yıllık** , 228-253.

Çaplı, B. (2002), **Medya ve Etik,** Ankara: İmge Kitabevi.

Çaplı, B. (2001), **Televizyon ve Siyasal Sistem**, *2. Baskı,* Ankara: İmge Kitabevi.

Çeken, H., Ökten, Ş., Ateşoğlu, L. (2008). "Eşitsizliği Derinleştiren Bir Süreç Olarak Küreselleşme ve Yoksulluk", **C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi,** Cilt 9, Sayı 2 , s.79-95.

Çelenk, S. (2005), **Televizyon Temsil Kültür: 90'lı Yıllarda Sosyokültürel İklim ve Televizyon İçerikleri,** Ankara: Ütopya Yayınevi.

Dumanlı, R. (1996), **Yoksulluk ve Türkiye'deki Boyutları**, Ankara: DPT Sosyal Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü, DPT Uzmanlık Tezleri Yayın No: DPT: 2449.

Dursun, Ç. (2004), "Haberde "Gerçekliğin İnşa Edilmesi" Ne Demektir?", Ç. Dursun (Der.) içinde, **Haber Hakikat ve İktidar İlişkisi,** Ankara: Elips Kitabevi, s. 37-65.

Ecevit, Y. (2003), "Toplumsal Cinsiyetle Yoksulluk İlişkisi Nasıl Kurulabilir? Bu İlişki Nasıl Çalışılabilir?", 2003 Özel Eki . **C.Ü Tıp Fakültesi Dergisi**, s.83-88.

Ekim, B. (2007), "Sosyal Dışlanma İle Mücadelede Hak Temelli Yaklaşım: Avrupada Yoksulluk ile Mücadele Ağı", **TES-İŞ Dergisi** , s.81-82.

Ellwood, W. (2002), **Küreselleşmeyi Anlama Klavuzu,** İstanbul: Metis Yayınları.

Erdoğan, İ. (1999), "Dördüncü Gücün İlettiği: Amerikan Örneği", K. Alemdar (Der.) içinde, **Medya Gücü ve Demokratik Kurumlar,** İstanbul: Afa Yayıncılık, s. 33-42.

Erdoğan, N. (2002), **Yoksulluk Halleri,** İstanbul: İletişim Yayınları.

Ertan Keskin, Z. (2004), "Türkiye'de Haber İncelemelerinde van Dijk Yöntemi", Ç. Dursun (Der.) içinde, **Haber Hakikat ve İktidar İlişkisi,** Ankara: Elips

Kitabevi, s. 391-405.

Fikret, A., Keyder, Ç. (2007), "Türkiye'nin Büyük Kentlerinin Gecekondu ve Çöküntü Mahallelerinde Yaşayan Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma", ***TES-İŞ Dergisi*** , s.83-89.

Freeman, A. (2008), "Ulusların Eşitsizliği", A. Freeman, B. Kagarlitsky (Der.) içinde, **Küreselleşmenin Krizi,** İstanbul: Yordam Kitap, s.62-107

Freeman, A., Kagarlitsky, B. (2008), "Dünya İmparatorluğu mu, Yoksa İmparatorluklar Dünyası mı?", A. v. Freeman (Der) içinde, **Küreselleşmenin Krizi,** İstanbul: Yordam Kitap, 7-61

Görgülü, G. (1991), **Basında Ekonomik Bağımlılık,** İstanbul: Gazeteciler Cemiyeti Yayını.

Hackett, R. A. (2007), "Building Our Media: Communıty Broadcastıng, Social Movements and Media Democratization", **Global Media Journal**, School of Communication, Simon Fraser University with Department of Sociology, University of Victoria Adapted from a presentation to Our Media VI conference, Australia: Sydney.

Hackett, R. A. (2007), "Journalism Versus Peace? Notes on a Problematic Relationship", **GMJ: Mediterranean Edition 2 (1** , s.47-53.

Hackett, R. (1998), "Bir Paradigmanın Önemini Yitirişi: Haber Medyası Çalışmalarında Yanlılık ve Nesnellik", **İletişim Yıllık**, s. 31-72.

Hair, J. ve diğerleri (1998), **Multivariate Data Analysis**, International (UK) Limited: Prentice- Hall, London.

Hall, S. (1999), "İdeolojinin Yeniden Keşfi: Medya Çalışmalarında Baskı Altında Tutulanın Geri Dönüşü", Ç. V. Küçük (Der), **Medya İktidar İdeoloji** Ankara: Ark Yayınları, s. 77-126

Hall, S. ve diğerleri (1978.), **Policing the Crisis: Mugging, the state and Law and Order,** London: MacMillan.

Hardt, M., Negri, A. (2004), **Çokluk**, Çev: Barış Yıldırım, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Hardt, M., Negri, A.. (2001), **İmparatorluk**, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Ignacio, R. (2000), **Medyanın Zorbalığı,** İstanbul: Om Yayınevi.

Işık, M. (2005), "Medya ve Demokrasi Paradoksu: Medya Yoluyla Demokrasinin Tehdit Edilmesi", **Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi**, s.114-121.

Işık, O, Pınarcıoğlu, M (2001), **Nöbetleşe Yoksulluk**, İstanbul: İletişim Yayınları.

İnal, A. (1997), "Haber Metinlerine Eleştirel Bir Bakış:Temel Sorunlar ve Örnek Çalısmalar", **A.Ü.İLEF Yıllık 94-95** , s.135-163.

İnal, A. (1996), **Haberi Okumak,** İstanbul: Temuçin Yayınları.

İnal, A. (1998), **Kitle İletişim Araçları'na Giriş Ders Notları**, Ankara.

İnal, A. (1999), "Medya, Dil, İktidar Sorunu: İletişim Çalışmalarında Medya ve Siyaset İlişkisini Nasıl Tartışmalıyız?", **İletişim, (3)** , s.13-36.

İnal, A. (2001), **Televizyon Program Türleri Ders Notları,** Ankara.

İnal, A. (1995), "Yazılı Basın Haberlerinde Yapısal Yanlılık Sorunu", 1995 Güz, **Toplum ve Bilim**, s.111-135.

İnsel, A. (2001, Yaz, 89), "İki Yoksulluk Tanımı ve Bir Öneri", **Toplum ve Bilim**, s.62-72.

Kaplinsky, R. (2005), **Globalization, Poverty and Inequality: Between a Rack and Hard Place,** England: Cambridge: Polity Press.

Kaya, R. (1999). "Medya, Toplum, Siyaset", K. Alemdar (Der.) içinde, **Medya Gücü ve Demokratik Kurumlar**, İstanbul: Afa Yayıncılık, s.23-32

Keane, J. (1992), **Medya ve Demokrasi**, Çev. H. Şahin, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Kentsel Yoksulluk, Göç ve Sosyal Politikalar Komisyonu Raporu, (2009), Ankara: T.C. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı.

Kılıç, D. (2005), "Haber Yapma Sürecinin Belirleyici Unsurları ve Basın Ahlakı", **Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi**, s.130-141.

Kocabaşoğlu, U. (1997), **İki Arada Bir Derede,** Ankara: İmge Kitabevi.

Leister, R. (2004), **Poverty,** Cambridge: Polity Press.

Murduck, G. (1980), "Class, power and the press: problems of conceptualazation and

evidens", H. (Der.) içinde, **The Sociology of Journalism and the Press**. İngiltere: : J.H Brookers Ltd.

Mutlu, E. (1995), **İletişim Sözlüğü,** Genişletilmiş 2. Basım, Ankara: Ark Yayınları.

Ocak, E. (2002), "Yoksulun Evi", N. Erdoğan (Der) içinde, **Yoksulluk Halleri**, İstanbul: Demokrasi Kitaplığı Yayınevi, s. 89-115.

Oktay, A. (1995), **Medya ve Hedonizm,** İstanbul: Yön Yayınları.

Onursoy, S. (Ocak 2005), "Gazetelerde Görsel Tasarım Yanlılığı", **Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi**, s.142-151.

Otan, Ü. (1995), **Babıtelli**, İzmir: İzmir Kitaplığı.

Özbudun, S. (2002), "Küresel Bir Yoksulluk Kültürü mü?", Y.Özdek (Der.) içinde, **Yoksulluk, Şiddet ve İnsan Hakları,** Ankara: TODAİE, Yayın No.311.

Özdamar, K. (2004), **Paket Programlar ile İstatistiksel Veri Analizi 2 Çok Değişkenli Analizler,** Eskişehir: Kaan Kitabevi .

Özdemir Yücesan, G. (2007), "'Sosyal Dışlanma' Kavramı Masum Değildir: İnsandışılaşmanın Reddi ve İnsanlaşmaya Dair", **TES-İŞ Dergis**i, s.100-103.

Özerkmen, N. (2004), "Uluslararası Eşitsizliği Derinleştiren Bir Süreç Olarak Ekonomik Küreselleşme", **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi,** 44,1 , s.135-148.

Özsever, A. (2004), **Tekelci Medyada Örgütsüz Gazeteci,** Ankara: İmge Kitabevi.

Öztürk, Ş. (2008), "Kırsal Yoksulluk" N. O. (Der) içinde, **Türkiye'de Yoksulluk Çalışmaları**, İzmir: Yakın Kitabevi, s. 265-299.

Postman, N. (2001), "Haberler", çev. B.Gürsoy, **Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi**, s.61-64.

Poyraz, B. (2002), **Haber ve Haber Programlarında İdeoloji ve Gerçeklik,** Ankara: Ütopya Yayınevi.

Robertson, R. (1999), **Küreselleşme Toplum Kuramı ve Küresel Kültür**, *Çev: Ü. H.Yolsal*, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Robınson, B. (2008), "Küresel Kapitalizmin Krizi: Latin Amerika'dan Görünüş" . A. Freeman, B. Kagarlitsky (Der) içinde, **Küreselleşmenin Krizi**, İstanbul: Yordam Kitap, s. 193-233

Savran, S. (2008), "Küreselleşme ve Yeni Dünya Düzeni: Emperyalizmin ve Savaşın Yeni Dinamikleri", A. Freeman, B. Kagarlitsky (Der) içinde, **Küreselleşmenin Krizi,** İstanbul: Yordam Kitap, s. 148-192.

Seyyar, A. (2003), **Sosyal Siyaset Açısından Yoksulluğa Karşı Mücadele; Yoksulluk,** İstanbul: Deniz Feneri Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği Yayınları.

Soyak, A. (2004), "Yapısal Uyum Programları ve Yoksulluk İlişkisi Üzerine Bir Değerlendirme" **Bilim ve Ütopya Dergisi,** Sayı 125, s. 36-45.

Sosyal Politika Grubu, (24.04.2005) "Toplum ve Çocukları", **Radikal 2 .**

Sönmez, M. (2003), **Filler ve Çimenler**, *2. Bask,*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Şaylan, G. (1995), **Değişim Küreselleşme ve Devletin Yeni İşlevi,** Ankara: İmge Kitabevi.

Şaylan, G. (1997), **Küreselleşmenin Gelişimi, Küreselleşme,** Ankara: İmge Yayınevi.

Şeker, M. (2003), "Haber Söylemi İçerisinde Yapılandırılmış Örtülü Nesnellik İhlalleri", **Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi,** 2(4), s. 101-113.

Şeker, M. (Ocak 2002), "Televizyon Haberlerinin İmge Üretme ve Anlam Yitirme Sorunu", **Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi**, s.35-47.

Şeker, S. D. (2008), **Türkiye'de Sosyal Transferlerin Yoksulluk Üzerindeki Etkileri,** Ankara: DPT Uzmanlık Tezi.

Şen, M. (2002), "Kökene Dayalı Dayanışma - Yardımlaşma: 'Zor İş...'", N. Erdoğan (Der.) içinde, **Yoksulluk Halleri**, İstanbul: Demokrasi Kitaplığı Yayınevi, s.164-192

Şenses, F. (2009), "Neoliberal Küreselleşme Çağında Yoksulluk Araştırmalarındaki Kayıp Bağlantılar: Türkiye Deneyiminden Çıkarılacak Dersler", F. Şenses (Der) içinde, **Neoliberal Küreselleşme ve Kalkınma,** İstanbul: İletişim Yayınları, s. 679-704.

Şenses, F. (2002), **Küreselleşmenin Öteki Yüzü Yoksulluk***, 2. Baskı,* İstanbul: İletişim Yayınları.

Şenses, F. (2004), "Neoliberal Küreselleşme Kalkınma İçin Bir Fırsat mı Engel mi?", S. Dedeoğlu, S. Turan (Der) içinde, **Kalkınma ve Küreselleşme,** Ankara: Bağlam Yayıncılık.

Şimşek, S. (2009), "Medya-Siyaset-İktidar Üçgeninde Medya Gerçeği", **Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi**, s.124-143.

Talbott, S. (02.02.2002), "Öteki Şeytanın Adı Yoksulluk**", Radikal.**

Tılıç, D. (2003), **Türkiye'de Gazetecilik** *(Der.)*, Ankara: ÇGD Yayınları.

Tokgöz, O. (2000), **Temel Gazetecilik***, 4. Baskı,*. Ankara: İmge Kitabevi.

Uzun, A. M. (2003), "Yoksulluk Olgusu ve Dünya Bankası", **Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi** , Cilt 4, Sayı 2, s.155-173.

Ülkü, G. (2004), "Söylem Çözümlemesine Yöntem Sorunu ve van Dijk Yöntemi", Ç. Dursun (Der.) içinde, **Haber Hakikat ve İktidar İlişkisi**, Ankara: Elips Kitabevi, s. 371-389.

van Dijk, T. (1988a), **News as Discourse,** New Jersey: Lawrence Earlbaum Assoiates Publicaiton.

van Dijk, T. (1988b), **News Analysis,** New Jersey: Lawrence Earlbaum Assoiates Publicaiton.

van Dijk, T. (1993), "Principles of Critical Discourse Analysis", **Discourse and Society**, 4 (2):249-283.

van Dijk, T. (1999), "Söylemin Yapıları ve İktidarın Yapıları", M. Küçük (der. ve çev) içinde, **Medya İktidar İdeoloji,** 2. Baskı, Ankara: Ark Yayınları.

Voorhees, C. C. (2007), "Came Hell and High Water: The Intersection of Hurricane Katrina, the News Media, Race and Poverty", **Community & Applied Social Psychology, J. Community Appl. Soc. Psychol**, USA: Nashville, 17, s. 415–429.

Weaver, D. H. (2001), "Medya Gündem Kurması ve Manipülasyonu, Çev: Z. Damlapınar, **Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi**, s.44-56.

Yeldan, E. (2001), **Küreselleşme Sürecinde Türkiye Ekonomisi,** İstanbul: İletişim Yayınları.

Yentürk, N. (2003), **Körlerin Yürüyüşü Türkiye Ekonomisi ve 1990 Sonrası Krizler,** İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları:46.

Yılmaz, E. B., Cural, M. (2009), "OECD Ülkelerinde Yoksulluk: 1980 Sonrası Gelişimin Analizi", **Kocaeli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,** Yıl:5, Sayı:7, s.67-90.

Yüceol, M. H. (2005), "Küreselleşme,Yoksulluk ve Emek Piyasası Politikaları", **Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt 14, Sayı 2, s. 493-512.

Yüksel, E. (2002), "Basında POAŞ Özelleştirmesi Haberleri: Basın Meslek İlkeleri,

Haberde Nesnellik İlkeleri ve Haber İçeriklerini Etkileyen Unsurlar Bağlamında İçerik Analizine Dayalı Bir Değerlendirme", **Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi**, s.93-106.

İNTERNET

Bağdadioğlu, N., ve diğerleri, (2009), "Kamu Kolaylıkları Yönetişiminde Yoksulluğun Dikkate Alınması", 10.03.2009 tarihinde **http://www.undp.org.tr/publicationsDocuments/Kamu_Kolayliklari_Yonetisiminde_Yoksullugun_Dikkate_Alinmasi.pdf.** adresinden alındı.

Demir, S. (2006), "Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı İnsani Gelişme Endeksi ve Türkiye Açısından Değerlendirme"**,** 28.09.2009 tarihinde **http://ekutup.dpt.gov.tr/ekonomi/gosterge/demirs/insanige.pdf.** adresinden alındı.

Girgin, A. (2000), "Haber", 01.02.2010 tarihinde **www.atillagirgin.net**. adresinden alındı.

Girgin, A. (2001), "Tarafsızlık**",** 01.02.2010 tarihinde **www.atillagirgin.net.** adresinden alındı.

"Introduction to Poverty Analysis", (2005). 29.09.2009 tarihinde **www.worlbank.org.** adresinden alındı

İnsel, A. (2005), "Yoksulluk, Dışlanma ve STK'lar", 12.12.2009 tarihinde **http://stk.bilgi.edu.tr/docs/insel_std_6.pdf.** adresinden alındı.

Karaca, O. (2004), "Türkiye'de Bölgeler Arası Gelir Farklılıkları: Yakınsama Var Mı?", 25.11.2009 tarihinde **http://www.tek.org.tr.** adresinden alındı.

"Tasarrufun 101 Çeşidi" (2004), **www.atonet.org.tr.** adresinden alınmıştır

UNDP (10.05.2009). 28.10,2009 tarihinde **http://www.undp.org.tr**. adresinden alındı

World Bank, "What Is Urban Poverty*" ,(15.05.2010)* http://**web.worldbank.org/**WBSITE/EXTERNAL/TOPICS/EXTURBANDEVELOPMENT/EXTURBANPOVERTY/. adresinden alınmıştır

EKLER

EK 1. GAZETECİLERİN YOKSULLUK VE MEDYADA TEMSİLİ KONUSUNDAKİ GÖRÜŞLERİ ÖLÇEĞİ

Sayın Katılımcı,

Bu anket haberlerde yoksulluğun nasıl temsil edildiğinin belirlenmesi amacıyla hazırlanan "Yapısal Yanlılık Perspektifinden Medyada Yoksulluk; Haberlerde Yoksulluğun Temsili" konulu yüksek lisans tezine veri toplamak amacı ile geliştirilmiştir. Ölçek iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde kişisel bilgilere ilişkin sorular, ikinci bölümde ise görüşleriniz ile ilgili 20 ifade yer almaktadır. İfadeler arasında doğru ya da yanlış yoktur. Önemli olan sizin o ifade hakkındaki görüşlerinizdir. Maddeleri yanıtlarken, okuduğunuzda size, uygun gelen ilk seçeneği işaretlemeniz önem taşımaktadır. Lütfen yanıtsız madde bırakmayınız ve her bir ifade için tek bir seçenek işaretleyiniz. Vereceğiniz cevaplarda göstereceğiniz samimiyet ölçeğin sonuçlarının güvenilirliğini artıracaktır.

Araştırmaya gösterdiğiniz ilgi ve katkılarınız için çok teşekkür ederim.

Aylin YILDIRIM AYKURT
A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü
Gazetecilik Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Öğrencisi
E-mail: ay_hit@yahoo.com

BÖLÜM 1: KİŞİSEL BİLGİLER

Sorular için verilen şıklardaki karelerin üstüne gelerek iki kez tıkladığınızda karşınıza gelecek pencerede "onaylandı" seçeneğini belirleyerek "tamam" ikonunu tıklayınız.

1. **Çalıştığınız Basın Kuruluşunun Adı**

   ……

2. **Göreviniz**

   ……

3. **Uzmanlık Alanınız**

   a) ☐ Ekonomi b) ☐ Polis / Adliye
   c) ☐ Kent Haberleri d) ☐ Siyaset e) ☐ Diğer

4. **Cinsiyetiniz**

   a) ☐ Kadın b) ☐ Erkek

5. **Yaşınız**

   a) ☐ 25 yaş altı b) ☐ 25 – 30 c) ☐ 31 - 35
   d) ☐ 36 - 40 e) ☐ 41 – 45 f) ☐ 46 – 50
   g) ☐51- üzeri

6. **Mesleki Kıdeminiz (Yıl olarak)**

   a) ☐ 1 – 5 yıl b) ☐ 6 – 10 yıl c) ☐ 11 – 15 yıl
   d) ☐ 16 – 20 yıl e) ☐ 21 yıl-üzeri

7. **Eğitim Düzeyiniz**

   a) ☐İlköğretim – Lise b) ☐ Ön Lisans
   c) ☐ Üniversite (Lisans) *d*) ☐ Yüksek Lisans

8. **Mezun Olduğunuz Üniversite / Fakülte / Bölüm**

   ……

BÖLÜM 2: GAZETECİLERİN YOKSULLUK VE MEDYADA TEMSİLİ KONUSUNDAKİ GÖRÜŞLERİ ÖLÇEĞİ

Aşağıda belirtilen ifadeleri dikkatle okuyarak sizin yaklaşımınız ve görüşünüze göre doğru ya da yanlış olan seçeneği (X) işaretleyiniz.

		Hiç Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Çoğunlukla Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
1.	Yoksulluk, var olan üretim sisteminin yol açtığı bölüşüm sorunlarının kaçınılmaz bir sonucudur.					
2.	Yoksulluk, bireylerin temel ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri için asgari bir gelir ve harcama düzeyine sahip olamamasıdır.					
3.	Yoksulluk haberlerinde farklı görüşleri aktarmak için çeşitli uzmanlardan alınan bilgilere yer vermek önemlidir.					
4.	Yoksulluk nedeniyle ortaya çıkan olaylar ancak 3. sayfa için haber yapılabilir.					
5.	Farklı ideolojiye sahip medya mecralarının yoksullukla ilgili bir olayla ilgili olarak yaptıkları haberler, temel olarak egemen söylemi destekler.					
6.	Kendini geliştiren, girişimci olan, kaderci davranmayan birey refah düzeyini artırır.					
7.	Yoksulluk, basında doğru bir biçimde ve gerektiği gibi temsil edilmektedir.					
8.	Yoksulluk sorununun çözümü bir yönetim çabasına ve sistemde reforma bağlıdır.					
9.	Yoksulluğa ilişkin haberlerde kamuoyunun genel kanaatini aktarmak yoksulların görüşlerini almaktan önceliklidir.					
10.	Toplumun tüm kesimleri gibi yoksulların kanaatleri de haberlerde temsil edilir.					
11.	Kapkaç, cinnet ve yağmalama haberleri yoksulluk olgusunun sonuçlarıdır.					
12.	Yoksulluk, ekonomik gelişme ile çözümlenebilecek bir sorundur.					
13.	Yoksulluk haberinin içeriğini, yoksulluğun nedeni değil, sonucu oluşturur.					
14.	İşsizlik olgusu toplumsal refah ve yoksullukla ilgilidir.					
15.	Açlık sınırının açıklandığı bir haberde uzman görüşü, yoksul birinin görüşünden önceliklidir.					
16.	Yoksulluk, bireysel çaba ile aşılamayacak bir olgudur.					
17.	Yoksulluk haberleri, ancak hikâyenin çok trajik ve ilgi çekici olması durumunda manşetten verilir.					
18.	Yoksulluk bireyin toplumsal hayata katılabilmesi için gereken; eğitim, sosyal güvence, sosyal ilişki ve toplumsal faaliyetlerden mahrum kalmasıdır.					
19.	Yoksulluk haberinde etkili bir fotoğraf kullanmak metnin içeriğinden daha önceliklidir.					
20.	Küreselleşme ülke ekonomisini dünyaya bağlımlı kılan ve yoksulluğu artıran bir olgudur.					

ÖZET

AYKURT, Aylin (2010), Yapısal Yanlılık Perspektifinden Medyada Yoksulluk; Haberlerde Yoksulluğun Temsili, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gazetecilik ABD.

Bu tez çalışması, küreselleşme ile hızla artan yoksulluğun medya metinlerinde nasıl ele alındığını Hackett'ın yapısal yanlılık olarak tanımladığı perspektiften incelemeyi amaçlamıştır.

Çalışmada öncelikle yoksulluk, ilgili kavramlar, yoksulluğun nedenleri, küreselleşmenin yoksulluk üzerindeki etkisi üzerinde durulmuş ve yoksulluğun Türkiye'deki boyutları belirlenmeye çalışılmıştır. Uygulama bölümünde ise yoksulluğun ve medyada temsilinin medya çalışanları tarafından nasıl değerlendirildiğine bakılmış ve yoksulluğun medyada temsili örneklem olarak seçilen gazeteler üzerinden ele alınmıştır.

ABSTRACT

AYKURT, Aylin (2010), Poverty in News Media from a Structural Bias Perspective; the Representation of Poverty in the News, Masters Thesis, Institute of Social Sciences, Department of Journalism, University of Ankara

This thesis aims to analyze the representation of poverty (which had a fast increase in paralell with globalisation) in the news media from a perspective that was defined as structural bias by Hackett.

In the study, firstly poverty and related concepts, the reasons of poverty and the effect of globalisation on poverty has been analyzed and the level and dimensions of poverty in Turkiye has been put forward. Implementation section analyzes how media workers evaluate poverty and its representation in the news media through scanning a representative sample of newspapers.